

147092

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TARİH ANABİLİM DALI

TARİH PROGRAMI

TÜRK SİYASİ HAYATINDA

OSMAN BÖLÜKBAŞI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ahmet KÖKSAL

147092

HAZİRAN-2004

TRABZON

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TARİH ANABİLİM DALI

TARİH PROGRAMI

TÜRK SİYASİ HAYATINDA

OSMAN BÖLÜKBAŞI

Ahmet KÖKSAL

Karadeniz Teknik Üniversitesi – Sosyal Bilimler Enstitüsü’nce

Bilim Uzmanı (Tarih)

Unvanı Verilmesi İçin Kabul Edilen Tez’dir.

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 28.06.2004

Tezin Sözlü Savunma Tarihi :14.07.2004

Tezin Danışmanı : Doç. Dr. Hikmet ÖKSÜZ

Jüri Üyesi : Prof. Dr. Mesut ÇAPA

Jüri Üyesi : Doç. Dr. Kenan İNAN

Enstitü Müdürü : Prof. Dr. M. Alaaddin YALÇINKAYA

Haziran – 2004

TRABZON

0. SUNUŞ

00. Önsöz

Türkiye’de 1946’da başlayan çok partili hayatın yerleşmesi ve gelişmesi bir süreci gerektirmiştir. Tek parti döneminin sona ermesiyle başlayan bu süreçte muhalefet olgusunun yerleşmesi bakımından Bölükbaşı önemli hizmetler yapmıştır. Bunun yanında Bölükbaşı’nın doğru bildiklerini cesurca ifade etmesi, nüktedanlığı, hazırcevaplığı, hitabet kabiliyeti gibi özellikleri onu ön plana çıkaran diğer faktörlerdir.

Osman Bölükbaşı, “*unutmak ve unutulmak istiyorum*” diyerek anılarının yazılmasını istememiştir. Oysa ki, Türkiye’de çok partili hayatın gelişmesi sürecinde demokratik anlayışın yerleşmesi ve halkın demokratik katılım için cesaretlendirilmesi konularında Bölükbaşı önemli bir rol üstlenmiştir. Bu bakımdan Bölükbaşı’nın siyasal yaşamını ve Türk siyasî tarihindeki yerini bilmek isteği ve hakkında hiçbir akademik çalışma yapılmamış olması bu çalışmanın amacını oluşturmuştur. Bu çalışma, bu yönde yapılacak çalışmalara katkı sağladığı ölçüde amacına ulaşmış olacaktır.

Bu çalışmanın hazırlanmasında yardımlarını ve desteklerini esirgemeyen Danışman Hocam Sayın Doç. Dr. Hikmet ÖKSÜZ’e, eşime ve aileme teşekkürü bir borç bilirim.

01. İçindekiler

Sayfa Nr.

0. SUNUŞ.....	III
00. Önsöz.....	III
01. İçindekiler.....	IV
02. Özet.....	VIII
03. Summary.....	IX
04. Tablolar Listesi.....	X
05. Kısaltmalar Listesi.....	XI
GİRİŞ.....	1- 3

BİRİNCİ BÖLÜM

1. DEMOKRAT PARTİ VE OSMAN BÖLÜKBAŞI.....	4-11
10. Çok Partili Hayata Geçiş ve Demokrat Parti'nin Kuruluşu.....	4
11. Osman Bölükbaşı'nın Demokrat Parti'ye Girişi.....	5
12. 1946 Milletvekili Genel Seçimleri.....	7
13. Osman Bölükbaşı'nın Demokrat Parti'den İstifası.....	9

İKİNCİ BÖLÜM

2. MİLLET PARTİSİ VE OSMAN BÖLÜKBAŞI.....	12-33
20. Millet Partisi'nin Kuruluşu.....	12
21. Millet Partisi'nde Bölükbaşı.....	14
210. Celal Bayar ve İsmet İnönü'ye Suikast İddiası.....	16
211. Mareşal Fevzi Çakmak'ın Ölümü ve Cenaze Töreni.....	19
212. 1950 Milletvekili Genel Seçimleri.....	20

213. Bölükbaşı'nın Demokrat Parti'ye Eleştirileri.....	22
2130. Hükümet Programına Eleştiriler.....	22
2131. Kore Savaşı.....	24
2132. Muvazaa İddiası ve İrtica Suçlamalarına Bölükbaşı'nın Cevabı.....	25
214. Millet Partisi Dördüncü Büyük Kongresi ve Partinin Kapatılması.....	28
2140. Millet Partisi Millet Partisi Dördüncü Büyük Kongresi.....	28
2141. Millet Partisi'nin Kapatılması.....	30

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. CUMHURİYETÇİ MİLLET PARTİSİ VE OSMAN BÖLÜKBAŞI.....	34-65
30. Cumhuriyetçi Millet Partisi'nin Kuruluşu	34
31. 1954-57 Döneminde Cumhuriyetçi Millet Partisi ve Bölükbaşı.....	35
310. 1954 Milletvekili Genel Seçimleri.....	35
3100. CMP ve CHP'nin İşbirliği Girişimi.....	35
3101. CMP'nin Seçim Propagandası.....	35
3102. 1954 Milletvekili Genel Seçimleri Sonuçları	36
311. 1954-57 Yılları Arası Siyasi Gelişmeler.....	37
3110. Kırşehir'in İlçe Haline Getirilmesi	38
3111. Bölükbaşı'nın İstanbul'da Karşılınması Olayı.....	40
312. CMP Birinci Büyük Kongresi ve Bölükbaşı'nın Genel Başkanlığa Seçilmesi	41
313. CMP'nin Yerel Seçimleri Boykot Etmesi	42
314. Kıbrıs Meselesi ve CMP'nin Tavrı.....	43
315. DP İktidarının Muhalefete Baskı Politikası.....	43
32. 1957-1961 Yılları Arası Cumhuriyetçi Millet Partisi.....	45
320. 1957 Milletvekili Genel Seçimleri	45
3200. Seçimler Öncesi Durum.....	45
32000. Muhalefetin İşbirliği Girişimi.....	45
32001. Kırşehir'in Yeniden İl Yapılması.....	46
32002. Bölükbaşı'nın Dokunulmazlığının Kaldırılması.....	48
32003. Bölükbaşı'nın Tutuklanması ve Yargılanması.....	50
3201. 1957 Milletvekili Genel Seçimleri Sonuçları.....	51

321. Bölükbaşı'nın Hapisten Çıkışı	51
322. Cumhuriyetçi Millet Partisi ile Türkiye Köylü Partisi'nin Birleşmesi.....	52
323. CMP'de Hizipleşme ve Bölükbaşı'ya Karşı Gelişen Hareket.....	53
324. Bölükbaşı-Menderes Çatışması.....	54
325. 27 Mayıs Askeri Müdahalesi	55
326. 27 Mayıs Askeri Müdahalesi Sonrası Durum.....	57
327. 1961 Milletvekili Genel Seçimleri ve Sonrası Gelişmeler.....	60
3270. CKMP'nin Seçim Propagandası.....	60
3271. 1961 Milletvekili Genel Seçimleri Sonuçları.....	61
3272. Cumhurbaşkanlığı Seçimi.....	62
3273. Birinci İnönü Koalisyonu'nun Kurulması.....	62
3274. 22 Şubat 1962 Darbe Girişimi.....	63
3275. Osman Bölükbaşı'nın CKMP'den İstifası.....	64

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. İKİNCİ MİLLET PARTİSİ VE OSMAN BÖLÜKBAŞI.....	66-80
40. İkinci Millet Partisi'nin Kuruluşu	66
41. 1965 Milletvekili Genel Seçimlerine Kadar Millet Partisi ve Bölükbaşı.....	67
410. Üçüncü İnönü Hükümetinin Düşürülmesi.....	67
411. Ürgüplü Koalisyonunda Millet Partisi ve Bölükbaşı.....	67
4110. TRT Meselesi.....	68
42. 1965 Milletvekili Genel Seçimleri.....	70
420. MP'nin Seçim Propagandası.....	70
421. 1965 Milletvekili Genel Seçimleri Sonuçları.....	71
43. 1965-1969 Döneminde Millet Partisi.....	71
430. Cevdet Sunay'ın Cumhurbaşkanı Seçilmesi.....	71
431. Bölükbaşı'nın AP'nin Politikalarına Eleştirileri.....	73
4310. Ekonomi Politikalarına Eleştirileri.....	73
4311. Komünizm Tehlikesi.....	74
4312. Dış Politika Eleştirileri.....	75
4313. Af Kanunu.....	76
432. Bölükbaşı'nın Almanya Seyahatleri.....	77

44. Bölükbaşı'nın Siyasetten Çekilmesi.....	78
45. Bölükbaşı'nın Vefatı.....	80
5. SONUÇ.....	81-82
YARARLANILAN KAYNAKLAR.....	83-88
EKLER	
ÖZGEÇMİŞ	

02. Özet

Osman BÖLÜKBAŞI, 1913 yılında Kırşehir'de dünyaya geldi. Fransa'da Nancy Üniversitesi'nde matematik ve astronomi bölümünü bitirdi 1946'da çok partili hayatın başlamasıyla Demokrat Partiye katıldı. Bir yıl sonra Demokrat Parti'den ayrılarak Millet Partisi'nin kuruluşunda yer aldı.

1950 yılında Kırşehir Milletvekili seçilen Bölükbaşı, Millet Partisi'nin kapatılmasıyla Cumhuriyetçi Millet Partisi'nin kurucuları arasında yer aldı. 1954'te Demokrat Parti ile olan çatışmasından dolayı Kırşehir ilçe yapıldı. 1958 yılında Cumhuriyetçi Millet Partisi ile Köylü Partisi'nin birleşmesinden sonra Genel Başkan seçildi.

Bölükbaşı, 1946'da başladığı siyasî yaşamı içerisinde 1950, 1954, 1957 seçimlerinde Kırşehir Milletvekili, 1961, 1965, 1969 seçimlerinde de Ankara milletvekili seçilmiştir. Sert konuşmaları ve farklı siyasî üslubu ile Türk siyasetinin önemli isimlerinden biri olarak yerini almıştır.

1961 yılında İnönü Başkanlığı'ndaki koalisyona girmek istemeyen Bölükbaşı ile bir grup milletvekili Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi'nden istifa ederek ikinci defa Millet Partisi'ni kurdu. 1970 yılında Genel Başkanlık görevinden, 1973 yılında da; milletvekilliğinden ve partisinden ayrılarak siyaseti bırakan Bölükbaşı, Şubat 2002'de Ankara'da vefat etti.

03. Summary

Osman Bölükbaşı was born in Kırşehir in 1913. He studied mathematics and astronomy at Nancy University in France. With the beginning of multi-party period, he joined Demokrat Parti in 1946. One year later, he left Demokrat Parti and took role in the establishment of Millet Partisi.

Bölükbaşı, who was elected a member of the parliament in Kırşehir in 1950, was among those who participated in the establishment of Cumhuriyetçi Millet Partisi after the Millet Partisi was closed down. Because of his policies against Demokrat Parti the status of city of Kırşehir reduced to township in 1954. In 1958, after Cumhuriyetçi Millet Partisi and Köylü Partisi joined together, he was elected as the chairman.

During his political life which started in 1946, Bölükbaşı was elected as Kırşehir MP in the elections held in 1950, 1954, 1957 and was elected as Ankara MP in the elections held in 1961, 1965, and 1969. He is well-known for his hard talks and his distinctive political style, in Turkish political life.

In 1961, Bölükbaşı and a group of MPs , who did not wish to join in the coalition under İnönü's presidency, resigned from Cumhuriyetçi Köylü Partisi and established Millet Partisi for a second time. Having stopped working as the chairman in 1970 and having resigned from his job as an MP and from his party in 1973, Bölükbaşı passed away in February 2002 in Ankara.

04. Tablolar Listesi

<u>Tablo Nr.</u>	<u>Tablonun Adı</u>	<u>Sayfa Nr.</u>
1	1950 Milletvekili Genel Seçimleri Sonuçları.....	21
2	1954 Milletvekili Genel Seçimleri Sonuçları.....	36
3	1957 Milletvekili Genel Seçimleri Sonuçları.....	51
4	1961 Milletvekili Genel Seçimleri Sonuçları.....	61
5	1965 Milletvekili Genel Seçimleri Sonuçları.....	71
6	1969 Milletvekili Genel Seçimleri Sonuçları.....	79

06. Kısaltmalar Listesi

a.g.e.	: adı geçen eser
a.g.m.	: adı geçen makale
AP	: Adalet Partisi
B.C.A.	: Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi
BP	: Birlik Partisi
Bkz.	: Bakınız
B.Ö.K.M.E.	: Başbakanlık Özel Kalem Müdürlüğü Evrakı
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
CMP	: Cumhuriyetçi Millet Partisi
CKMP	: Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi
Çev.	: Çeviren
D.	: Dosya
Dr.	: Doktor
DP	: Demokrat Parti
GP	: Güven Partisi
MBK	: Milli Birlik Komitesi
M.G.M.E.	: Muamelat Genel Müdürlüğü Evrakı
MHP	: Milliyetçi Hareket Partisi
MKP	: Milli Kalkınma Partisi
MP	: Millet Partisi
s.	: sayfa
S.	: Sayı
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TİP	: Türkiye İşçi Partisi
TKP	: Türkiye Köylü Partisi
TRT	: Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu
TTK	: Türk Tarih Kurumu
Yay.	: Yayınları
YTP	: Yeni Türkiye Partisi

GİRİŞ

Türk siyasetinin çeyrek asrına damgasını vurmuş duayeni, Hacı Osman Bölükbaşı 01.03.1329 (1913)¹ tarihinde Kırşehir'in Mucur İlçesi'ne (şu an Nevşehir - Hacıbektaş'a) bağlı Hasanlar Köyü'nde dünyaya geldi. Annesi Büyükyazlı Köyü'nden Hacı Hüseyin ve Hacı Hatun'un kızı Fatma Hanım, 1291 Avanos doğumludur. Babası 1298 doğumlu Hacı Ahmet Ağa, Hacı İbrahim ve Zeliha Hanım'ın oğludur. Osman Bölükbaşı daha 5 yaşında iken annesini kaybetti. Babası bundan sonra iki kez daha evlendi, 23.5.1950 de öldü.²

Bölükbaşı ailesinin bu soyadı alması ile ilgili olarak Osman Bölükbaşı'nın kardeşi Hacıbey Bölükbaşı; atalarının Anadolu'ya gelen Türkmen aşiretlerinde "bölük başı" vazifesinde olduğunu bundan dolayı bu soyadını aldıklarını söylemektedir.³

Bölükbaşı'nın ailesi köylerinin çevresindeki bir takım eşkıyalık hareketlerinden rahatsız olup 1922 yılında Kırşehir'e göç etti. İlkokula 11 yaşında başladı. İlköğrenimini tamamlayınca İstanbul Erkek Lisesi'ne girdi ve 1933 yılında "pekiyi" derece ile mezun oldu. Aynı yıl Maarif vekaletinin açtığı sınavı kazanarak 1934'te Nancy Üniversitesi'ne girdi. Burada riyaaziye (matematik) ve astronomi tahsil ederek 1937 senesinde "Licencie és Sciences" diploması alarak mezun oldu.⁴

Üniversiteden iyi derece ile mezun olan Bölükbaşı'na okul yönetiminin mezuniyet töreninde ne istediğini sorduğu, Bölükbaşı'nın da "bir hafta boyunca Türk Bayrağının okulda asılı kalmasını" istediği ve bunun üzerine okula Türk Bayrağı asıldığı anlatılmaktadır. Okulu başarıyla bitiren Bölükbaşı'nın takdirnamesi İsmet Paşa'ya kadar gitmiştir. Ayrıca yakın dostu Mustafa Karagüllü'nün belirttiğine göre daha okul yıllarında hatipliği ile dikkat çeken Bölükbaşı, yüksek öğrenimi sırasında ilkelerini benimsediği bir

¹ Osman Bölükbaşı'nın doğum tarihi; Nüfus Müdürlüğü'ndeki kayıta Rumî 1329 (1913) olarak verilmektedir. Ancak Bölükbaşı'nın kendisinin ifade ettiği ve yaygın olarak verilen tarih 1911'dir.

² Osman Bölükbaşı'nın Nüfus Kayıt Örneği. Bkz. Ek-1.

³ 21.08.2003 tarihinde Hacıbey Bölükbaşı ile yapılan mülakat.

⁴ TBMM Milletvekili Tercümeihal Kağıdı. Bkz. Ek-2.

partinin toplantılarına katılmış ve pek çok dinleyici toplamıştır.⁵ Bölükbaşı Türkiye'ye geri dönünce Kırşehir'e gitmeyip İstanbul'a yerleşti. Kandilli Rasathanesi'nde, ünlü matematikçi Fatin Gökmen⁶ Hoca'nın asistanlığını yaptı. 1937-39 yıllarında bu görevini sürdürürken aynı zamanda Haydarpaşa Lisesi'nde Matematik öğretmenliği yapıyordu.

1942 – 45 yılları arasında Polatlı Topçu Okulu'nda asteğmen olarak askerliğini yaptı. Askerliği bitince İstanbul'a dönmeyip Yozgat'ın Sakılı Beldesi'nde babasıyla beraber kiremit, tuğla, kereste ticareti ile uğraşmaya başladı. Ayrıca Kırşehir'de de bir çiftlikleri vardı. Kandilli Rasathanesi'ndeki hocası kendisini Fuat Köprülü'ye tavsiye edene kadar babasının işleriyle meşgul oldu.

Osman Bölükbaşı Türk siyaseti içinde bulunduğu müddetçe hükümetlere en sert muhalefet yapan politikacıların başında gelmektedir. Bölükbaşı'nın Türk siyasetinde iz bırakan bir lider olmasında hiç kuşkusuz, yapmış olduğu demokrasi mücadelesi kadar siyasî üslubu da önemli yer tutmaktadır.

Bölükbaşı'nın öne çıkan en önemli iki özelliği; çok az kişide bulunan güçlü hafızası ve konuşma yeteneği idi. Uzun saatler süren konuşmalarında siyasî rakiplerinin yıllar öncesinden yaptıkları bir konuşmayı aynen naklederek çelişkilerini ortaya koyması bunun örneğidir. Bunun yanında yerli yerinde kullandığı bir nükte ya da fıkra, yetişmiş olduğu Orta Anadolu'ya has ifadelerle konuşma sanatındaki üstünlüğünü ortaya koymuştur. Bölükbaşı aynı zamanda Türk siyasetindeki en güçlü meydan hatiplerinden biridir. Mecliste ve miting meydanlarında uzun konuşmalar yapması ile bilinmektedir. Düzce Meydanı'ndaki bir konuşmasında 8 saat konuşan Bölükbaşı bu alanda bir rekor sahibidir.

Çalışmamızın ana kapsamı 1945-1970 dönemini içerdiğinden, bölüm başlıkları Bölükbaşı'nın dahil bulunduğu siyasî partiler çerçevesinde düzenlenmiştir. Bu bakımdan siyasî partilerin faaliyetleri temelinde Bölükbaşı'nın gelişmelerdeki rolü izah edilmeye çalışılmıştır.

⁵ 29.08.2003 tarihinde Mustafa Karagüllü ile yapılan mülakat.

⁶ Mehmet Fatin Gökmen (1877-1955): Kandilli Gözlemevinin kurucusu ve ilk müdürüdür. Bilim Tarihi ve Astronomi ile ilgili pek çok araştırma ve eseri vardır.

Çalışmamızda arşiv belgeleri, resmî belgeler ve gazeteler dışında 28 kitap, 9 makaleden yararlanılmıştır. Bununla birlikte çalışmamızın temelini teşkil eden 1945-1970 dönemi siyasî gelişmeleri ile ilgili genişçe bir kaynak imkânı bulunmasına rağmen, bu kaynakların temelde aynı konulardan bahsetmesi nedeniyle başvuru kaynaklarından yararlanma oranı azalmıştır. Bu alandaki kısıtlılık arşiv belgeleri ve dönemin gazeteleri ile kapatılmaya çalışılmıştır.

Osman Bölükbaşı'nın siyasî hayatının izahı açısından TBMM Tutanak Dergileri en kapsamlı bilgileri içermektedir. Bu bakımdan yüz elliye yakın tutanak cildinin taranması çalışmamızın en yoğun dönemini oluşturmuştur.

Yararlandığımız gazeteler içerisinde; özellikle "Kudret" ve "Millet" gazeteleri Bölükbaşı'nın içerisinde bulunduğu siyasî partilere yakınlıkları nedeniyle tercih edilmiştir. Bunun yanında farklı dönemlere ait çeşitli gazete ve dergilerden yararlanılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. DEMOKRAT PARTİ VE OSMAN BÖLÜKBAŞI

10. Çok Partili Hayata Geçiş ve Demokrat Parti'nin Kuruluşu

II. Dünya Savaşı'nın ardından tüm dünyada serbest seçim esasına dayalı demokratik anlayış daha da gelişti. Bu hareket Türkiye'de de karşılığını buldu. Batı devletleri yanında yer almak isteyen Türkiye, daha önce denenmiş ancak başarılı olunamayan çok partili hayata geçiş için tekrar arayışa girdi. Uluslararası politikanın Türk iç politikasındaki etkisini burada vurgulamakla beraber iç politikadaki etkenleri de göz ardı etmemek gerekir.

Tek Parti yönetimi boyunca kendilerini siyasal alanda meşru bir biçimde temsil ve ifade etme imkânı arayan değişik anlayıştaki muhalefet akımları, 1945'te savaşın ekonomik yaraları ile gelişen siyasî konjonktür çerçevesinde CHP'den uzaklaşmaya başladılar.⁷

1945'e gelindiğinde iç ve dış etkenlerle⁸, Türkiye'de çok partili hayatın tekrar başlamasının yolu açılmış oluyordu. Bu hareketin kuvvetlendirdiği CHP'deki parti içi muhalefetten başı çeken isimler parti yönetimine 7 Haziran 1945'te bir tahrir verdiler. "Dörtlü Tahrir" adını alan bu yazının altında; Celal Bayar, Adnan Menderes, Fuat Köprülü, Refik Koraltan imzaları vardı. Bu dört üye, "memlekette demokratik usullerin daha geniş tatbikine geçilmesini" istiyorlardı.⁹

⁷ Cemil Koçak, Siyasal Tarih (1923-1950), Türkiye Tarihi, Cilt 4 (1997), s.139-140.

⁸ II.Dünya Savaşı'nın sonrasında dünyada oluşan yeni siyasî dengeler ile savaşın dışında kalmasına rağmen Türkiye'deki ekonomik ve toplumsal sıkıntıların doğurduğu yoğun muhalefet, çok partili hayata geçiş sürecini hızlandırmıştır.

⁹ Şevket Süreyya Aydemir, Menderes'in Dramı, İstanbul, 1984, s.126; Feroz Ahmad-Bedia Turgay Ahmad, Türkiye'de Çok Partili Politika'nın Açıklamalı Kronolojisi (1945-1971), İstanbul, 1976, s.13.

Muhafif hareketin CHP'deki karşılığı sert oldu. 21 Eylül'de Menderes ve Köprülü partiden çıkarıldılar¹⁰; bu karar üzerine Bayar, 28 Eylül'de milletvekilliğinden istifa etti. 27 Kasım'da ise Refik Koraltan CHP'den çıkarıldı.¹¹ Artık saflar belirlenmişti. Çalışmalar neticesini verdi ve 7 Ocak 1946'da Demokrat Parti kuruldu.

11. Osman Bölükbaşı'nın Demokrat Parti'ye Girişi

Bölükbaşı politikaya sıcak bakıyordu ancak önünde bir engel vardı. Babası Hacı Ahmet Ağa, oğlunun politikaya atılmasını istemiyor ona *"bu devirde akşam nikahları üzerine yemin edip sabah sözlerinden dönebilecek insan çoktur. Siyaseti böyleleri ele geçirir"* diyordu.¹²

Kandilli Rasathanesi Müdürü Fatih Gökmen Hoca, kendisini Demokrat Parti kurucusu Fuat Köprülü'ye tavsiye etmiş ve partiye faydalı olabileceğini söylemişti.¹³ 1946 yılında Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi Öğretim Üyelerinden Dr. Mehmet Altay Köymen'in telgrafi üzerine Ankara'ya gitti ve Demokrat Parti'nin Sümer Sokak'taki genel merkezinde Celal Bayar ile tanıştı.¹⁴ Böylece Osman Bölükbaşı'nın siyasi hayatı başlamış oluyordu. Konuşma yeteneği ve cesareti Bayar'ı memnun ediyordu. Bayar, Bölükbaşı'ya; *"Sen Bölükbaşı değilsin, alay başısın alay başı"* diyordu.¹⁵ O tarihlerde Bölükbaşı'yı partide büyük kazanç olarak gören Bayar¹⁶ ve partisi bir müddet sonra en ağır muhalefeti ondan görecektir.

Bölükbaşı daha ilk günlerden itibaren dikkati çeken bir sima olarak belirdi. Uzun boyu, esmer yüzü, yürüyüşü, esprileri ile dikkat çekiyordu. Demokrat Parti Birinci Kongresi'nde Bölükbaşı kongrenin havasını değiştiren isimlerden biri oldu. Bu kongrede sert çıkışlar yaparak ve İnönü'ye *"Kızıl Sultan"* diyerek dikkatleri üzerine çekti.¹⁷

¹⁰ Ahmad-Ahmad, a.g.e., s.21.

¹¹ Koçak, a.g.m., s.141.

¹² Hulusi Turgut, "Anadolu Fırtınası-1", *Sabah*, 20 Ocak 2002, s.A24.

¹³ Samet Ağaoğlu, *Siyasi Günlük*, İstanbul, 1993, s.46-47.

¹⁴ Seda Şimşek, "Anadolu Fırtınası'nın Çileli Yılları-1", *Akşam*, 8 Şubat 2002, s.15.

¹⁵ Şimşek, a.g.m., s.15.

¹⁶ Osman Bölükbaşı'nın yakın dostu Mustafa Karagüllü, Celal Bayar'ın Bölükbaşı hakkındaki düşünceleri için Cihad Baban'dan bir anı naklediyor; "bir toplantı sırasında Cihad Baban D.P. ileri gelenlerinin oturduğu masada tanımadığı bir şahıs görür, sormasına fırsat kalmadan Celal Bayar tanışır; "İşte Anadolu fırtınası", "memleketimizin medar-ı iftiharı".

¹⁷ Ağaoğlu, a.g.e., s.46-47.

Bu dönemde Bölükbaşı, Samet Ağaoğlu ile tanıştı. Her ikisinin de parti müfettişi olmaları dolayısıyla dostlukları arttı. Anadolu'nun pek çok yerini dolaştılar. Demokrat Parti Büyük Kongresi'nin yaklaştığı dönemde Genel İdare Kurulu'na yeni kuşakların insanları olarak girmek¹⁸ düşüncesindeydiler. Ancak Menderes'in telkinleri ile geri çekildiler. Fakat bir şart koymuşlardı. Eğer kendileriyle aynı kuşaktan Ahmet Tahtakılıç kurula girmeye çalışırsa onlar da çalışmalarına devam edecekti. Menderes bu teklifi kabul etti. Ancak bir süre sonra Ahmet Tahtakılıç ve Ahmet Oğuz'un seçilmek için propaganda yaptıklarını görüp tekrar çalışmalara başladılar. Gizli oyla yapılan seçimin neticesi olarak Ahmet Oğuz, Hasan Dinçer ve Samet Ağaoğlu kazandı. Bölükbaşı kaybetmişti.¹⁹ Bölükbaşı, seçimi kaybetmesinin yanı sıra DP içindeki çekişmeden de rahatsız olmuştu.

Bölükbaşı, Genel İdare Kurulu'na girememişti ancak, seçim öncesinde ve sonrasında epeyce tanınır olmuştu. Bu geziler sırasında yaptığı konuşmalar zaman zaman parti ileri gelenleri tarafından uyarılmasına neden oluyordu. Hatta ileride kendisini partiden koparacak ilgisizliklerle karşılaşılıyordu. Bunlardan birisi de Gaziantep'te cereyan eden olaylardır.²⁰ Bu olaylar üzerine Cemal Tunca, Osman Bölükbaşı'nın parti müfettişliği'nden çıkarılmasını istemiş ve Bölükbaşı bir ay izinli sayılarak mesele kapatılmıştır.²¹

Demokrat Parti içerisinde görevi nedeniyle yakın olduğu Samet Ağaoğlu ile Bölükbaşı arasında herhangi bir çekişme ve kavgaya olmamıştır. Ancak Bölükbaşı'nın partiden ayrılması ve Ağaoğlu'nun ileride Başbakan Yardımcısı olması bu ikiliyi meclis kürsüsünde sık sık karşı karşıya getirecek ve aralarında sert tartışmalar olacaktır. Bu tartışmalara ileriki bölümlerde değinilecektir.

Parti içi problemlerine rağmen Bölükbaşı siyasî faaliyetlerine aralıksız devam eder. Bu defa da CHP iktidarına yüklenmeleri dolayısıyla zaman zaman engellenmiş hatta tevkif edilmiştir. Sert çıkışları, farklı üslubu ile geniş kitleleri etrafına toplamaya başaran Bölükbaşı bir süre sonra CHP taraftarlarını rahatsız etmeye başladı ve konuşmaları engellenmeye çalışıldı. İskilip'e giderken şehir girişindeki köprünün tahtaları sökülünce arabası geçerken devrilmiş ve yaralanmıştır. Bölükbaşı yine hazırcevaplığını konuşturur ve

¹⁸ Ağaoğlu, a.g.e., s.47.

¹⁹ Ağaoğlu, a.g.e., s.48.

²⁰ Gaziantep'te çıkan parti içi bir kavgadan bahsedilmektedir. Samet Ağaoğlu bu olaydan "*anlatmaya lüzum görmediğim kadar şahsidir*", diye bahsediyor. Ağaoğlu, a.g.e., s.79.

²¹ Ağaoğlu, a.g.e., s.79.

İnönü'ye mesajını verir; *“Aslında sökülen İskilip’in köprü tahtaları değil, senin istibdadın ve azı dişlerindir.”*²²

1946 seçimleri dolayısıyla görevli olduğu Akdağmağdeni’nde konuşurken *“Demokrat Parti komünistlerle işbirliği yapıyor”* iddialarına; *“Asırlık düşmanımıza hizmet etmiş; bu vatanda satılmış insanlar varsa ve böyle bir Demokrat Parti varsa, mevcut Hükümet, idam sehvası kurarak hesap sormazsa kendisinden alçak, kendisinden hain yoktur”* dedi ve ifadesi alınarak gözetim altına alındı.²³ Eylül 1946’da Celal Bayar kendisini Tokat’a gönderdi. Bir miting tertip edilmişti. Ancak miting günü *“meydanın küçük olması”* gerekçe gösterilerek miting iptal edildi. Bölükbaşı, *“Cumhuriyet meşhumunu Cumhuriyet Meydanı’nda katlediyor bu Vali”* dedi ve vilayete bir protesto çekerek ayrıldı. O gün mitingi erteleyen Polis Müdürü Kemal Kaya isimli şahıs sonradan Zile’de Osman Bölükbaşı’nı tevkif ettirdi ve DP İçişleri Bakanlığı’nı protesto etti.²⁴

12. 1946 Milletvekili Genel Seçimleri

DP’nin kurulmasının ardından, CHP, muhalefet partilerini gelişimini tamamlamadan yakalamak istiyordu. Bu yüzden seçimleri öne aldı. Seçimlerin öne alınmasına DP ve Milli Kalkınma Partisi²⁵ şiddetle tepki gösterdi. Bu nedenle de DP, 21 Nisan’da milletvekili ara seçimine ve 26 Mayıs’ta da belediye seçimlerine katılmadı. DP, tek dereceli seçim ve seçim güvenliği konusunda ısrar ediyordu. Bunun üzerine 5 Haziran’da milletvekili genel seçimlerinin tek dereceli olması kabul edildi²⁶ fakat seçim sistemi çoğunluk sistemi olarak kaldı; gizli oy-açık tasnif ilkesi ile seçimin adli denetim altında yapılması gibi muhalefetin bazı talepleri iktidar tarafından reddedildi. 1946 genel seçimi son yasal düzenlemeler

²² 29.08.2003 tarihinde Mustafa Karagüllü ile yapılan mülakat

²³ TBMM Tutanak Dergisi, Devre IX, İctima 2, Cilt 10, Birleşim 7, Oturum 1, 21.11.1951, s.133.

²⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Devre IX, İctima 2, Cilt 15, Birleşim 70, Oturum 2, 9.5.1952, s.141.

²⁵ Milli Kalkınma Partisi, işadama Nuri Demirağ tarafından 18 Temmuz 1945’te kurulmuştur. Siyasî etkinliği olmamakla beraber 1946’da yeniden çok partili hayata geçildiğinde ilk kurulan parti olması bakımından önem taşımaktadır. Parti, Demokrat Parti’nin kurulmasıyla etkinliğini kaybetmiştir. Ayrıntılı bilgi için bakınız: Kemal H. Karpat, Türk Demokrasi Tarihi, İstanbul, 1996, s.343.; Ahmet Yeşil, Türkiye’de Çok Partili Hayata Geçiş, Ankara, 1988, s.48.

²⁶ Ahmad-Ahmad, a.g.e., s.21.

uyarınca yapıldı.²⁷ Seçimlerde Osman Bölükbaşı, teşkilatlarının kurulmasına öncü olduğu Yozgat'tan²⁸ DP adayı oldu.²⁹

Seçimler 21 Temmuz günü yapıldı. Seçime CHP, DP ve MKP ile diğer bazı yeni kurulmuş partiler katıldı. Seçimler sonunda 465 sandalyeden CHP 395, DP 273 adaydan 66 ve bağımsızlar da 4 üyelik kazandılar.³⁰ Ancak seçim sonuçlarının ilanı ile birlikte DP, CHP'yi ve yönetimi seçimlere hile ve baskı karıştırdığı gerekçesi ile suçladı. 1946 genel seçimleri Türk siyasi tarihine "hileli seçim" olarak geçti.³¹

Tartışmalı seçimin sonucunda 66 milletvekilliği kazanan DP'liler arasında Bölükbaşı yoktu. Çünkü Yozgat'ta seçimleri CHP kazanmıştı. Bölükbaşı bu konuya, 1950'de meclise girdikten sonra pek çok kez değinmiştir; *"1946 seçimlerinde ben de milletvekili olarak seçilmiştim, hem de pek çok oy alarak! İşte Yozgatlılar burada... Ne oldu? Benim hakkımı gasp edenler bu meclise milletin mümessili olarak geldiler ben de Sorgun Hapishanesi'ne gittim"*³²

Seçimlerin ardından İnönü ve CHP'ye ağır eleştirilerinden dolayı Sorgun Hapishanesi'ne giden Bölükbaşı'nın avukatlığını Kenan Öner yapmıştır. Bölükbaşı, aleyhine açılmış davada DP Genel Merkezi'nin ilgisiz kaldığını söyleyerek, Bayar ve diğer parti ileri gelenleriyle sınırlı konuşmalar yapmıştır.³³ Hiç kuşkusuz bu durum Osman Bölükbaşı'nın ileride DP'den kopmasında önemli bir etki yapmıştır.

Osman Bölükbaşı, meclise girdikten sonra sık sık 1946 seçimlerinden bahsetmiştir. Özellikle 1950 yılında Af Kanunu Tasarısı konuşulurken, seçim suçlarının affedilmemesi gerektiğini vurgulamış, bu konuda DP'ye de eleştirilerde bulunmuştur:

²⁷ Koçak, a.g.m., s.142-143.

²⁸ DP, seçimden evvel Kırşehir'de teşkilatını kuramadığından dolayı, Bölükbaşı Yozgat'tan milletvekili adayı olmuştur.

²⁹ Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (B.C.A.), CHP Evrakı, 490.01.436/180.8.4, Dosya No: 182/2833. CHP Yozgat İl İdare Kurulu Başkanı adına Cevdet Sökmenoğlu tarafından 7.8.1946 tarihinde CHP Genel Sekreterliği'ne gönderilen yazıda; Yozgat'ta DP tarafından milletvekili adayı olarak gösterilen Osman Bölükbaşı'nın mesleği "Doçent", memleketi "Kırşehir" olarak bildirilmiştir. Bkz. Ek-3.

³⁰ Ahmad-Ahmad, a.g.e., s.23.

³¹ Koçak, a.g.e., s.143.

³² TBMM Tutanak Dergisi, Devre IX, İctima 8, Cilt 1, Birleşim 22, Oturum 1, 13.7.1950, s. 614. Bu dava ile bağlantılı olarak 1950'de Bölükbaşı'nın dokunulmazlığının kaldırılması gündeme gelmiştir. B.C.A., Muamelat Genel Müdürlüğü Evrakı (M.G.M.E.), 030.10/9.53.10. Ek-4.

³³ Ağaoğlu, a.g.e., s.6.

*“1946 senesinin malum şartları içerisinde seçim yapmış olan Cumhuriyet Halk Partisi iktidara gelmişti. Böyle bir iktidarın meşruiyeti üzerinde münakaşa etmek bu milletin tabii bir hakkı olduğu halde bu hakkı milletin elinden almak için kanun çıkarılmaktadır”.*³⁴

Af Kanunu’nda 1946 yılındaki seçim suçlarının müruruzamana uğramış olması sebebiyle, işlenmiş suçların takip edilemeyeceğinin belirtilmesine karşılık, Bölükbaşı eleştirilerini şöyle dile getiriyordu;

*“...1946’dan itibaren yapılan seçimlerde işlenmiş olan suçların müruruzaman dolayısıyla takip edilemeyeceği ifade ediliyor. Takdir edersiniz ki, müruruzamanı kesen bazı sebepler vardır. Hukuk Devleti’ni 14 Mayıs’ta kurduğumuzu iddia ettiğimize göre, bundan evvelki kanunsuz zamanlarda ortaya konmuş olan müruruzamanı ileri sürerek, istiklâl için bu gibi suçlara ait bir tedbir almazsak, en büyük hatayı irtikap etmiş oluruz.”*³⁵

13. Osman Bölükbaşı’nın Demokrat Parti’den İstifası

Seçimlerin hileli olduğu iddiaları CHP ve DP arasındaki ilişkileri iyice germiştir. Bu gerginlik ve tartışma ortamı 12 Temmuz 1947’ye kadar devam etti. İki partinin yakınlaşması bir beyanname ile resmîleşiyordu. Bu uzlaşmayı sağlamak isteyen kişi İsmet İnönü idi. İnönü’nün iki parti karşısında tarafsız ve her ikisini de eşit ölçüde haklı bulan bildirisinde, aslında DP’nin – Peker’in iddialarının aksine – yasal meşru bir muhalefet partisi olduğunu belirtmesi, yönetimin artık baskı yapmayacağına teminat vermesi, siyasî istikrarı sağladı.³⁶ Ancak siyasî istikrarın temin edilmesini sağlayan bildiri her iki partide de çatışmalara ve ileride bölünmelere neden oldu. CHP ve DP içerisinde ılımlı ve sert iki grup oluştu. Bu tartışmaların CHP’deki yansıması; ılımlı grubun kuvvetlenip, muhalefete karşı sert politika izlenmesini isteyen Recep Peker’in görevinden istifa etmesi oldu.³⁷

DP içerisinde de CHP’ye benzer bir mücadele vardı. Bu mücadele partinin kuruluşundan beri devam etmekteydi. Parti içerisindeki, sert siyaset izlenmesinden yana

³⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Devre IX , İctima 8, Cilt 1, Birleşim 22, Oturum 1, 13.7.1950, s.612.

³⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Devre IX, İctima 8, Cilt 1, Birleşim 22, Oturum 1, 13.7.1950, s.612-613.

³⁶ Koçak a.g.m., s.146-147

³⁷ Peker, 4 Eylül 1947 tarihinde hükümette değişiklik yapmak için parti meclis grubundan yetki istedi. İstedığı yetkiyi aldı ancak yetki oylamasında karşı oyların artması Peker’i istifaya götürdü. Ayrıntılı bilgi için bkz. Koçak, a.g.m., s.148.

olan grup DP kurucularını iktidar ve İnönü ile uzlaşmakla ve DP'yi bir "muvazaa"³⁸ muhalefet partisi olmakla suçladı.³⁹ Bu suçlamalar bir süre sonra ihraçlar ve istifalar sonucu DP'de bölünmelere yol açtı.

Sert politika izlenmesinden yana olan grubun içerisinde Osman Bölükbaşı da vardı. DP kurucularının izlediği politikayı eleştirmesinin yanı sıra, Birinci Büyük Kongre'de Genel İdare Kurulu'na girmemesi için oynanan oyunlar, Yozgat'taki davası sırasında partiden gerekli desteği görememesi gibi sebepler de Bölükbaşı'nın DP'den kopuşunu hazırlıyordu.

Bölükbaşı'nın DP'den ayrılacağıın ilk belirtisi parti fahri müfettişliğinden istifa etmesi oldu. Bölükbaşı, 21.1.1947 tarihinde Celal Bayar'a yazdığı mektubunda parti fahri müfettişliğinden ayrıldığını bildırıyordu; "...Demokrasi davasının basit bir neferi kalmak üzere bir seneden beri fahriyen yaptığım müfettişlik vazifemden affımı saygılarımla dilerim."⁴⁰ Ancak bu istifanın kabul edilmemesi üzerine altı ay kadar daha görevine devam etti. 23.7.1947 tarihinde Demokrat Parti Genel Başkanlığı'na gönderdiği mektupla tekrar istifa etti. Bu mektup Demokrat Parti Başkanlığı'na idi ve yalnız bırakıldığını belirten eleştiriler ve sitemler vardı.⁴¹

Bölükbaşı, 1.9.1947 tarihinde Demokrat Parti Başkanlığı'na bir mektup daha yolladı. Bu mektup, 29 Ağustos 1947 tarihli Kudret gazetesinde, 30 Ağustos 1947 tarihinde yayınlanacağı bildirilen "12 Temmuz Rüyası" adlı makalesinin Parti Merkezi'nce, parti menfaatlerine uygun olmadığı düşüncesiyle yayınlanmamasıyla ilgiliydi. Bölükbaşı, mektubunda partisinin savunduğu ilkelerin önce parti içerisinde tesis edilmesi gerektiğini savunuyordu:

"...Demokrat Parti her şeyden evvel (Hürriyet, Hak ve Haysiyet) davasını temsil eden bir teşekküldür. Hürriyet mücadelesini yapan bir teşekkülün , kendi içinde demokrasi esas ve icaplarına riayetskâr olması ve prensiplerin bekareti üzerinde titremesi tabiidir."⁴²

³⁸ Muvazaa: Danışıklılık. DP içindeki grup CHP ile DP yakınlaşmasını şiddetle eleştiriyordu. Parti'nin İnönü'nün isteğiyle kurulduğunu ve DP'nin bir muvazaa partisi olduğunu iddia ediyorlardı. Bu iddia Millet Partisi kurulduktan sonra da sık sık dile getirilecektir. Osman Bölükbaşı da meclise girdikten sonra kürsüde bu konuya pek çok kez değinmiştir.

³⁹ Koçak, a.g.m., s.151.

⁴⁰ Ağaoğlu ,a.g.e., s.434.

⁴¹ Ağaoğlu, a.g.e., s.431-432.

⁴² Ağaoğlu, a.g.e., s.434-435.

Tüm bu gelişmeler Osman Bölükbaşı'nın DP'den ayrılışını doğurdu. Bu ayrılış henüz bir yaşını doldurmamış DP'de yeni istifaların habercisiydi. Çünkü Bölükbaşı gibi düşünen pek çok kişi seslerini yükseltmeye başlamışlardı.

İKİNCİ BÖLÜM

2. MİLLET PARTİSİ VE OSMAN BÖLÜKBAŞI

20. Millet Partisi'nin Kuruluşu

Cumhurbaşkanı İnönü'nün "12 Temmuz Beyannamesi" CHP ile DP arasında bir uzlaşma sağlarken, her iki partide "müfritler" diye anılan hizipleri yaratmıştı. DP içindeki bu müfrit grup CHP'ye daha sert bir muhalefet yapılmasından yanaydı ve DP yöneticilerinin taviz veren tutumlarına karşıydılar. General Sadık Aldoğan, Kenan Öner, Ahmet Tahtakılıç ve Yusuf Kemal Tengrişek bu hizipte ilk adları geçenlerdi. Zamanla, DP içindeki bu muhalefet, 10 Mart 1948'de beş milletvekilinin ihracı ile sonuçlandı. Bunlar; General Sadık Aldoğan, Kemal Silivri, Necati Erdem, Mithat Sakaroğlu ve Osman Nuri Köni'dir.⁴³

Bu ihraçlar bazı milletvekilleri tarafından eleştirildi ve bu milletvekilleri Demokrat Parti Genel Yönetim Kurulu'ndan çekildiler.⁴⁴ Bu milletvekilleri; Yusuf Kemal Tengrişek, Enis Akaygen, Emin Sazak, Ahmet Tahtakılıç, Ahmet Oğuz ve Hasan Dinçer'di. Nihayet, bunlar da 24 Mart 1948'de ihraç edildiler.⁴⁵ Bu arada, istifa eden diğer milletvekilleri ile birlikte, partiden ayrılan milletvekili sayısı hayli artmıştı. Bağımsız kalan eski DP'li 13 milletvekili ise 18 Mayıs 1948'de TBMM'de "Müstakil Demokratlar Grubu"nu kurdular.⁴⁶

Bu istifalar ve ihraçlardan önce parti içi muhalif grubunun önemli ismi Kenan Öner, DP'den istifa etmişti.⁴⁷ Öner'in istifasından sonra yeni bir parti kurulacağı söylentileri

⁴³ Cem Eroğul, Demokrat Parti, İstanbul, 2003, s.274; Erdoğan Teziç, 100 Soruda Siyasî Partiler, İstanbul, 1976, s.274.

⁴⁴ Koçak, a.g.m., s.151; Eroğul, a.g.e., s.265

⁴⁵ Teziç, a.g.e., s.274-275.

⁴⁶ Koçak, a.g.m., s.151-152; Teziç, a.g.e., s.295.

⁴⁷ DP İstanbul İl Başkanı olan Kenan Öner, 14 Ocak 1947'de DP'den istifa etmiştir. Ahmad-Ahmad, a.g.e., s.35.

dolaşmaktaydı.⁴⁸ Yapılan hazırlıklar sonucu yeni parti, “Millet Partisi” adıyla 20 Temmuz 1948’de kurulmuştur.⁴⁹

Partinin kurucu üyeleri arasında Mareşal Fevzi Çakmak, Enis Akaygen, Prof. Hikmet Bayur, Kenan Öner, Mustafa Kentli, Osman Bölükbaşı, Osman Nuri Köni, Sadık Aldoğan gibi isimler vardı.⁵⁰ Partinin kurucuları, partinin halkın isteklerinden doğduğunu belirtmek için kendilerini sunucu olarak takdim etmekteydiler.⁵¹ MP iktidardaki CHP’ye olduğu kadar, DP’ye karşı da sert bir muhalefet yapıyordu.⁵² Millet Partisi programında açıklandığı üzere cumhuriyet, adalet, liberallik ülkülerine ve milliyetçilik esasına bağlı siyasî bir oluşumdur.⁵³

Programın ikinci maddesinde; “partinin gayesi samimi ve emin seçim ile tezahür edecek olan millî iradeyi hakim kılmak; bu iradeye ve insan haklarına uygun bir hükümetin tesisine bekasına çalışmaktır” denilmektedir.⁵⁴

Yedinci ve sekizinci maddelerde; “parti içtimai nizamın teşekkülünde itikatların, ahlakın, geleneklerin, örf ve adetin büyük hisselerini tanır. Bunlar sık sık değişmezler ve devletin nüfuz sahasının dışında kalır” ifadeleri mevcuttur. Ayrıca parti memleketin istiklalini ve toprak bütünlüğünü bozmak ve insan haklarını ihlal etmek maksadını güden veya yabancı siyasî partilere alet olan, fert ve cemiyetlerin faaliyetlerini gayri meşru saymaktadır. Bununla birlikte devletin ve devlet adamlarının hayat haklarını inkar eden anarşistler, şahsi ve siyasî hürriyet ve mülkiyet haklarını reddeden komünistler ve insanların ve milletlerin hukuki eşitliğini tanımayan Naziler hakkında kanuni koruma tedbirleri alınması zorunlu görülmektedir.⁵⁵

⁴⁸ Ağaoğlu, “Radikal Demokrat Parti” ismi ile bir parti kurulacağından ve kurucularının Osman Nuri Köni, Kenan Öner, Bölükbaşı, Fuat Arna, Sadık Aldoğan olduğu duyumlarından bahsetmektedir. Ağaoğlu, a.g.e., s.178.

⁴⁹ Karpat, a.g.e., s.185; Teziç, a.g.e., s.275; Erkan Şenşekerci, Celal Bayar, İstanbul, 2000, s.206.; Koçak, a.g.m., s.152.; Ağaoğlu, a.g.e., s.205.; Bernard Lewis, Modern Türkiye’nin Doğuşu, Çeviren: Metin KIRATLI, Ankara, 1998, s.307.

⁵⁰ Koçak, a.g.e., s.152. Ağaoğlu, a.g.e., s.178.

⁵¹ Karpat, a.g.e., s.185.

⁵² Teziç, a.g.e., s.275.

⁵³ B.C.A., Başbakanlık Özel Kalem Müdürlüğü Evrakı (B.Ö.K.M.E.), 030.01/46.274.2.

⁵⁴ B.C.A., B.Ö.K.M.E., 030.01/46.274.2.

⁵⁵ B.C.A., B.Ö.K.M.E., 030.01/46.274.2.

Programın dokuzuncu maddesinde; Türkiye Cumhuriyeti'nin ana vasıflarından olan milliyetçiliğin partinin de prensiplerinden olduğu, "Ben Türküm" diyen ve kendisini Türk sayan her insanı Türk olarak kabul eden, Türklüğün çok eski ve şerefli mazisine ve pek büyük ümitlerle dolu istikbaline inanıldığı belirtilmektedir.⁵⁶

On ikinci maddede partinin din müessesesi hakkındaki görüşü belirtilerek; "Parti, din işlerini devlet işlerinden ayrı tutulmasını kabul eder. Herkesin vicdan ve itikat hürriyetini ve dilediği dilde ve dilediği şekilde ibadet hakkını mukaddes tanır" ifadelerine yer verilmiştir.⁵⁷

21. Millet Partisi'nde Bölükbaşı

Millet Partisi faaliyete başladıktan sonra DP'ye ağır eleştiriler getirmiştir.⁵⁸ Millet Partisi temsilcileri 12 Temmuz Beyannamesi'ni "muvazaa"nın açık delili olarak görüyorlardı.⁵⁹ Buna karşılık DP, eleştirilere aynı şekilde karşılık vermekteydi. Celal Bayar 26.7.1948 tarihinde DP teşkilatlarına yayınladığı tamimde; DP içinde ihtilaf yaratmaya çalışanların hakiki çehresinin ortaya çıktığını ve esas gayeleri olan partilerini kurduklarını; MP mensuplarının muvazaa iddialarına karşılık, aslında kendilerinin de buna inanmadığını, sadece Demokrat Parti'yi yıkmak için bu temel üzerine yerleştiklerini belirtmiştir.⁶⁰

Demokrat Parti'nin eleştirilerine karşılık Millet Partisi mensupları faaliyetlerine yoğun bir şekilde devam ettiler. Yapmış oldukları toplantı ve mitinglerde, bu iddialarını sürdürdüler. Kasım 1948'de General Sadık Aldoğan, Sinop'ta yapılan mitingde; Demokrat Parti'nin muvazaa ile muhalefet yapamayacağından bu partiden ayrıldıklarını, Millet Partisi'nin Halk Partisi Hükümeti'ni yıkmak için kurulduğunu söylemiştir. Aynı toplantıda Kenan Öner de, Celal Bayar'ın İsmet İnönü'nün prensipleriyle yürüdüğünden, kendisinin

⁵⁶ B.C.A., B.Ö.K.M.E., 030.01/46.274.2.

⁵⁷ B.C.A., B.Ö.K.M.E., 030.01/46.274.2.

⁵⁸ MP kurucularının DP'ye en çok yaptıkları eleştiri, DP'nin İnönü'nün isteği ile kurulduğu ve aslında bir "muvazaa partisi" olduğu görüşüdür. MP'liler DP içinde iken dahi bu eleştirileri getirmekteydi. Bu siyasi polemik daha uzun yıllar devam edecek, MP mensupları ile DP'liler arasında çok defa tartışılacaktır.

⁵⁹ Fevzi Çakmak; "Ben 12 Temmuz Beyannamesi'ni bir muvazaa vesikası addetmişim. Bugün de aynı fikirdeyim. İnönü devlet başkanlığından çekilmelidir", demekteydi. Ağaoğlu, a.g.e., s.207.

⁶⁰ Ağaoğlu, a.g.e., s.583-585.

ve arkadaşlarının Demokrat Parti'den ayrıldığını ifade etmiştir.⁶¹ Mustafa Kentli ve Kenan Öner aynı iddiaları Kastamonu Mitingi'nde de tekrarlamışlardır.⁶²

Bu arada Ekim 1948'de ara seçimler yapılacaktı. Demokrat Parti seçim konusunda yapılan değişiklikleri yetersiz buluyordu. Bu nedenle kararlılığını göstermek için ara seçimlere girmeme kararı verdi. Bu ortamda Millet Partisi her iki partiyi de eleştiriyordu. Millet Partisi'ne göre; ilk önce seçimlerin denetlenme işi adli makamlara verilmeden anayasa değişikliğine gidilmeliydi. Diğer bir husus, teşkilatını tamamlamamış bir partinin seçim kurullarında bulunamayacağı hükmü, DP ve CHP'nin Millet Partisi'ni devreden çıkarmak için ortaklaşa getirilmişti.⁶³

17 Ekim 1948'de 13 ilde yapılan ara seçimlere muhalefet partileri katılmadı.⁶⁴ Seçimi tek başına CHP kazandı.⁶⁵ Bununla birlikte Millet Partisi ile Demokrat Parti arasındaki karşılıklı saldırılar şiddetle devam ediyordu. Bu arada DP ile CHP arasındaki çekişme de aynı şekildeydi.

Haziran 1949'da DP, ikinci kurultayını topladı. Bu kurultay toplantısından maksat partinin geçmiş ve gelecekteki siyasetini görüşmek, Millet Partisi kuruluşunun açtığı çatlağı yamamak ve parti içi muhaliflerin DP safları üzerindeki nüfuzunu gidermekti. İlk olarak muhaliflerin partiden atılması uygun bulunarak karara bağlandı. Ayrıca kurultayda seçim sistemi de tartışıldı. Seçimlerin mahkemelerce denetlenmesi ve seçim güvenliğinin böylece teminat altına alınması üzerinde ısrarla duruldu.⁶⁶

CHP seçim kanununu meclise sevk etmeden önce, üyeleri Temyiz Mahkemesi'nden, barolardan ve üniversitelerden seçilmiş, bir "ilmi heyet" teşkil ederek projeyi incelemesini istemişti. İلمي Heyet kanunu incelemeyen evvel muhalefet partisinin görüşlerini almak

⁶¹ B.C.A., B.Ö.K.M.E., 030.01/66.410.4.

⁶² B.C.A., B.Ö.K.M.E., 030.01/66.410.5, Dosya: E5.

⁶³ Yeşil, a.g.e., s.119.

⁶⁴ Karpat, a.g.e., s.190.

⁶⁵ Yeşil, a.g.e., s.119.

⁶⁶ Karpat, a.g.e., s.195.

istemmiş ancak MP, teşekkürünü iktidar partisinin bir oyunu olarak telakki ettiği için görüş beyan etmemiştir.⁶⁷

Bu arada Millet Partisi kurucularından ve İstanbul İl Başkanı Kenan Öner, 8 Mart 1949 tarihinde vefat etti.⁶⁸ MP mensuplarının Kenan Öner için mevlit okutması da eleştirilere neden oldu. MP'nin dini siyasete alet ettiği eleştirileri geldi.⁶⁹

210. Celal Bayar ve İsmet İnönü'ye Suikast İddiası

1946 yılında DP'den seçilip daha sonra MP kurucuları arasında yer alan Denizli milletvekili Reşat Aydın'ın, 16 Kasım 1949 günü ortaya attığı suikast iddiası, Türk siyasi hayatının 1946-50 döneminde en önemli olaylardan biri olmuştur.

Aydın'ın ihbarına göre; Osman Bölükbaşı, Fuat Arna, Sadık Aldoğan, Reşat Aydın'ın bulunduğu bir toplantıda; MP mensupları "MP henüz inkişaf etmedi. Bunun sebebi, İnönü ve Bayar'dır. Evvela İnönü'yü öldürelim sonra da Bayar'ı... Bunlar ortadan kalkınca, Mareşal bir beyanname ile orduyu elde etsin. Bu dava da bitmiş olsun" diye konuşmuşlardır.⁷⁰ İhbar üzerine MP Genel İdare Kurulu Üyeleri'nden Osman Bölükbaşı ve Fuat Arna tevkif edilerek cezaevine gönderilmiştir. Ankara'da Osman Bölükbaşı ile suikast tertipçileri arasında adı geçen Afyon milletvekili General Sadık Aldoğan'ın, İstanbul'da da Nuri Leflef ve İzzet Mühürdaroğlu'nun evlerinde araştırma yapılarak, bazı evraklar Ankara Cumhuriyet Savcılığı'na götürülmüştür.

Hükümetten Büyük Millet Meclisi'ne gelen bir tezkere üzerine Adalet ve Anayasa Komisyonları'ndan toplanan bir karma komisyon General Sadık Aldoğan'ın milletvekilliği dokunulmazlığının kaldırılmasını tetkike başlamıştır. Bu inceleme safhası devam ederken sanıkların avukatları, elde Reşat Aydın'ın – sonradan kendisi tarafından inkar edilen – ihbarından başka bir delil bulunmadığından dolayı Osman Bölükbaşı ve Fuat Arna'nın

⁶⁷ B.C.A., B.Ö.K.M.E., 030.01/46.274.1. Bu kanunun hazırlanmasına MP'nin iştirak etmemesi özellikle Ulus Gazetesi tarafından eleştirilmiştir. Hüseyin Cahit Yalçın, MP'nin tutumunu eleştirerek, politikalarının parti ismiyle uymadığını, MP'nin milleti temsil etmediğini iddia etmiştir.

⁶⁸ Ağaoğlu, a.g.e., s.316.

⁶⁹ Ulus Gazetesi'nde Hüseyin C. Yalçın, MP mensuplarının siyaset propagandası ve kavgaları ile siyasete din amilini sokmak istediklerini söyleyerek partinin gazeteğe gönderdikleri tezkibe "küfür name", Kudret Gazetesi'ne de "Küfürbazlar temsilcisi" demiştir. B.C.A., B.Ö.K.M.E., 030.01/132.858.4

⁷⁰ Ağaoğlu, a.g.e., s.352-353.

tevkifleri kararına itiraz etmişler ve tahliyelerini talep etmişlerdir. Bu itirazı tetkik eden Nöbetçi İkinci Asliye Ceza Mahkemesi talebi reddetmiştir. Yazıları ve defterleri tetkike devam eden ve diğer deliller üzerinde de gerekli derinleştirmeyi yapan Ankara Cumhuriyet Savcılığı 21 Kasım 1949 tarihinde sanıkların tahliyelerine karar vermiştir.⁷¹

Bayar, ihbarı daha önceden Reşat Aydınli'dan almıştı. Aydınli, Millî Emniyet'in haberdar edildiğini Bayar'a söylemiş o da ister doğru, ister yalan olsun bu durumdan İnönü'nün haberdar olması gerektiğini düşünerek, Kazım Özalp vasıtasıyla İnönü'ye haber göndermiştir.⁷²

Bölükbaşı ve Arna emniyetteki ifadelerinde bu iddianın bir iftira, bir tertip olduğunu söylediler. Bölükbaşı ve Arna'nın serbest kalmasında Aydınli'nın ihbarını kabul etmemesi etkili olmuştur. Karpat'a göre milletvekili Reşat Aydınli, partisinden ayrılmaya çalışmış ve seçim şansının daha fazla olduğuna inandığı Halk Partisi'ne katılmak için bir bahane aramıştır.⁷³ Bölükbaşı ifadesinde Yozgat ve Erzurum mektup ve telgraflarından bahsetmiş bu sebeple Samet Ağaoğlu ile Celal Bayar da savcılığa davet edilmiştir.⁷⁴

Bölükbaşı ve Arna'nın hapisten çıktığı gün, Sıhhiye'de Celal Bayar'la karşılaşan MP'li Osman Bölükbaşı, Fuat Arna, Yalçın Uras arasında bir hadise cereyan etti. Bölükbaşı ve Arna, Bölükbaşı'nın evine giderken Sıhhiye'de Sağlık Bakanlığı'nın önünde Celal Bayar'a rastlamışlar ve aralarında şiddetli bir tartışma çıkmıştır. MP mensupları Bayar'ı sahte suikast tertiplemele suçladılar. Bölükbaşı, Bayar'a; *"İnönü'yü öldürmek lazım diye Erzurum'dan vaktiyle gelen mektubu hasır altı etmiştin, şimdi de bize bir tuzak kurmak için girişilen bu tertipte baş artist rolünü alarak Kazım Özalp'e belki muhafaza tedbirleri alırlar demek suretiyle hem İnönü'ye kur yapıyorsun hem bizleri vurmak istiyorsun, hem de kendini suikastlere hedef olan büyük bir devlet adamı ve hürriyet kahramanı rolünde göstermek fırsatını kazanıyorsun. Bütün hakikatleri ifşa edeceğim..."* demiştir.⁷⁵

⁷¹ B.C.A., B.Ö.K.M.E., 30.01/132.858.6.

⁷² Ağaoğlu, a.g.e., s.353.

⁷³ Karpat, a.g.e., s.203, Dipnot 54.

⁷⁴ Bölükbaşı DP'de müfettiş iken Yozgat'ın bir ilçesinde görevli, Celal Aral isminde bir şahsın Ağaoğlu'na mektup göndererek birkaç bin atlı ve silahlı Ankara'yı basmak için Genel Kurul'dan emir beklediğini, bildirdiğinden söz etmiştir. Ağaoğlu bu konuda; Bölükbaşı savcılıkta asıl bizim ihtilalcı olduğumuzun delili bu diye olaydan bahsettiğini, aslında Celal Aral'ın meczup olduğunu, sonradan CHP'ye geçtiğini söylemektedir. Ağaoğlu, a.g.e., s.357.

⁷⁵ B.C.A., B.Ö.K.M.E., 30.01/132.858.6.

Osman Bölükbaşı, Fuat Arna ve beraberindekiler daha sonra otomobillerine binerek Bölükbaşı'nın İtfaiye Meydanı'ndaki evine döndüler. Bölükbaşı, gazetecilerin "Sözlerinizin altını imzalar mısınız?" sorusuna; "Bizler sözümüzü imzamızla tasdik ederiz. Biz polis romanlarında olduğu gibi plaklara ses verenlerden alanlardan değiliz" diyerek daha sonra bir broşür yayınlayarak olayları ayrıntılı şekilde izah edeceğini söyledi.⁷⁶

Tüm gelişen olaylar hakkında Bölükbaşı şöyle söylemekteydi; "Bir facia olarak tertiplenen fakat aktörlerinin ve rejisörlerinin akılsızlığı yüzünden bir komedyaya olarak nihayetlenen bu suikast oyununa (Millet Partisi'ne Tuzak) adını takmak çok uygun olur. İftira silahı geri tepmiş, aktörü yaralamış, sarsıntıdan perde yırtılmış, kuklanın ipini tutanların başları gözükmüştür. 18 Milyonluk bir seyirci kütlesi hükmünü şimdiden vermiştir."⁷⁷

Bölükbaşı, hadisede kendisini üzen noktanın Başbakanın böyle bir işe şu veya bu sebeple karışmış olması olduğunu söylemiş, Başbakanın bir tebliğle millet vicdanını tatmin etmesini istemiş, "Bu meselede eski arkadaşımız Celal Bayar'ın oynadığı rolün millet tarafından kavranmasını görmekle bahtiyar olacağım" dedikten sonra bu işlerden katiyen yılmayacaklarını belirtmiştir.⁷⁸

Bu ihbarı ilk ortaya atan ve daha sonra kabul etmeyen Reşat Aydınli hakkında, bir süre sonra mecliste dokunulmazlığının kaldırılması kararı alındı. İftira suçu ile tevkif edilerek hapse atıldı. Olayların ardından Bayar da Parti Teşkilatına bir tamim yayınlamıştır. Tamimde olay hemen hemen açıkça Halk Partisi'nin bir tertibi olarak gösterilmektedir. Bayar'a göre, CHP böylece 1950 seçimlerine DP'yi zayıflamış ve yıpranmış bir şekilde sokmak istiyordu.⁷⁹ Bayar'ın tamimine Bölükbaşı hemen cevap verdi. Ancak Zafer Gazetesi savcılığın mütalaasını ele alarak bu cevabı yayınlamadı. Bölükbaşı tekzibinde; "İzahatlarımızı akıl ve insafla mütalaa edecek olan vatandaşların Reşat Aydınli'nin hükümetçe kıymet verilmeyen ihbarını bir takım ilavelerle ve şahsi mütalaalarla İnönü'ye duyuran bu suretle hükümeti harekete geçiren Celal Bayar'ın, bu işte bir alet durumunda bulunan Reşat Aydınli'dan çok daha günahkâr bir mevkide bulunduğunu ve hakaret

⁷⁶ B.C.A., B.Ö.K.M.E., 30.01/132.858.6.

⁷⁷ B.C.A., B.Ö.K.M.E., 30.01/132.858.6.

⁷⁸ B.C.A., B.Ö.K.M.E., 30.01/132.858.6.

⁷⁹ Ağaoğlu, a.g.e., s.359-361.

hadisesi ile hakikatleri ve Bayar'ın korkunç hareketlerini örtmeye çalışanların maksatlarının kolaylıkla anlaşılacağından vicdanen emin bulunuyorum” demektedir.⁸⁰

211. Mareşal Fevzi Çakmak'ın Ölümü ve Cenaze Töreni

14 Mayıs seçimlerinden bir ay önce MP'nin fahri başkanı Mareşal Fevzi Çakmak vefat etti. Bu, Kenan Öner'in vefatından sonra Millet Partisi'nin 1950 seçimlerinden önceki ikinci büyük kaybıydı. Mareşal, 1946 seçimlerinde DP listesinden bağımsız aday olarak seçilmişti. 12 Temmuz Beyannamesi'nden sonra DP'den ayrılarak MP'de fahri başkan olmuştu.

Mareşalin cenaze töreninde bir takım olaylar cereyan etti. Cenaze merasimi yapılması hakkında bir grup genç tekbirler getirerek cenazeyi kendileri kaldırmak istedi. Olayın gerici bir hareket olarak büyümesinden endişe ediliyordu. Olaylar cenazenin gömülmesiyle yatıştı. Ancak bu olay daha sonraları pek çok kez gündeme gelecek Millet Partisi sorumlu tutulacaktır.

1951'de, TBMM'de, İkinci Menderes Hükümeti'nin güven oylaması öncesinde söz alan Bölükbaşı, din ve vicdan hürriyeti konusunda konuşurken Mareşalin cenaze töreninden bahsetmiştir:

“Arkadaşlar, hadiseleri mücerret olarak ele almaya imkan yoktur. Bu memleketin şahidi olduğu geçmişte birtakım hadiseler vardır, ki bunları hatırlatmak lazımdır. Biliyorsunuz, bir cenaze merasimi esnasında vatandaşlar tekbir getirmişlerdi. Hiçbir kamunun yasak etmediği bu hadise, memlekette büyük bir velvele koparmak isteyenlerin elinde bir alet olarak kullanıldı. İrtica hortlamaktadır, irtica siyasete alet edilmektedir, din siyasete alet edilmektedir diye sabık iktidar zamanında çok sözler söylendi. Fakat işin en hazin tarafı bugün vicdan hürriyetini müdafaa edeceğiz diyen iktidar partisi o zamanın iktidarı olan CHP'nin bir müttefiki gibi hiçbir esasa dayanmayan bu isnatlarda onunla yana yürümüştü. Bu hakikatleri söylemeyi de vazife biliyoruz...Bir cenazede vatandaşlar tekbir getirdi diye bir bardak suda fırtına koparmak isteyen sabık iktidarla ağız birliği

⁸⁰ Ağaoğlu, a.g.e., s.599. Belge 37.

yaparak bir beyanname neşretmiş olan bir siyasî parti bugün vicdan hürriyetini müdafaa edeceğimiz diye mevhum bir kuvvete karşı ilan-ı harp edemez...”

Başbakan Adnan Menderes’in; *“Bir cenazeden istifade etmek istediniz”* şeklindeki tepkisi üzerine Bölükbaşı;

“Kimse cenazeden istifade etmek istememiştir. Bunu ben partim namına size iade ederim. Menderes, bir millî kahramanın cenazesine bir parti rengi vermek küçüklüktür diyen bir arkadaşınız sıfatı ile bu isnatlarınızı size iade ederim. Menderes, bu sözleriniz asla tarafımızdan kabul edilemez. (Gürültüler) Arkadaşlar, nasıl bir kuvvet imişiz ki, 500 bin İstanbulluyu sokaklara döküyoruz. Bunu acaba bir parti mi yaptırmıştır? (Askeri merasim yaptırmadınız sesleri, gürültüler) Asla, isnattır, iftiradır. Elinizde delilleriniz varsa bugün milletin huzurunda açıkça bildiriniz...” şeklinde bir cevap vermiştir.⁸¹

Mareşalin ölümü milletçe duyarlılık gösterilmesi gereken bir olaydı. Buna rağmen radyolar müzik yayınına devam ettiler. Bu, şiddetli protestolara yol açtı. Bu kayıp seçimlere az bir zaman kala Millet Partisi’ni fazlasıyla etkiledi. Kenan Öner’den sonra ikinci büyük kayıp gerçekleşmişti. Mareşal vefat edince MP’liler, eşi Fitnat Çakmak’ı aday göstermişlerdir, ancak seçimi kazanamamıştır.⁸²

212. 1950 Milletvekili Genel Seçimleri

1950 seçimleri; Bölükbaşı’nın ikinci, Millet Partisi’nin ilk seçimleri olacaktı. Ancak MP seçime tam hazırlanamamış pek çok ilde teşkilatını kuramamıştı. Seçimlerden önce, seçim yasasında değişiklikler yapıldı. 16 Şubat 1950’de TBMM’de kabul edilen seçim yasasına göre; tek dereceli, genel, eşit ve gizli oyla serbest seçim yapılması, sandık kurulunda siyasal parti temsilcilerinin bulunabilmesi, gizli oy - açık tasnif ilkesinin uygulanması ve seçimlerin adli denetim altında yapılması sağlandı.⁸³

⁸¹ TBMM Tutanak Dergisi, Devre IX, İctima 1, Cilt 6, Birleşim 59, Oturum 2, 2.4.1951, s.106.

⁸² Metin Toker, DP’nin Altın Yılları 1950-54, Ankara, 1990, s.19-20.

⁸³ Koçak, a.g.e., s.153.

Seçimler 14 Mayıs 1950 tarihinde yapıldı. 8.905.576 seçmenden 7.958.055'i yani % 89,3'ü seçim sandıklarına gittiler. Demokrat Parti'nin zaferiyle sonuçlanan seçimlerde partilerin aldıkları oylar ve milletvekili dağılımı şöyleydi:

Tablo: 1

1950 Milletvekili Genel Seçimleri Sonuçları

Parti Adı	Aldığı Oy	Oy Oranı	Milletvekilliği
DP	4.242.831	% 53,59	408
CHP	3.165.096	% 39,98	69
MP	240.209	% 3,03	1
Bağımsızlar	267.955	% 3,4	9

Kaynak: AHMAD-AHMAD, 1976, s.66.

MP, meclise sadece Kırşehir'den Osman Bölükbaşı'yı sokabilmişti. Bölükbaşı, Kırşehir'de 69.759 geçerli oydan 28.034'ünü alarak milletvekili seçilmiştir.⁸⁴ Fuat Köprülü'nün seçim gecesi sık sık Kırşehir'i arattığı ve seçim sonucunu sorduğu yazılmaktadır.⁸⁵

Millet Partisi seçimde başarısız olmuştu⁸⁶, ancak Osman Bölükbaşı için uzun müddet sürecek olan meclis hayatı başlamış oluyordu. Ayrıca partisinin mecliste tek temsilcisi olduğundan sorumluluğu da fazlaydı. Artık muvazaa iddiasıyla suçladığı CHP ve DP'ye karşı tek başına mücadele etmesi gerekiyordu.

⁸⁴ Bölükbaşı, bir DP ve iki CHP'li arasından en çok oyu alarak birinci sıradan seçilmiştir. Kırşehir Milletvekilliği'ne seçilen diğer isimler şunlardır: Halil Sezai Erkut, O. Şevki Çiçekdağ, Rıfat Özdeş. B.C.A., M.G.M.E., 030.10 / 77.512, D: 78525, 26.5.1950; Milletvekili Seçilmiş Olanlara Ait Tutanak. Bkz. Ek-5.

⁸⁵ Arcayürek; Köprülü'nün, Kırşehir'de Bölükbaşı'nın her iki partiyi geride bırakarak seçildiğini duyunca telefonu yere atıp kıldığını yazmaktadır. Bkz. Cüneyt Arcayürek, Demokrasinin İlk Yılları 1947-51, Ankara, 1985, s.187.

⁸⁶ MP'nin seçimlerde başarısız olmasında; seçimler öncesi tam olarak örgütlenememesi, Kenan Öner ve Fevzi Çakmak gibi partinin önde gelen şahsiyetlerin vefatı, halkın CHP'ye karşı oyları bölmek istememesi gibi sebepler etkili olmuştur. Bunun yanında, başarısızlığa rağmen MP mensupları tek parti iktidarının sona ermesine seviniyorlardı.

213. Bölükbaşı'nın Demokrat Parti'ye Eleştirileri

2130. Hükümet Programına Eleştiriler

Meclis açılınca ilk olarak DP hükümetinin güven oylaması gündeme geldi. Demokrat Parti, hükümet programını meclise sununca Bölükbaşı da MP adına görüşlerini açıklamak için söz aldı. Bu, Osman Bölükbaşı'nın meclis kürsüne ilk çıkışıydı. Konuşmasına eski ve yeni arkadaşlarının sözlerine müdahalede bulunmamalarını rica ederek başladı. İlk bahsettiği konu tek parti iktidarının sona erdirilmesi oldu:

“Uzun seneler devam eden diktatörlük idaresini yıkmak için Türk Milleti'nin beş yıldan beri yaptığı mücadele 14 Mayıs tarihinde tedviç edilmiştir. Bugün burada toplanmış olan arkadaşları , hürriyet için mücadele eden bir milletin mümessileri olarak selamlıyorum. Tek parti idaresinin tasfiyesinden sonra, milletin buraya göndermiş olduğu mümessileri tarihi vazifeler beklemektedir. Her şeyden evvel hepimize düşen vazife, kendisini milletin vasisi telakki eden bir şefin tekrar ortaya çıkmasına mani olmaktır...”⁸⁷

Konuşmasının devamında hükümet programına değinen Bölükbaşı; yeni iktidarın karşısında bulunduğu güçlüğü takdir ettiğini ancak yeni iktidarın da “borca müstağrak bir terekenin varisi vaziyetinde” olduğunu belirtmiştir. Ayrıca hükümet programının, daha ziyade bir parti programını andırıldığını ve çok seyyal bir şekilde kaleme alındığını ifade etmiştir.

Bölükbaşı, hükümet programı için; “hastası için kati teşhis koyamamış, tedavi usullerini tayin edememiş bir doktorun muvakkat mahiyetteki reçetesine benzemektedir” demiştir. Ayrıca “bu programı, Halk Partisi'nin propagandaları ile karşılaştıranlar hayrete düşmüşlerdir” diyen Bölükbaşı; bu hayretin ve tezatın açıklamasının eski ve yeni iktidarın müşterek geçmişe sahip mensupları olduğunu belirtmiştir.⁸⁸

Bu ilk konuşmasında Bölükbaşı, Millet Partisi'nin çeşitli konulardaki görüşlerini de uzun uzun açıklamıştır. Özellikle üzerinde durduğu konulardan biri; “Memurin

⁸⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Devre IX, İctima 8, Cilt 1, Birleşim 4, Oturum 1, 31.5.1950, s.54.

⁸⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Devre IX, İctima 8, Cilt 1, Birleşim 4, Oturum 1, 31.5.1950, s.54.

Muhakemat Kanunu” olmuştur. Bu kanunla memurlara; hukukî olmaktan ziyade fiilî bir imtiyaz seddi teşkil edildiğini düşünen Bölükbaşı, memurların işledikleri suçlardan dolayı adaletin onların yakasına yapışmasının zor olduğunu söylemiş ve hükümetin bu konuda harekete geçmesini istemiştir.⁸⁹

Demokrat Parti'nin iktidara geçmesinin ardından; “devri sabık yaratmayacağız” sözlerine Bölükbaşı karşı çıkarak, geçmiş dönemden hesap sorulmasını istemiştir;

“Yeni iktidar bir “devri sabık yaratmayacağız” diyor. Mesuliyetsiz bir devrin tasfiyesi için çetin bir mücadele yapmış olan bir milletin “bir devri sabık yaratmayacağız” gibi parlak bir cümle ile mazinin üzerine sünger çekme hakkı yoktur. Böyle bir hesap sorulmadığı takdirde vatandaşlar “herkesin yaptığı yanına kâr kalıyor” kanaatine varacaklar ve böylece , açıldığı söylenen yeni devrede de millet vicdanını yaralayan aynı kötülüklerin devam edebileceği endişesinden kendilerini kurtaramayacaklardır.”⁹⁰

Bölükbaşı, programla ilgili olarak; seçim suçlarının cezalandırılıp cezalandırılmayacağını programda belirtilmediğini ifade etmiştir. Programda anayasa değişikliği yapılacağından söz edildiğinden bahseden Bölükbaşı, partilerine göre de anayasanın yetersiz olduğunu ancak hangi yönlerden değişiklik yapılacağını açık olmadığını belirtmiştir.⁹¹

Dış politika konusunda da Millet Partisi'nin görüşünü açıklayan Bölükbaşı; “*Millet Partisi de batı demokrasileriyle manen ve maddeten iş birliği yapmaya, Birleşmiş Milletler'in imanlı bir üyesi olmasına taraftardır; İngiliz ve Fransız ittifakına, Amerika dostluğuna tam manasıyla bağlıdır*” demiştir. Bununla birlikte dünya güvenini sağlamak için yapılmış olan yeni ittifak ve anlaşmalara Türkiye'nin alınmadığını, demokrasi dünyasının bir ön karakolu bulunduğu halde bunun külfetlerini karşılayacak ölçüde yardım yapılmadığını ifade etmiştir.⁹² Ayrıca kendileriyle tarihî, manevî ve kültürel alaka bulunan milletlerle dostluğun pekiştirilmesini istemiştir.⁹³ Hükümet Programı hakkındaki bu konuşmalar uzunca sürdü. CHP'liler konuşacakları zaman söz verilmek istenmiyor ya da

⁸⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Devre IX, İctima 8, Cilt 1, Birleşim 4, Oturum 1, 31.5.1950, s.55.

⁹⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Devre IX, İctima 8, Cilt 1, Birleşim 4, Oturum 1, 31.5.1950, s.56.

⁹¹ TBMM Tutanak Dergisi, Devre IX, İctima 8, Cilt 1, Birleşim 4, Oturum 1, 31.5.1950, s.56-57.

⁹² TBMM Tutanak Dergisi, Devre IX, İctima 8, Cilt 1, Birleşim 4, Oturum 1, 31.5.1950, s.59.

⁹³ TBMM Tutanak Dergisi, Devre IX, İctima 8, Cilt 1, Birleşim 4, Oturum 1, 31.5.1950, s.59-60.

konuşma imkânları kısıtlanıyordu. Bu arada görüşmelerin yeterliliği için DP'liler önerge verdiler ve kabul edildi. Kürsüye Adnan Menderes çıktı. Menderes, kürsüye çıktığında muhalefetin eleştirilerine sert tepki gösterdi.⁹⁴ Eleştirilere karşılık, halkın gerekli cevabı verdiğini söylüyordu;

“Bize kürsüden hücum vesilesi olarak ortaya attıkları bütün fikirlerle ve malum zihniyetleriyle umumî efsarca tanınmış oldukları içindir ki, bu seçimlerde milletimizin tam ve kat’i bir tasfiyesine uğramışlardır.”⁹⁵

Menderes’in kürsüden inmesinin ardından CHP’li Faik Ahmet Barutçu söz istedi. Muhalefet milletvekilleri *“son söz milletvekilindedir”* diyerek söz almak istemekteydi ancak Meclis Başkanı Refik Koraltan söz isteğini oylamaya koydu. Muhalefet milletvekilleri bunun içtüzüğe aykırı olduğunu iddia etseler de oylamaya gidildi. DP’lilerin oylarıyla Barutçu’ya söz verilmemesi kararı alındı.

Güvenoylamasına geçilirken CHP milletvekilleri ile MP milletvekili Osman Bölükbaşı salondan çıktılar. Bölükbaşı çıkarken başkana bağıyordu:

- *“1950 modeli demokrasi böyle olur.”⁹⁶*

2131. Kore Savaşı

25 Haziran 1950’de Kore Savaşı’nın çıkışı NATO’ya girme çabalarının yoğunlaştığı döneme rastladı. Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri’nin üye devletleri Kore Savaşı’na katılmaya daveti üzerine Bakanlar Kurulu, Meclisin tatilde bulunduğu bir sırada, 25 Temmuz 1950 tarihinde 4500 kişiden oluşan bir tugayın Kore’ye gönderilmesine karar verdi. Kore Savaşları cumhuriyet tarihinde önemli bir gelişmenin başlangıcı oldu ve Nato’ya üye oluşumuzun yolunu açtı. Birleşmiş Milletler emrine silahlı güç vermede görüş birliği içinde bulunan siyasî partiler, karar alma yetkisinin nerede bulunduğu konusunda anlaşmazlığa düştüler. Muhalefet, anayasaya göre karar alma yetkisinin meclise ait

⁹⁴ Toker, DP’nin Altın Yılları, s.40.

⁹⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Devre IX, İctima 8, Cilt 1, Birleşim 5, Oturum 2, 2.6.1950, s.142.

⁹⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Devre IX, İctima 8, Cilt 1, Birleşim 5, Oturum 2, 2.6.1950, s.143.

olduğunu, iktidar ise bu yetkinin Birleşmiş Milletler Anayasası'nın meclisce onaylanması sonucu yürütmeye geçtiğini savundu.⁹⁷

Kore tartışmaları mecliste uzun müddet devam etti. Kanunlar, gensoru, sorular şeklinde pek çok kez bu konu tartışıldı. Meclisteki tartışmalar sırasında Osman Bölükbaşı ile Mardin milletvekili Kemal Türkoğlu, Kore'ye gönderilen savaş birliği hakkında Başbakanın gensoru açılmasına dair bir önerge verdiler. Önergede bir emrivaki ile tatbik halinde bulunan kararın geri alınmasının düşünülmediği ancak anayasaya aykırı bir kararın icraya girilmiş olduğu belirtiliyordu. Gensoru teklifine cevaben Başbakan Adnan Menderes kürsüye geldi. Birleşmiş Milletler anlaşmasına uygun olarak Kore'ye asker gönderildiğini ve bunun anayasaya aykırı olmadığını belirtti. Bölükbaşı ise Kore'ye asker gönderilmesine karşı olmadıklarını, hükümetin asker göndermeye yetkili olmadığını üzerinde durdu. Ayrıca Türkiye'nin emniyeti temin edilmedikçe asker gönderilmesine prensip olarak taraftar olmadığını belirtti.

Kore Savaşı konusunda tartışmalar devam ederken DP'li milletvekilleri, Kore meselesi hakkında yeterli müzakerenin yapıldığını ve oya konulmasını istediler. Yapılan oylama sonucu görüşmelerin yeterli olduğu ve güven oylamasına gerek olmadığı sonucu çıktı.⁹⁸

Osman Bölükbaşı ve Kemal Türkoğlu önergelerinin kabul edilmemesinin ardından bir başka önerge vererek Kore'de çarpışan ve canlarını feda etmiş şehitler için üç dakikalık saygı duruşu yapılmasını teklif ettiler.

2132. Muvazaa İddiası ve İrtica Suçlamalarına Bölükbaşı'nın Cevabı

Muhalefetin hükümetle çatışma alanı sadece Kore'ye gönderilen askerlerle ilgili değildi. Bilhassa Millet Partisi mensupları başta Osman Bölükbaşı, mitinglerde Demokrat Parti'ye ve onun başındaki Menderes'e yükleniyordu.

Bölükbaşı, katıldığı mitinglerde doğrudan Menderes'i hedef alıyor ve onun Millet Partisi'ne eleştirilerine sert cevap veriyordu. Bölükbaşı'nın sert çıkışlar yaptığı konuların

⁹⁷ Kâzım Öztürk, Türk Parlamento Tarihi: TBMM-IX.Dönem 1950-1954, Cilt 1, Ankara, 1999, s.528.

⁹⁸ Öztürk, a.g.e., s.530.

başında; Menderes'in partilerine yaptığı "din istismarı" iddiası yer alıyordu. Nisan 1953'te Niğde konuşmasında partilerine yapılan isnatlara karşı Bölükbaşı mizahî üslubuyla şöyle cevap vermiştir;

"Biz gericilik getirecek miyiz; dörder avrat vaat ediyormuşuz; peçeyi, fesi, sultanı, halifeyi, getirecekmışiz. Ben size bir şey söyleyeyim mi, Konya'da da dediğim gibi biz bir yiğide bir tatlı bela kafî geldiği fikrindeyiz. Arkadaşlar bizi dini siyasete alet etmekle itham edenler dün rey avcılığı için bir çok şeyhleri şark vilayetlerinden aday göstermişlerdir... Ey Menderes! Düniün zalimi nasıl muhalefet lideri olamazsa, o zalime dalkavukluk eden adam da Demokrat Başvekil olamaz."

Bölükbaşı konuşmasında muvazaa iddiasını da yinelemiştir:

*"Size bir vesika okuyayım da dudağınız çatlasın: 10.09.1945. Celal Bayar'ın meclisteki beyanati; bakan ne diyor: "Memlekette büyük hizmetler ifa etmiş, büyük işler başarmış olan CHP'den bugün ayrılırken büyük bir teessür duymaktayım. Fakat bu teessürümü hafifleten bir teselli vardır ki o da CHP Genel Başkanı Sayın İnönü'nün memleketimizde kurulmasına kat'î olarak karar verilmiş olan çok partili hayatta benim deruhte etmemi arzu ettiği muhalefet vazifesinde bana ve arkadaşlarıma müzahir olacağını, yardımda bulunacağını vaat etmiş bulunmasıdır." Arkadaşlar işte böyle ısmarlama kurulan muhalefetin iktidarı da ısmarlama olur. Eski vesikalara ne lüzum var şimdi sarmaş dolaşlar...Hocası Halk Partisi, talebesi Demokrat Parti. Şu var ki talebesi hocasını geçti."*⁹⁹

Bu arada Bölükbaşı gibi Menderes de mitinglere katılarak hükümet icraatlarını anlatıyor muhalefete yükleniyordu. Bu ikilinin yolları ise Menderes'in Kırşehir mitinginde çatışacaktır. Menderes 11 Mayıs 1953'te Kırşehir'de konuşurken miting alanına Bölükbaşı'nın gelişiyle, DP ile MP mensupları arasında tartışmalar çıkmış, bazı DP mensupları üzerine yürüyerek hakaret etmişlerdir. Ardından alandaki vatandaşların bir kısmı Bölükbaşı ile oradan ayrılmıştır.

⁹⁹ Millet, 12 Nisan 1953.

Menderes, Kırşehir’de MP mensuplarının DP’ye “*çamur gibi iftiralar*” da bulunduğunu söylemekteydi: “*Demokrat Parti sinesinde milyonlarca vatandaşı toplamıştır. Üç buçuk kişilik zümreye dayanmak suretiyle bir kısım zavallılar, bize bühtanda bulunuyor, iftira ediyorlar.*”

Bölükbaşı’nın, Menderes’e cevabı gecikmedi; “*İftiranın ağzına meclis kürsünde vurduğum namuslu insan şamarını, Menderes elbette hatırlar. O zaman kurtuluşu meclisten kaçmakta bulmuştu. Şimdi bizi iftiracı olarak göstermeye çalışması karşısında “dahleden dinimize bari Müslüman olsa” demekten kendimizi alamayacağız...Menderes bizim mukaddes din mefhumunu siyasete alet ettiğimizi ve fakat vaktiyle dinî baskı altında olanların kendi tabiriyle “zangoçluğunu” yaptığımızı söylemesi sınırlarına hakim olamayan bir adamın nasıl müşkül bir duruma düşürebileceğinin en parlak misalidir. Vaktiyle din baskı altına alınmışsa, o baskının yapıldığı yıllarda Bölükbaşı bir mektep talebesi, Adnan Menderes de İnönü’ye methiyeler yazan bir milletvekili idi. Dinî baskı altında olanların zangoçları var idiyse bunlar Adnan Menderes gibiler olabilirdi. Görülüyor ki, kendi sözüyle kendini yaraladığının farkında olamayan Başbakan, kin, haset ve ihtiras duygularına kolaylıkla mağlup olmaktadır.*”¹⁰⁰

Kırşehir’de cereyan eden hadiseler ve ardından söylenen sözler Bölükbaşı ile Menderes arasındaki gerginliği iyice arttırmıştı. Tartışmalar mecliste de devam ediyordu. MP mensupları meclise bir takrir vererek; Başbakan’ın Kırşehir konuşmasında; “*Türkiye’de tam anlamıyla demokratik bir idarenin kurulduğu ve vatandaş hak ve hürriyetlerinin tam manasıyla teminat altına alındığı*” iddiasının neye dayandığını sordu.¹⁰¹

İrtica konusundaki tartışmalar ileriki dönemde de devam etti. Millet Partisi hakkındaki Savcılık Soruşturması devam ederken, dinin siyasete alet edilmesini önlemeyi amaçlayan “*Millî Selamet Kanunları*”¹⁰² gündeme geldi. MP’liler tasarının kabul edilmemesini istiyorlardı. Bölükbaşı, bu kanunlar için; “*Millî Selamet Kanunları değil Millî Felaket Kanunları’dır*” tanımlamasını yapıyor ve “*...bu memlekette, dini siyasete alet etmekten,*

¹⁰⁰ Millet, 13 Mayıs 1953.

¹⁰¹ Millet, 27 Mayıs 1953. Takrir sahibi milletvekilleri; Kırşehir Milletvekili Osman Bölükbaşı, Giresun Milletvekili Arif Hikmet Pamukoğlu, Zonguldak Milletvekili Abdurrahman Boyacıgiller idi.

¹⁰² Bu kanunlar aslında “Vicdan ve Toplanma Hürriyeti Kanunları” idi. Fakat dönemin basınında “Millî Selamet Kanunları” ifadesi yaygın olarak kullanılmıştır.

irticaı okşamaktan, hakkında takibat yapılacak ilk adam Büyük Doğu'nun hamisi Adnan Menderes'tir" diyordu.¹⁰³

Bölükbaşı, kanunla ilgili olarak mecliste yaptığı konuşmada Millî Selamet Kanunları'na başka bir ad takmış; "*sandalyenin selametini temin kanunu*" demiştir.¹⁰⁴ Bununla birlikte irtica konusunda mecliste zaman zaman çok sert tartışmalar geçmiş Bölükbaşı ile Menderes arasında şiddetli atışmalar olmuştur. Kasım 1953 tarihinde Menderes çeşitli sorulara cevap verirken takririnin cevaplanmamasına kızan Bölükbaşı'nın, Menderes'e; "*koltuğunun altında haç taşıyan sahte hacı...*" diye hitap etmesi üzerine Menderes "*Bir aczin feveranı ile bir ihtirasın kudurganlığı içerisinde...*" ifadelerini kullanmıştır.¹⁰⁵

Millet Partisi'nin eleştirdiği bir konu da Ceza Kanunu'nun 273. maddesinin değiştirilerek milletvekillerinin dokunulmazlık sınırının artırılması idi. Mecliste söz alma istekleri kabul edilmeyen MP milletvekilleri meclisi terk ederek Ceza Kanunu'nun müzakeresi bitinceye kadar meclise girmeme kararı aldılar.¹⁰⁶

214. Millet Partisi Dördüncü Büyük Kongresi ve Partinin Kapatılması

2140. Millet Partisi Dördüncü Büyük Kongresi

MP kuruluşundan itibaren diğer siyasî partiler tarafından sürekli olarak bir irtica partisi olarak değerlendirilmiştir. Parti içerisinde, özellikle kongrelerde zaman zaman çıkan çatlak seslerin bu iddialara sebep olduğu bir gerçektir. MP içinde inkılaplara bağlılık konusunda kurucular arasında çıkan huzursuzluktan dolayı, Hikmet Bayur'un istifası söz konusu olmuştur. Bayur, inkılapların ve laikliğin siyaset dışında mahfuz tutulmasını istemiştir. Bu gelişmeler karşısında Osman Bölükbaşı ve arkadaşları, inkılâp esaslarına bağlılığı bir tamim ile bütün teşkilatlara bildirmek durumunda kalmışlardır.¹⁰⁷

¹⁰³ *Millet*, 21 Temmuz 1953.

¹⁰⁴ *TBMM Tutanak Dergisi*, Devre IX, İctima 3, Cilt 24/2, Birleşim 115, Oturum 2, 23.7.1953, s.1085.

¹⁰⁵ *TBMM Tutanak Dergisi*, Devre IX, İctima 4, Cilt 25, Birleşim 6, Oturum 1, 18.11.1953, s.315-316.

¹⁰⁶ *Millet*, 6 Haziran 1953.

¹⁰⁷ Ercan Haytoğlu, "Geçmişte Kapatılan Bir Parti ve Düşündürdükleri", *Cumhuriyet*, Cilt II (1998), s.1006-1007.

Bölükbaşı kongrede yaptığı konuşmasında Menderes'e yüklenmiş *“Başbakan olmaktan ise namuslu bir adam olmayı tercih ederim. Başbakan namuslu bir adam ise konuştuklarımı radyo ile ilân etsin”* diyerek alkışlar arasında kürsüden inmiştir.¹⁰⁸

Millet Partisi Dördüncü Büyük Kongresi de diğer kongreleri gibi olaylı geçmiştir. Haziran 1953'te yapılan kongre sırasında parti başkanı Enis Akaygen idi. Kongre esnasında taraflar tam bir bölünme içinde idiler. Kongre üyeleri “muhafazakarlar” ve “devrimciler” olarak ayrılmıştı. Bir kısım da “mutedil muhafazakarlar” adını takınmışlardı. Parti başkanlığı seçimine gelindiğinde Hikmet Bayur diğer gruplara çatıyordu; *“Mutedil muhafazakarlık ne demek? Ya muhafazakarlık, ya devrimcilik...”* Ona Osman Bölükbaşı şiddetle yüklendi. Hikmet Bayur, genel başkanlığa aday gösterilmek istenince; *“Benim bu partide daha ne kadar kalacağım belli değildir. Oylarınızı ziyan etmeyiniz”* diyerek bunu reddetti. Bunun üzerine MP Genel Başkanlığı'na Dr. Mustafa Kentli seçildi.¹⁰⁹

Kentli, seçilmesinin ardından yaptığı konuşmada; *“MP'nin ana prensiplerinde terakkiye mani tek bir fikir yoktur. Buna rağmen partilerini irticaya müsait gibi gösterenlere cevabımız daima şu olacaktır. Kötü düşünen utansın. Millet Partisi ve kongreleri siyasi muarızların oyuncağı değildir”* demiştir.¹¹⁰

Kongre sonrası Bölükbaşı da açıklamalarda bulunarak; mürteci oldukları iddiasının iftira olduğunu söyledi. Ayrıca Bayur'un ve beraberindekilerin neden istifa ettiğini bilmediğini ve olgunluğuna yakıştıramadığını söyledi.

27-29 Haziran 1953 tarihleri arasında gergin bir hava içerisinde başlamış olan Millet Partisi Dördüncü Büyük Kongresi'nde, kongre başkanlık seçimi bile olaylı bir şekilde gerçekleşmişti. Kongrede inkılapçılar ile muhafazakarların çatışmasından dolayı ikilik yaşanmıştır.¹¹¹

¹⁰⁸ B.C.A., B.Ö.K.M.E., 30.01/46.274.6, D: C3.

¹⁰⁹ Toker, DP'nin Altın Yılları, s.250-251.

¹¹⁰ Millet, 1.7.1953.

¹¹¹ Haytoğlu, a.g.m., s.1008.

2141. Millet Partisi'nin Kapatılması

Millet Partisi'nden ayrılanlar basına yaptıkları açıklamalar ile kongre sonrası karışıklığı daha da fazla hareketlendirmiş; Millet Partisi'nin iki kongre arası Genel Kurul azası olan bir şahsın İstanbul'daki yazıhanesinin üst katında gizli bir cemiyeti faaliyete geçirdiği ihbarını yapmışlardır. Bu konuda Osman Bölükbaşı'nın Genel Kurula verdiği tavrile soruşturma başlatılmış; Raif Yesari Bilgisev, Galip Bilge, Abdurrahman Boyacıgiller'den oluşan bir soruşturma komisyonu kurularak, Millet Partisi'nin inkılapçı tanınan 50 üyesinden 43'ünün ifadesi alınmış ve rapor Genel Kurul'a verilmiştir.

Bu olay nedeniyle Genel Kurul'da istifalar olmuş, Enis Akaygen bu dosyanın Dördüncü Büyük Kongre'ye kadar açıklanmaması için Genel Kurul azalarına yemin ettirmişti. Arif Hikmet Pamukoğlu kongre de bu dosyayı açmak istemiş ise de, Enis Akaygen mühürlü dosyayı Abdurrahman Boyacıgiller'le imha ettiğini söylemiştir. Bu açıklama evrakın imhasının ve gizli teşkilat kuranların adalet makamlarına bildirilmemesinin suç olmasından dolayı, dikkatlerin Millet Partisi üzerine odaklanmasına yol açmıştır.¹¹² Dikkatleri Millet Partisi üzerine çeken bir başka olay da Millet Gazetesi'nin basılmasıydı. Millet Gazetesi'ndeki Bayur yanlısı gruptan bazı kişiler kongre sonrası şöyle bir başlık hazırlamıştı; *"Bazı mürteci fakirlerin tertiple kongreye hakim olmaları partiyi ikiye böldü."* Bunu haber alan gazetenin sahibi A.Boyacıgiller, Ahmet Oğuz, Ahmet Tahtakılıç, Fuat Arna, Ertuğrul Akça, Nurettin Ardıçoğlu gibi partinin ileri gelenleri matbaayı basarak basımı durdurdu.¹¹³ Gazetenin başlığına Kentli'nin hitabesi kondu. Millet Gazetesi olayı *"Gazetemize Suikast"* olarak duyuruyordu. Gazete, olayı; *"gazete sahibinin meşru, haklı ve kanunî müdahalesi"* olarak vermiştir.¹¹⁴

Bu olay daha sonra savcılığa intikal etti ve gazeteyi basanlar hakkında soruşturma başlatıldı. Bu sırada Hikmet Bayur, İstanbul'da; *"Parti içinde öteden beri irticaa taraftar büyük bir grup vardı"* diye demeç verdi¹¹⁵ Savcılık bu açıklamayı ihbar sayarak 2 Temmuz 1953'te duruma el koydu.¹¹⁶ MP ileri gelenlerinden Osman Bölükbaşı, Abdurrahman

¹¹² Haytoğlu, a.g.m., s.1008.

¹¹³ Toker, DP'nin Altın Yılları, s.251.

¹¹⁴ Millet, 01.07.1953.

¹¹⁵ Toker, DP'nin Altın Yılları, s.251.

¹¹⁶ Haytoğlu, a.g.m., s.1009.

Boyacıgiller, A.H.Pamukoğlu savcılığa giderek ifade verdiler.¹¹⁷ Ayrıca iddialarla ilgili olarak bir beyanname yayınladılar.¹¹⁸

6 Temmuz da Millet Partisi Genel Merkezi'ne polis baskın yaparak evraklarına el koymuş, Ankara İstanbul ve İzmir'de Millet Partililerin evleri ve üzerleri aranmıştır.¹¹⁹ Soruşturmanın ardından suç teşkil edecek bir unsura rastlanılmamıştır. Millet Partisi'ne gönderilen zabıta "Tetkik edilen dosyalar içinde, inkılâplar ve Atatürk aleyhinde ve irticaî mahiyette yazı ve vesikalara rastlanılmamıştır" ifadesi yer almaktaydı.¹²⁰

Bölükbaşı olaylar karşısında tepkisini şöyle dile getiriyordu; "Adalet, zulme vasıta yapılmak isteniyor. Ankara Cumhuriyet Müddeiumumîsi icrayı adalet değil icrâyı siyaset etmektedir. İktidarla müttefiklerinin derhal seçime gitmek için Millet Partisi'ne karşı, bir iftira kampanyasına giriştikleri sezilmektedir. Bizim için mühim olan, seçimi kazanmak değil, namusu kaybetmemektir. İftiranın susacağı ve namuskârlığın konuşacağı gün uzak değildir. Millet Partisi'nin bir kelime ile fazilet ve hakiki demokrasinin düşmanları, eski ve yeni siyaset kurtları üzerlerindeki bu kuzu postlarını atarak hakiki hüviyetleri ile ortaya çıkmışlar "suyumu bulandırdın" bahanesiyle yiyecek baş arıyorlar. Günlerden beri yalan ve iftiralarla iğfal etmeye çalıştıkları milletin vicdanında bizi mahkum ettirmek için zemin hazırlamakla meşguldürler. Kinlerini şahit, ihtiraslarını hakim yaparak hakkımızda adaletten evvel hükümler veriyorlar. Dün (zulüm var) diye bağırıyorlar, haktan adaletten, hukuk devletinden bahsediyorlar, bu mevzuda el ele vermiş bulunuyorlar. İşin an hazini adaleti, zulme vasıta yapmağa çalışmalarıdır. Demokrat Parti'nin resmi sözcüsü Zafer Gazetesi kimden mülhem olduğu malum olan bugünkü başyazısında Millet Partisi'ni peşinen mahkum etmekte ve adalete emir verircesine pervasız bir eda ile (artık meselenin iç yüzü açıklanmıştır, irtica hareketi bütün karanlık köşeleriyle aydınlanmıştır. O halde ne bekliyoruz?) demekte ve böylece sabırsızlığını ve iktidarın kötü niyetini ortaya koymaktadır. Hakikaten manası tamamiyle anlaşılmuş bir irtica vardır. Fakat bu irtica, irtica bahanesiyle demokrasinin başını yemek isteyenlerin zihniyetlerinin ifade ettiği siyasi irticadır."¹²¹

¹¹⁷ Cumhuriyet, 4 Temmuz 1953.

¹¹⁸ Millet, 5 Temmuz 1953.

¹¹⁹ Haytoğlu, a.g.m., s.1009.

¹²⁰ Millet, 7 Temmuz 1953.

¹²¹ Millet, 7 Temmuz 1953.

Tartışmalar mecliste de aynı sertlikte devam ederken 8 Temmuz 1953 tarihinde, Ankara Beşinci Sulh Ceza Mahkemesi'nce Cemiyet Kanunu'nun 33. maddesi gereğince geçici bir tedbir olmak üzere parti hakkındaki tahkikatın sonuna kadar parti merkezleri mühürlendi.¹²² Partinin mühürlenmesi üzerine Millet Gazetesi'nde, Nurettin Ardıçoğlu "MP'liye Açık Mektup" başlıklı bir başyazı yayımlayınca halkı ayaklanmaya kışkırttığı iddiasıyla tevkif edildi.¹²³

Soruşturma devam ederken konu DP Meclis Grubu'nda da tartışıldı. Bölükbaşı, Menderes'in; "ekseriyete sırtını dayayarak, kanunu yüzüne maske yaparak zulme kalkışan bir şerir" olduğunu söyledi. Ayrıca adalete intikal eden bir meselenin gizli tahkikatının DP grubunda açıklanmasını tenkit etti:

*"Bu kürsüde teminat veren bir hükümet, sizin grubunuzu bir siyasî mahkeme haline getirerek Millet Partisi'nin başını yemek için tertipler almaktadır. Adalet Bakanı, müstebit Sultan Abdülhamid'in Adalet Bakanı'nın düştüğe mevkie düşmemiştir".*¹²⁴

Bölükbaşı'nın ardından Adnan Menderes kürsüye çıkarak cevap verdi. Bölükbaşı'nın iddialarının asılsız olduğunu ve meclis gruplarının faaliyeti ve vazife görüşü tarzına müdahalenin mümkün olamayacağını belirtti. Konuşmasının devamında ise Millet Partisi'nin kapatılabileceğini ima ediyordu: "Bugün Türk Milleti'nin huzuruna seve seve seçime gideceğiz. Usulsüz, mübalatsız, en küçük vatandaşın hak ve şerefine riayet kaydını durmadan yaptıkları iftiraların nasıl yüzlerine çarpılacağını; şayet bu karma karışık, ivivaçlı yoldan yürüme neticesi partilerinin başına bir kaza gelmeyecek olursa o zaman görecektir." Menderes'in, partilerinin kapatılabileceği imasına Bölükbaşı çok sert karşılık vererek; "Diktatör, ha şöyle kararını açıkla" demiştir.¹²⁵

¹²² Millet, 9 Temmuz 1953; Cumhuriyet, 9 Temmuz 1953.

¹²³ Toker, DP'nin Altın Yılları, s.253

¹²⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Devre IX, İctima 3, Cilt 24, Birleşim 104, Oturum 3, 8.7.1953, s.370-371.

¹²⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Devre IX, İctima 3, Cilt 24, Birleşim 104, Oturum 3, 8.7.1953, s.372.

Bu arada 16 Temmuz'da Giresun Milletvekili A.H.Pamukoğlu'nun partisinden istifası sonucu MP'nin meclisteki milletvekili sayısı ikiye düşmüş, MP'nin meclis grubu fesholmuştur.¹²⁶

Tüm bu gelişmelerin ardından savcılık, 2,5 ay süren soruşturmanın sonunda 61 sayfalık bir iddianame hazırlamış, iddianamede sanıklar hakkında bir aya kadar hafif hapisle 50 liraya kadar para cezası istenmiş ve Millet Partisi'nin feshi talep edilmiştir. Ayrıca partinin Genel Yürütme Kurulu'ndan 13 kişi hakkında da kamu davası açılmıştır. Osman Bölükbaşı ile Abdurrahman Boyacıgiller'in dokunulmazlıklarının kaldırılması için Adalet Bakanlığı'na tezkere yazılmış, 6 sanık hakkında da ademi takip kararı alınmıştır. Savcılıkta isnat olunan suç, partiyi kanuna aykırı hedef ve amaçlar peşinde, yasak cemiyetler durumuna getirmek ve bu şekilde cemiyetler kanununa aykırı hareket etmek olmuştur.¹²⁷

Uzun süren muhakemeler sonucu¹²⁸ 3. Sulh Ceza Mahkemesi 27 Ocak 1954'te temyiz yolu açık olmak üzere Millet Partisi'nin feshine karar vermiştir.¹²⁹ Fesih kararının ardından Millet Partisi temyize başvurmuş ve 3. Ceza Dairesi'nin verdiği karar 2. Ceza Dairesi tarafından bozulmuştur. Ancak daha sonra Yargıtay Ceza Genel Kurulu 3. Sulh Ceza mahkemesi'nin almış olduğu kararı uygun bulmuş ve karar 21 Haziran 1954'te onaylanmıştır.¹³⁰

¹²⁶ Cumhuriyet, 16 Temmuz 1953. Meclis'te bir parti grubunun oluşturulması için en az 3 milletvekili gerekiyordu. Bu tarihten sonra A.Boyacıgiller ve O.Bölükbaşı grup sözcülerine tanınan haklardan faydalanamayacak ve sadece milletvekili sıfatı ile çalışmalarına devam edeceklerdir.

¹²⁷ Haytoğlu, a.g.m., s.1010.

¹²⁸ Millet Partisi hakkındaki soruşturmanın tamamlanmasının ardından dava, 4. Sulh Ceza Mahkemesi'nde görüşülmeye başlanmıştır. Millet Partisi kapatılma kararının kaldırılmasını istemişse de, hakim bu isteği reddetmiştir. 4. Sulh Ceza Mahkemesi'nde dava devam ederken, sanıklar ve avukatlar, bir taraftan reddi hakim isteğinde diğer taraftan bu mahkemede yargılanamayacaklarını bildirmişler, 5. Asliye Ceza Mahkemesi durumu değerlendirmiş, itirazı reddetmiştir. Bu mahkeme talebi reddedince, Ağır Ceza Mahkemesi'ne müracaat eden MP'lilerin talebi bu mahkemede de reddedilmiştir. Mahkeme devam ederken hakim görevden çekilmiş ve dosya tekrar savcılığa gönderilmiştir. İncelemenin ardından 3. Sulh Ceza Mahkemesi MP'nin fesholunması kararını vermiştir. Haytoğlu, a.g.m., s.1010

¹²⁹ Haytoğlu, a.g.m., s.1010; Teziç, a.g.e., s.276; Eroğul, a.g.e., s.129.

¹³⁰ Haytoğlu, a.g.m., s.1011. Osman Bölükbaşı, Millet Partisi'nin kapatılmasıyla ilgili olarak 1965 yılında mecliste yaptığı bir konuşmada şöyle demiştir: "Millet Partisi'ni 100 kuruş para cezası ile, dini siyasete alet ediyorlar ithamıyla boğazlamışlardı. O zaman ispanağın kilosuna da 100 kuruştur." TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 1, Toplantı 4, Birleşim 42, Oturum 1, 20.1.1965, s.42.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. CUMHURİYETÇİ MİLLET PARTİSİ VE OSMAN BÖLÜKBAŞI

30. Cumhuriyetçi Millet Partisi'nin Kuruluşu

Millet Partisi 27 Ocak 1954'te kapatıldığında seçimlere az bir zaman kalmıştı. MP mensupları Mayıs ayındaki seçimlere katılmak için harekete geçerek seçimlerden önce Cumhuriyetçi Millet Partisi'ni kurdular. 9 Şubat 1954'te kurulan¹³¹ partinin kurucuları Millet Partisi'nin önde gelen isimleriydi.¹³² Genel Başkan Ahmet Tahtakılıç'tı.

CMP programında dinsel konuda eskisine oranla daha ılımlı bir dil kullanılmış ayrıca siyasî partilerin anayasal güvenceye bağlanması konusunda anayasa değişikliği yapılması öngörülmüştür.¹³³ Parti ismindeki “cumhuriyetçi” tanımlaması; Millet Partisi'ne yöneltilen “irtica partisi” isnatlarına karşı yeni partide nasıl bir yol izleneceğini gösteren bir ifade olarak düşünülebilir.

CMP, kuruluş nizamnamesinde; “*Gerçek demokrasinin teessüsüne hizmet etmek suretiyle Türk Milleti'nin refah ve saadetini sağlamak ve programında yazılı tahakkuk ettirmek için kanunların tanıdığı haklar ve ana nizamnamesindeki hükümler dairesinde çalışmak*”, şeklinde amacını ortaya koyuyordu.¹³⁴

¹³¹ Teziç, a.g.e., s.276; Haytoğlu, a.g.m., s.1011; Eroğul, a.g.e., s.129, Dipnot 11.

¹³² Kurucular: Enis Akaygen, Ertuğrul Akça, Sadık Aldoğan, Fuat Arna, Suphi Batur, Lütfi Bornovalı, Abdurrahman Boyacıgiller, Osman Bölükbaşı, Mehmet Ali Derman, Cemal İşlak, Saadet Kaçar, Enver Kök, Ahmet Oğuz, Ahmet Tahtakılıç. B.C.A., B.Ö.K.M.E., 030.01/46.277.6.

¹³³ Teziç, a.g.e., s.276.

¹³⁴ B.C.A., B.Ö.K.M.E., 30.01/46.277.6.

31. 1954-1957 Döneminde Cumhuriyetçi Millet Partisi ve Bölükbaşı

310. 1954 Milletvekili Genel Seçimleri

3100. CMP ve CHP'nin İşbirliği Girişimi

1954 seçimlerinden önce kapatılan MP'nin yerine kurulan CMP, yaralarını sarmaya ve seçime kuvvetli girmeye çalışıyordu. Bu arada DP'liler kapatılan Millet Partisi üyelerini kendi saflarına çekmeye çalışıyordu. Bu gelişmeler içerisinde CHP ve CMP'nin seçimlerde işbirliği yapacağı söylentisi DP'yi tedirgin ediyordu. Ancak CHP ile CMP arasındaki işbirliği çabaları temenniden öteye gidememiştir. CMP'nin seçimlerde her iki partiye eşit sayıda kontenjan ayrılması isteği CHP'den onay görmemiş ittifak gerçekleşmemiştir. Zaten Bölükbaşı'nın da dahil olduğu CMP'lilerin çoğunluğu bu ittifaka pek sıcak bakmıyordu.

3101. CMP'nin Seçim Propagandası

CMP'nin seçimlere az bir zaman kala kurulması seçim hazırlıklarını da etkilemişti. Buna rağmen DP'ye karşı etkili bir mücadele yapmaya çalışıyordu. Seçim propagandasında DP diktatörlüğüne karşı hürriyet mücadelesi veren CMP'nin tercih edilmesi isteniyordu.¹³⁵

Seçim Beyannamesi'nde; *“Rejim davasında, CMP'nin ilk hedefi, devleti, garp örneği teminat prensipleri ve müesseseleriyle teçhiz etmektir. Bunun için de, şimdiki anayasayı, esaslı bir surette gözden geçirerek, Türkiye'de hakka ve içtimai adaleti hakim kılacak temel kanun haline koymaktır”* denilmekteydi.

Bölükbaşı da, DP yanında CHP'ye de eleştiriler getiriyor, CHP'nin diktatörlük idaresinin DP tarafından da devam ettirildiğini savunuyordu.¹³⁶ Seçim kampanyası

¹³⁵ Millet, 26 Nisan 1954.

¹³⁶ Millet, 28 Nisan 1954.

süresince Bölükbaşı, radyoda ve mitinglerde yaptığı konuşmalarla CMP'de en fazla ilgi çeken kişi olmuştur.

3102. 1954 Milletvekili Genel Seçimleri Sonuçları

2 Mayıs 1954'te genel seçimler yapıldı. Demokrat Parti ezici çoğunlukla seçimleri kazanmıştır. Seçimlerdeki oy oranı ve sandalye dağılımı şöyleydi:

Tablo: 2
1954 Milletvekili Genel Seçimleri Sonuçları

Parti Adı	Alınan Oy	Oy Oranı	Milletvekili Sayısı
DP	5.147.758	% 56,61	305
CHP	3.163.931	% 34,78	31
CMP	427.024	% 4,69	5
Bağımsız	266.791	% 2,49	2
Türkiye Köylü P.	39.473	% 0,43	-

Kaynak: TUNÇAY, 1997, s.182.

CMP adayları Kırşehir'de tam liste halinde seçimi kazanmışlardır.¹³⁷ Bu listenin başında Bölükbaşı bulunuyordu. 78.319 geçerli oydan 45.429'unu alan Bölükbaşı, adaylar arasında en fazla oyu almıştır.¹³⁸ Demokrat Parti seçimlerden 3 ay sonra; 06.05.1954 tarihinde Kırşehir'deki seçim sonuçlarına itiraz etmiştir.¹³⁹ Yapılan tetkikin ardından seçim sonuçlarında bir değişiklik olmamıştır.

1950 seçimlerinde DP ve CHP adayları arasından seçilen Bölükbaşı, bu defa kendisi ile birlikte diğer 4 CMP adayının da seçilmesini sağlamıştır. Millet Gazetesi seçimler sonrası, Bölükbaşı'nın meclise girmesinin memnuniyet verici olduğunu belirterek, son derece başarılı bir parlamento hatibinin yer alması, mecliste murakebe vazifesinin (iç

¹³⁷ Millet, 3 Mayıs 1954. Kırşehir'den milletvekili seçilen CMP adayları: Osman Bölükbaşı, Tahir Taşer, Mehmet Mahmutoğlu, Osman Alişiroğlu, Ahmet Bilgin.

¹³⁸ Osman Bölükbaşı'na Ait Milletvekilliği Tutanağı. Bkz. Ek-6.

¹³⁹ B.C.A., M.G.M.E., 30.10/78.517.25.

tüzüğün anti demokratik mahiyetine rağmen) çok hararetli olacağı öngörüsünü yapmıştır.¹⁴⁰

Akis Dergisi de Bölükbaşı gibi yaman bir hatibin -CMP'nin grup teşkil etmesi dolayısıyla- istediği zaman söz almak ve istediği kadar konuşmak imkânını sağladığını bu durumdan dolayı Adnan Menderes'in bu devrede hayli söz düellosu yapacağını anlaşıldığını yazmaktaydı.¹⁴¹ Kurulmasından kısa bir süre sonra CMP'nin Kırşehir'den beş milletvekili çıkarması ve mecliste grup oluşturması önemli bir başarıydı. CMP'liler seçim sonuçlarını olumlu değerlendiriyordu, ancak mevcut seçim sistemi ile muhalefetin murakabe imkânının kalmadığını söylüyorlardı.¹⁴²

311. 1954-1957 Yılları Arası Siyasî Gelişmeler

Seçimin ardından DP'nin muhalefete karşı tutumu sertleşmişti. DP'ye yakın gazeteler muhalefetin varlığını yok sayıyordu. Bu gazetelerden Zafer'de; *"Biz o partiyiz ki, rakibimiz Halk Partisi oldukça, iktidardayken bile muhalefet imtiyaz ve sihri daima bizde bağlı kalacak , bizi terk etmeyecektir!"* deniliyordu.¹⁴³ Bu durum DP'nin kendisini, iktidarla muhalefetin, ikisinin birden karşılığı olarak gördüğünü gösteriyordu. Bundan dolayı DP'nin, muhalefette iken şiddetle eleştirdiği CHP'nin tek parti hakimiyetine kendisinin yöneldiği eleştirileri artmıştır.

Zafer Gazetesi'nde bir başka yazıda, Mümtaz Faik Fenik; MP'nin irticayı benimsediğinden dolayı kapatıldığını, aynı kadronun bu defa CMP'yi kurduğunu belirterek CMP'nin de kapatılması gerektiğini söylüyordu. Çünkü, Fenik' göre; MP liderleri mürteci idi ve program değişikliği laftan ibaretti. İsme ilave edilen "Cumhuriyetçi" kelimesi sadece kanunları aldatmak, açık kapıdan istifade etmek için sonradan eklenmişti. Fenik, ayrıca partileri mahkeme kararı ile feshedilen liderlerin başka isimle yeni parti kurmalarının önüne geçilmesi fikrini ortaya atıyordu.¹⁴⁴

¹⁴⁰ Millet, 5 Mayıs 1954.

¹⁴¹ Akis, 22 Mayıs 1954, Sayı: 2, s.8.

¹⁴² Millet, 5 Mayıs 1954.

¹⁴³ Akis, 22 Mayıs 1954, Sayı: 2, s.9.

¹⁴⁴ Akis, 14 Ağustos 1954, Sayı: 14, s.4-5.

Bu ve benzeri yorumlar, yeni dönemde, CMP'de birtakım sıkıntılar baş göstereceği düşüncesini doğurmuştur. Fazla bir zaman geçmeden Kırşehir'in ilçe yapılması ve Bölükbaşı'nın tutuklanması gibi olayların gündeme gelmesi bu düşünceleri doğrulamıştır.

3110. Kırşehir'in İlçe Haline Getirilmesi

Seçimlerden hemen sonra Kırşehir'in ilçeler halinde başka illere bağlanacağı söylentileri ortaya çıkmıştı. Bir süre sonra DP mensupları da dolaylı yollardan bunu ifade etmeye başladılar. Akis Dergisi, O.Ş.Çiçekdağ'ın, oylarını CMP'ye veren Kırşehir halkına "Sizden hayır gelmediği anlaşılıyor. Hakkınızda bir şeyler düşünmeli!" tarzında sözler sarf ettiğini yazmaktadır.¹⁴⁵

DP'den çıkan bu sesler bir süre sonra fiiliyata dönüşmüş tasarı 17 Haziran'da Bütçe ve Dahiliye Komisyonları'na getirilmiştir.¹⁴⁶ Kanun tasarısının Meclis İçişleri Komisyonu'nda müzakeresi gürültülü geçti. Tasarıya DP milletvekillerinden de karşı çıkanlar vardı. DP İzmir milletvekili İlhan Sipahioğlu; ne halk ne de DP teşkilatının bu işi beğenmediğini, DP'nin menfaati için bundan vazgeçilmesini istediğini belirtti. Bölükbaşı da Nevşehir Vilayeti'nin Kırşehir ilga edilmeden de kurulabileceğini söylemiş,¹⁴⁷ tasarıdaki gerekçelerin gerçekte bağdaşmadığını belirterek, fikirlerini şu şekilde sıralamıştır:

"1-İlga edilen Kırşehir Vilayeti'ni, kaza olarak bağlanacağı Nevşehir Vilayeti'ne bağlayacak bir şose yol dahi yoktur.

2-Kırşehir halkının Nevşehir ile hiçbir ilgisi bulunmamakta ve halk hiçbir ticari sebeple Nevşehir'e gitmemektedir.

3-Kırşehir halkının, Nevşehir Ankara kazalarına katılmak isteyen Kaman, Kırşehir'e 55, Ankara'ya 140 kilometredir.

4-Nevşehir'e verilen Mucur, Kırşehir'e 26 kilometre ve Nevşehir'e ise toprak yol üzerinden 72 kilometredir.

5-Hacıbektaş, Kırşehir'e 46 ve Nevşehir'e 52 kilometredir.

¹⁴⁵ Akis, 15 Mayıs 1954, Sayı: 1, s.8. Haberin devamında "bu teklif ortaya atılmış, hiç olmazsa şimdilik - Allah'tan- iltifat görmemiştir" denilmektedir.

¹⁴⁶ Millet, 18 Haziran 1954.

¹⁴⁷ Millet, 24 Haziran 1954.

6-Nevşehir’le değil evvelce bağlı bulunduğu Avanos’a da bir irtibatı bulunmayan Kozaklı Nevşehir’e en arızalı bir arazi ile bağlanmaktadır.”¹⁴⁸

Tasarıya en şiddetli karşı çıkan DP milletvekili Ekrem Alican idi. Alican, Bütçe Komisyonu’nda tasarıdaki gerekçelerin yetersiz olduğunu belirterek, rejimin geleceği açısından tehlikeli bir durum oluşacağını söyledi. Kırşehir milletvekili Tahir Taşer de Kırşehir halkı arasında plebisit yapılmasını istemiştir.¹⁴⁹

Görüşmelerin ardından her iki komisyon -bazı DP’lilerin de muhalefetine rağmen- tasarıyı kabul etmiştir.¹⁵⁰ 30 Haziran 1954’te Dahiliye ve Bütçe Encümenleri’nin hazırladığı; Kırşehir Vilayeti’nin Kaldırılması ve Nevşehir Kazası’nda (Nevşehir) adıyla yeniden bir vilayet kurulmasına dair kanun tasarısı Genel Kurul’a getirilmiştir.

Genel Kurul’daki görüşmelerde ilk olarak CHP’li Sırrı Atalay söz alarak; Kırşehir’in ve ilçelerinin coğrafi ve iktisadî durumlarının tahlil ve münakaşasını yapmaya lüzum olmadığını, bu tasarının normal usul ve mantıki bir esasın mahsulü olmadığını söyledi.¹⁵¹ Kürsüye çıkan bir diğer milletvekili Osman Alışiroğlu (Kırşehir milletvekili) idi. Alışiroğlu dikta rejimine gidiş olduğunu söyledi. “*Nankör Kırşehir Çocuğu*” olarak nitelendirdiği Adalet Bakanı’na yüklendi.¹⁵² Bu sözler üzerine meclis başkanı “*nankör*” ifadesini geri alması istendi. Alışiroğlu, sözünü geri almayınca DP milletvekillerinin oylarıyla 3 celselik olarak meclisten dışarı çıkarıldı.

Alışiroğlu’nun ardından CMP Meclis Grubu adına Bölükbaşı kürsüye çıktı. Hükümetin peşin bir karara vardığını, Kırşehir Vilayeti’ni hissî veya siyasî sebeplerle ortadan kaldırmaya karar vererek sudan bahanelerle meclisin karşısına geldiğini söyledi. Konuşmasının devamında tasarıdaki gerekçelerin üzerinde tek tek durdu. Kırşehir’in bağlanacağı Nevşehir’le iktisadî, ticarî, coğrafi bağlantısı olmadığını belirtti. Bölükbaşı, tasarının kabul edileceğini bildiğini, şereften başka her kaybın telafi edilebileceği bir

¹⁴⁸ Millet, 29 Haziran 1954.

¹⁴⁹ Millet, 29 Haziran 1954.

¹⁵⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Devre X, İctima F, Cilt 1, Kırşehir Vilayeti’nin kaldırılmasına ve Nevşehir Kazası’nda (Nevşehir) adıyla yeniden bir vilayet kurulmasına dair kanun layihası ve Dahiliye ve Bütçe Encümeni mazbataları (1/20), 24 Numaralı matbu.

¹⁵¹ TBMM Tutanak Dergisi, Devre X, İctima F, Cilt 1, Birleşim 15, Oturum 1, 30.6.1954, s.343.

¹⁵² Adalet Bakanı Osman Şevki Çiçekdağ, Kırşehirlili idi ve bir dönem evvel Kırşehir’den milletvekili seçilmişti.

günün geleceğini söyleyerek şu beyiti okudu: “Zalimlere bir gün dedirir kudreti Mevlâ, Tallahü lekad asarekallahü aleyna.”¹⁵³

Bölükbaşı'nın ardından Menderes kürsüye gelerek tüm suçlamaları reddetti ve şu sözleri söyledi: “Eğer Kırşehir'in kaza olması bir facia ve mağduriyet ise, 500 Türk kazasını vilayet yapmamak suretiyle bu kaza merkezlerinde de bu faciayı idame ediyorsunuz demektir.”¹⁵⁴ Menderes, konuşmasında Bölükbaşı'na da çatarak; “Türkiye'nin hiçbir tarafında, hiçbir vilayetinde iki seçimde de yüzde üçten fazla rey almayan bir partiye mensup bir milletvekili arkadaşın Kırşehir'de takip ettiği türlü ivivaçlı siyaset malumdur” demiştir. Menderesin sözlerine Bölükbaşı; “Açık konuş, namusluysan açık konuş!” ve “yalan söylüyorsun” diye müdahalelerde bulunmuş ardından meclis başkanının teklifiyle meclis salonundan dışarı çıkarılmıştır. Müzakerelerin sonunda Bölükbaşı, tasarının aleyhinde söz alarak; Başbakan'ın kürsüde Kırşehir'in ilgasının siyasî sebeplere dayandığını açıkça ifade ettiğini, bunun tarihe geçeceğini ve milletin hafızasında yaşayacağını söyledi.

Konuşmaların ardından oylamaya geçildi ve 259 kabul oyuna karşılık 39 ret oyu¹⁵⁵ ile tasarı kanunlaşmış¹⁵⁶, 7 Temmuz 1954'te Resmî Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.¹⁵⁷

3111. Bölükbaşı'nın İstanbul'da Karşılanması Olayı

1954 Seçimleri sonrası DP'nin ezici çoğunluk oluşturması “tek parti” tartışmalarını ortaya çıkarmıştı. Bununla birlikte seçimlerden hemen sonra Milli Selamet Kanunları'nın çıkarılması, Seçim Kanunu'nun değiştirilmesi, Kırşehir'in ilçe yapılması gibi gelişmeler bu iddiaları güçlendirmiştir.

¹⁵³ TBMM Tutanak Dergisi, Devre X, İctima F, Cilt 1, Birleşim 15, Oturum 1, 30.6.1954, s.343-351.

¹⁵⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Devre X, İctima F, Cilt 1, Birleşim 15, Oturum 1, 30.6.1954, s.351. Menderes konuşmasında ağırlıklı olarak Nevşehir'in il olmasına değiniyordu. Ancak muhalefetin tepkisi Nevşehir'in il olması değil, Kırşehir'in ilçe yapıp Nevşehir'e lağvedilmesi idi. Burada Menderes'in konuyu başka yöne çekme çabası dikkat çekmektedir.

¹⁵⁵ Tasarıya ret oyu veren milletvekilleri arasında 11 DP'li vardı. Bu milletvekilleri; Muhlis Bayramoğlu (Ankara), Talat Vasfî Öz (Ankara), Rıfat Aybar (Bursa), Sait Bilgiç (Isparta), İhsan Sipahioğlu (İzmir), Nushet Akın (Kocaeli), Ekrem Alican (Kocaeli), Turan Güneş (Kocaeli), Sırrı Tekelioğlu (Seyhan), İsmail Hakkı Akyüz (Tekirdağ), Osman Turan (Trabzon). Millet, 13 Ağustos 1954.

¹⁵⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Devre X, İctima F, Cilt 1, Birleşim 15, Oturum 1, 30.6.1954, s.361.

¹⁵⁷ T.C. Resmî Gazete, 7 Temmuz 1954, Sayı: 8448, Kanun No: 6429, Kabul Tarihi: 30.06.1954, s.9835-9836. Bkz. Ek-7.

Demokrat Parti içerisinde, CMP'nin de MP gibi mürteci olduğu ve kapatılması gerektiği sesleri çıkıyordu. Bununla birlikte Kırşehir meselesinin çıkması, CMP ve Bölükbaşı'yı zor bir dönemin beklediğinin işaretleriydi. Kırşehir'in ilçe olmasından kısa bir süre sonra Osman Bölükbaşı üzerinde de bir baskı oluşturuldu. Milli Selamet Kanunları nedeniyle sadece Bölükbaşı'nın değil tüm muhalefetin üzerindeki baskı artmıştı. Baskının ilk belirtisi İstanbul'da ortaya çıktı. Bölükbaşı'nın İstanbul'da partililer tarafından karşılanması valilik tarafından yasaklandı ancak CMP İstanbul İl Başkanlığı'nın Tebliği'ne rağmen yüzlerce partili Bölükbaşı'yı karşılamaya gelmişti. Karşılamaya gelen halk ile birlikte 300 polis hazır bulunmuş, Bölükbaşı polis kordonu içinden geçerek vapura binip kalacağı otele gitmiştir. Olayın ardından açıklama yapan Bölükbaşı; karşılamaya kanun dışı olarak, polis kuvvetiyle engel olunmasının iktidarın zaafını gösterdiğini ve bunun iktidarın zihniyet ve icraatına uygun olduğunu söyledi.¹⁵⁸

312. CMP Birinci Büyük Kongresi ve Bölükbaşı'nın Genel Başkanlığa Seçilmesi

CMP Birinci Büyük Kongresi 27 Haziran 1955'te toplandı. 890 delegenin katıldığı kongre, İstiklâl Marşı ve saygı duruşu ile açıldı. Ardından Bölükbaşı başkanlığındaki bir grubun Anıtkabir'i ziyaret etmesi kararlaştırıldı.¹⁵⁹ Kongrenin ilk günü Genel Başkan Ahmet Tahtakılıç ve bazı delegeler konuşular. İkinci gün başkanlık seçimine gidildi. Ahmet Tahtakılıç, Osman Bölükbaşı, ve Abdurrahman Boyacıgiller başkanlık için aday gösterildi. Başlıca iki aday Bölükbaşı ve Tahtakılıç'tı. Tahtakılıç partide itidalı, Bölükbaşı ise heyecanı temsil ediyordu.¹⁶⁰ Bölükbaşı aday gösterilmesi ile ilgili olarak şöyle demiştir:

“Vatan ve hizmet için başka bir işi olmayan insan için söylüyorum, partiye hizmet etmek için yalnız başkan olmak lazım değildir, hiç ihtiras tanımam, başkan olmak için tazyik ediliyorum, şayet seçilirsem, vazifemi sonuna kadar yapmaya çalışacağım.”

Yapılan oylamanın ardından Bölükbaşı (401) oyla genel başkanlığa seçildi. Ahmet Tahtakılıç da Genel İdare Kurulu'na girdi. Bölükbaşı seçilmesinin ardından alkışlar arasında kürsüye gelerek delegelere şöyle seslendi: *“Omzumdaki yük Erciyes Dağı'ndan*

¹⁵⁸ Millet, 5 Ağustos 1954.

¹⁵⁹ B.C.A., M.G.M.E., 30.10/46.275.6.

¹⁶⁰ Akis, Cilt 4, Sayı: 60 (2 Temmuz 1955), s.8.

daha büyüktür, fakat tıy kadar hafıftır. Sizin sayenizde vazifemizde muzaffer olacağız. Sizin emanetinizin yükünü omuzlarımızda taşıyacağız."¹⁶¹

Kongre sonunda kapanış konuşmasını yapmak üzere, Bölükbaşı tekrar kürsüye geldi. Konuşmasında iktidarın 2 Mayıs'tan bu yana antidemokratik ve anayasaya aykırı kanunlar çıkardığını ifade etti. Ayrıca hukuk düzeninde olunmadığını basın, üniversiteler, adalet ve idarenin baskı altında olduğunu, demokratik rejimin ihlal edildiğini söyleyerek her ne olursa olsun kanuni yollarla mücadeleye devam edileceğini belirtti.¹⁶²

313. CMP'nin Yerel Seçimleri Boykot Etmesi

1955 yılının Temmuz ayından itibaren yerel seçimlerin muhalefet partileri tarafından boykot edileceği söylentileri tartışılmaya başlandı. CHP'nin teşkilatı seçimlere girilmemesini istiyordu. CMP'de ise küçük merkezlerde teşkilat, partinin büyük mesafe kaydettiğini CMP'nin seçimlere katılması halinde önemli başarılar elde edebileceğini düşünüyorlardı. Ancak bu görüşlere karşılık olarak ağır basan düşünce CMP'nin birkaç yerde seçimi kazansa dahi bundan zarar edeceği görüşü idi. Çünkü iktidarın Kırşehir'i cezalandıran zihniyeti ortadan kalkmadıkça sağlıklı bir seçim yapmak mümkün değildi. Ayrıca muhalefetin iki büyük partisi ortak bir karara varırsa bunun kazançları elbette fazla olacaktı.¹⁶³

CMP ve CHP'nin "ortak tavır" girişimi sadece dostane ilişkilerden kaynaklanmıyordu. DP'nin muhalefet üzerindeki baskısı artmıştı. Konuşmalar tespit ediliyor, mitingler yasaklanıyordu. Bununla birlikte CHP'de Kasım Gülek, CMP'de Sadık Aldoğan tutuklanmıştı. İşte bu ortam yerel seçimler öncesi CMP ve CHP'yi seçimleri boykot etmeye götüren manzaraydı.

Seçimleri boykot edip etmeme konusu CMP'de uzun uzun konuşuldu. CHP'nin tavrının ne olacağı tartışıldı. Bölükbaşı, CHP'nin seçimlere girmemesi ihtimalinin daha kuvvetli olduğunu söyledi. Tartışılan diğer bir konu da CHP'nin boykot kararı alması durumunda CMP'nin tek muhalif parti olarak daha başarılı olabileceği görüşü idi. Ancak parti liderleri

¹⁶¹ B.C.A., B.Ö.K.M.E., 30.01/46.275.6.

¹⁶² B.C.A., B.Ö.K.M.E., 30.01/46.275.6.

¹⁶³ Akis, Cilt 4, Sayı: 63 (23 Temmuz 1955), s.9.

ve Bölükbaşı bunların küçük ve dar politika görüşü olduğunu biliyorlardı. CMP ileri gelenlerine göre mesele bir seçimin kazanılması ya da kaybedilmesi meselesi olmaktan çıkmıştı. Mesele siyasî partilerin ve dolayısıyla demokrasinin bekası meselesiydi.

Tartışmaların ardından CMP, bir tebliğle iktidar partisinin zihniyeti çerçevesinde seçim güvenliğinin bulunmadığını belirterek seçimlere katılmayacağını bildirdi. CMP'den kısa bir süre sonra da CHP seçimlere katılmayacağını açıkladı.¹⁶⁴ 25 Eylül 1955'te yapılan yerel seçimleri DP kazandı. Ancak bir yıl önce yapılan genel seçimlerde katılım oranı %88 iken bu seçimlere seçmenlerin, ancak %37'si katıldı. Bu da DP'nin tutumuna halkın tepkisi olarak görülebilir.¹⁶⁵

314. Kıbrıs Meselesi ve CMP'nin Tavrı

Eylül 1955'te yapılacak yerel seçimlerden önce bir başka konu gündemi meşgul etti. Londra Konferansı nedeniyle Kıbrıs sorunu tekrar alevlenmişti. Kıbrıs Sorunu nedeniyle muhalefet partileri örnek bir birliktelik sergilediler. Londra Konferansı sona erinceye dek tartışmalara ara verildi.

Ağustos ayının sonuna doğru İsmet İnönü ve Osman Bölükbaşı aynı gün ve aynı saatte birer beyanat yayınladılar. İkisinin de üzerinde durduğu nokta; Kıbrıs'ın bütün Türk Milleti'nin meselesi olduğu ve iç politika gündeminin Londra Konferansı devam ettiği müddetçe sadece Kıbrıs olması gerektiği idi. Ancak iki liderin eleştirdiği bir konu vardı. O da dış politika meselelerinde iktidarın muhalif partilerle fikir alışverişinde bulunmamasıydı.¹⁶⁶ Muhalefetin aldığı karar sonucu Kıbrıs meselesi bitene dek iç politikada sessizlik olmuş, Bölükbaşı ve İnönü iç politika ile ilgili olarak beyanat vermemeyi tercih etmişlerdir.

315. DP İktidarının Muhalefete Baskı Politikası

1954 seçimlerinden kısa bir süre sonra DP'nin çıkarmış olduğu kanunlar tartışılmaya başlandı. Muhalefet partileri CHP ve CMP; hükümetin keyfi hareket ettiğini ve

¹⁶⁴ Akis, Cilt 4, Sayı: 65 (6 Ağustos 1955), s.4.

¹⁶⁵ Karpat, a.g.e., s.335.

¹⁶⁶ Akis, Cilt 4, Sayı: 69 (3 Eylül 1955), s.1-6.

muhalefetin baskı altında tutulduğunu iddia ediyordu. Gerçekten de hükümetin çıkardığı kanunlar muhalefeti doğrular nitelikteydi.

Tartışılan kanunlardan birisi “toplantı ve gösteri yürüyüşü” ile ilgili kanundu. Muhalefet partileri bu kanuna özgürlüklerinin kısıtlanacağı düşüncesi ile şiddetle karşı çıktı. CMP'nin özellikle hassasiyet göstermesinin nedeni; halka seslenmek için kullandıkları en etkili yöntemin mitingler olmasıydı. Zaten Bölükbaşı da eskiden beri radyoyu hükümetlerin kendi propagandası için kullandığını söylüyordu.

Toplantı ve gösteri yürüyüşleri hakkındaki kanun tasarısı meclise gelmeden önce gazeteler muhalefetin meclisi terk etme kararında olduğunu yazıyordu. Çünkü muhalefet ne kadar karşı çıksa da tasarının -DP'nin çoğunluğuyla- mecliste kanunlaşacağını biliyordu.

Tasarı meclise geldiğinde önce DP Meclis Grubu adına Çorum milletvekili Kemal Biberöglü kürsüye gelerek; muhalefetin hürriyet anlayışının anayasaya aykırı olduğundan, bu kanunsuz anlayıştan doğan fiili gidişin yine anayasa ile durdurulması gerektiğini söyledi. Biberöglü'nun ardından CHP adına İsmet İnönü ve Hürriyet Partisi adına Fevzi Lütfi Karaosmanoğlu kürsüye gelerek sert konuşmalar yaptılar. Özellikle Karaosmanoğlu'nun konuşması DP'lilerin sert tepkisini gördü.¹⁶⁷ Meclis Başkanı'nın sözlerini geri alması teklifini kabul etmeyen Karaosmanoğlu salondan çıkarıldı.

Karaosmanoğlu'nun ardından Osman Bölükbaşı kürsüye geldi. Bölükbaşı yaptığı konuşmada; mevcut tasarının, toplanmayı ve dinlemeyi, parti ve cemiyet kurmayı, teşkilatlanmayı ve siyasî faaliyeti yasak ettiğini söyledi. Ayrıca Demokrat Parti'nin, kendisini iktidara getiren yolları iktidardan düşmemek için kapamak istediğini söyledi.¹⁶⁸ Bölükbaşı'nın ardından muhalefet partisi milletvekilleri topluca salonu terk ettiler. Ardından tasarı kabul edilerek kanunlaşmıştır.

¹⁶⁷ Karaosmanoğlu'nun konuşmasında DP'lilerin tepkisini çeken kısımlar daha sonra zabıttan çıkarılmıştır.

¹⁶⁸ **TBMM Tutanak Dergisi**, Devre X, Toplantı 2, Cilt 12/2, Birleşim 85, Oturum 1, 27.6.1956, s.520-528. Bölükbaşı'nın konuşmasının ardından Meclis Başkanlığı, konuşma içerisinde hükümete hakaret manasını taşıyan, suç teşkil edecek mahiyette sözler bulunduğunu ve bu sözlerin zabıttan seçilerek çıkarılmasını oya sunmuş ve kabul edilmiştir. Bu durumdan dolayı Bölükbaşı'nın konuşmasının önemli bir kısmı zabıta bulunmadığından burada veremiyoruz.

Muhalefetin meclisi terk etme kararı sadece toplantı ve gösteri yürüyüşü ile ilgili kanun müzakeresi süresince idi. Ancak muhalefetin ayrılmasından sonra Bölükbaşı'nın konuşmasının bazı bölümleri zabıttan çıkarılması muhalefetin kararını değiştirdi ve meclise girmeme kararı uzatıldı. Muhalefet ancak beş oturum sonra meclise geldi. Muhalefetin geri gelmesi üzerine Adnan Menderes şöyle demiştir;

“Bütün tantanalı tebliğlerine, bütün cakalı, edalı tavrı hareketlerine rağmen bugün tıpış tıpış teşriflerini memnuniyetle biraz da üzüntü ile müşahade ediyoruz.”

Menderes'in bu sözlerine Bölükbaşı oturduğu yerden şöyle karşılık vermiştir: *“Babanın evi değil burası, Menderes. Vaktiyle sen de geldin bizim gibi...”*¹⁶⁹ Bölükbaşı kürsüye gelince tekrar Menderes'in sözlerine değindi;

*“Türkiye Büyük Millet Meclisi Türk Milleti'nin malıdır. İktidar da bulunan bir partinin babasının evi değildir. Çıkmamız girmemiz bizim takdirimize kalmıştır. Millet haklarını çiğneyen kanun tasarılarının müzakeresinde şahit mevkiinde bulunmamak, milleti ikaz etmek, vahim gidişimizi ona anlatmak için tarafımızdan vazife telakki edilmiş, meclisten çıkmıştır.”*¹⁷⁰

32. 1957-1961 Yılları Arası Cumhuriyetçi Millet Partisi

320. 1957 Milletvekili Genel Seçimleri

3200. Seçimler Öncesi Durum

32000. Muhalefetin İşbirliği Girişimi

Muhalefet partileri toplantı ve gösteri yürüyüşleri kanununun çıkışını protesto etmek amacıyla meclise beş oturum boyunca katılmamışlardı. Bu dönemde, 8 Temmuz 1956'da, üç muhalif parti bir bildiri yayınlayarak demokrasi için mücadelelerine azimle devam

¹⁶⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Devre X, Toplantı 2, Cilt 13/1, Birleşim 88, Oturum 1, 11.7.1956, s.212.

¹⁷⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Devre X, Toplantı 2, Cilt 13/1, Birleşim 88, Oturum 1, 11.7.1956, s.217.

edeceklerini ilan etmişlerdi.¹⁷¹ CHP ve HP'nin bu girişime sıcak bakmasına rağmen CMP tam olarak bir karara varamamıştı.¹⁷²

Muhalefetin işbirliği çabası seçimlerin gündeme gelmesiyle yeniden söz konusu oldu. 25 Mayıs 1957'de Sivas'ta yaptığı bir konuşmada, Menderes, seçimlerin yakın olduğunu söyledi. Menderes'in konuşmasından evvel seçimlerin yakın olduğunu ilk anlayan Bölükbaşı olmuştu. Bölükbaşı, 17 Mayıs'ta seçim kampanyasını açtığını ilan etmişti.¹⁷³

32001. Kırşehir'in Yeniden İl Yapılması

Nisan 1957'de Kırşehir'in tekrar il yapılmasını öngören kanun tasarısı Meclis İçişleri ve Bütçe Komisyonları'nda görüşülmeye başlandı. Bölükbaşı tasarı ile birlikte seçimlerin yakın olduğunu anlamış 17 Mayıs'ta seçim kampanyasını başlatmıştır. Kırşehir tasarısının ilginç yanı, 1954'te CMP'lilerin ifade ettiği gerekçeleri ihtiva etmesiydi. 1954'te Kırşehir'in ilçe yapılmasına karşı çıkan CMP'lilerin savunduğu görüşler yeni tasarının gerekçelerini oluşturuyordu.

Tasarının genel kurula getirilmesiyle önce Hürriyet Partisi Meclis Grubu adına Diyarbakır Milletvekili Yusuf Azizoglu ve ardından CHP Meclis Grubu adına İsmet İnönü söz aldı. Bu iki konuşmacının değindiği ortak nokta; tasarının memnuniyet verici olduğu ve devamının getirilmesi dileği idi. Kırşehir milletvekilleri Ahmet Bilgin ve Mahmut Mahmudoğlu ise tasarının bir haksızlığı düzelttiğini, ancak bu yanlış hareketin tam olarak düzeltilmesi gerektiğini ifade ettiler.¹⁷⁴

Tasarının maddelerine geçildiğinde Bölükbaşı söz alarak; Kırşehir'in yeniden il haline getirilmesinden memnun olduğunu, ancak bir çiçekle baharın gelmeyeceğinin unutulmaması gerektiğini söyledi. Bölükbaşı konuşmasında ağırlıkla Hacıbektaş ve

¹⁷¹ Eroğul, a.g.e., s.197.

¹⁷² CMP içerisinde ve teşkilatlarda bu birlikteliğe sıcak bakanlar vardı. Ancak Genel Başkan Bölükbaşı bu konuda yorum yapmayarak aslında bu işbirliğine sıcak bakmadığını gösteriyordu.

¹⁷³ Eroğul, a.g.e., s.197.

¹⁷⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Devre X, İctima 3, Cilt 20/1, Oturum 79, Celse 1, 10.06.1957, s.120-126. Kırşehir milletvekillerinin tam olarak düzeltilmesi gerektiğini belirttikleri nokta, tasarıda Nevşehir'e bırakılan Kozaklı ve Hacıbektaş ilçelerinin Kırşehir'e bağlanması idi.

Kozaklı ilçelerinin nereye bağlanacağı konusundan bahsederek, Hacıbektaş'la Kozaklı'nın Nevşehir'e bağlanması durumunda bunun birtakım manaları olduğunu ifade etti.¹⁷⁵

Kırşehir tasarısı hakkında son konuşmalar yapılırken Bölükbaşı sert ifadeler kullandı. Kırşehir'in bu tarzda ufak bir vilayet haline getirilmesiyle rejimin ciddi bir şey kazanmayacağını söyledi. Ayrıca Cumhurbaşkanı Celal Bayar'ın 2 Mayıs seçimlerinden birkaç gün sonra Kırşehir'in ilçe haline getirilmesi için Fevzi Lütfi Karaosmanoğlu'dan kanun teklifinde bulunulmasını istediğini ve rejimi bu hale getiren kindar adamın Celal Bayar olduğunu ifade etti. Bu sözler üzerine DP milletvekilleri sert tepki gösterdiler ve sıra kapaklarına vurarak Bölükbaşı'nın konuşmasını engellemeye çalıştılar. Bölükbaşı konuşmasını şöyle tamamladı: *"Bu memlekette herkesin maskesini düşüreceğiz. Rejimi bu hale getiren Celal Bayar da olsa maskesini düşüreceğiz. Bu ikinci cinayetinize rağmen bu kanun tasarısının lehinde oy vereceğiz."*¹⁷⁶

Bölükbaşı'nın sözlerinden sonra İçişleri Bakanı Namık Gedik kürsüye geldi. Bölükbaşı'nın şahsi ve siyasi amaçlarını gerçekleştirmek için böyle hareket ettiğini söyledi. Bölükbaşı, İçişleri Bakanı'nın sözlerine cevap vermek istedi, ancak söz alma isteğine DP'liler karşı çıktılar ve sıra kapaklarına vurdular. Bunun üzerine Bölükbaşı DP'lilere seslenerek; *"Haysiyetten mahrum insanlar, haysiyetiniz olsa böyle kanun çıkarmazdınız"* diye bağırdı. Bu sözler üzerine Büyük Millet Meclisi'ne ve Başkanlığa hakaret ettiği gerekçesiyle üç oturum için meclisten çıkarılmıştır.¹⁷⁷

Tasarı 273 kabul, 1 ret oyu ile kanunlaşmıştır. Kanun 19 Haziran 1957'de Resmî Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.¹⁷⁸

¹⁷⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Devre X, İctima 3, Cilt 20/1, Oturum 79, Celse 1, 10.06.1957, s.127-131. Bölükbaşı, Hacıbektaş ve Kozaklı ilçelerinin Nevşehir'e bağlanmasının CMP'ye ve dolayısıyla kendisine karşı bir anlamı olduğunu ifade etmek istemiştir. Çünkü Bölükbaşı'nın doğduğu Hasanlar Köyü Hacıbektaş ilçesine bağlıydı. Bu ilçelerin Nevşehir'e bırakılmasıyla CMP'nin oyları bölünmek isteniyordu.

¹⁷⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Devre X, İctima 3, Cilt 20/1, Oturum 79, Celse 1, 10.6.1957, s.162-163.

¹⁷⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Devre X, İctima 3, Cilt 20/1, Oturum 80, Celse 1, 12.6.1957, s.163-164. Bölükbaşı dışarı çıkarıldığı için tasarının oylamasına katılamamıştır.

¹⁷⁸ T.C. Resmî Gazete, Sayı: 9637 (19 Haziran 1957), Kanun No: 7001, Kabul Tarihi: 12 Haziran 1957.

32002. Bölükbaşı'nın Dokunulmazlığı'nın Kaldırılması

Hükümetin sıkı denetimi, tüm muhalefet gibi Bölükbaşı'nın da hareket alanını kısıtlamasına rağmen, Bölükbaşı mitinglerde yine sözlerini esirgemiyordu. Bununla birlikte Bölükbaşı'nın konuşmaları not edilerek konuşma yaptığı ilin valisi yada görevli polisler vasıtasıyla not edilerek Ankara'ya bildiriliyordu.

Bölükbaşı'nın dokunulmazlığının kaldırılması pek çok kez gündeme gelmiş ve meclis komisyonlarında görüşülmüştür. 1946 seçimleri dolayısıyla bulunduğu Yozgat'ta tutuklanmasının yanı sıra, Millet Partisi Dördüncü Büyük Kongresi sonrası partideki istifalar ve ihbarlardan dolayı, 6.6.1955 tarihinde Giresun'da yaptığı bir konuşmada Adnan Menderes'e hakaret ettiği gerekçesi ile hakkında meclis soruşturması açılmıştır.¹⁷⁹ 25.03.1956 tarihinde Adana'da yaptığı konuşmada Adnan Menderes'e hakaret ettiği ve 31.03.1956'da da Mersin'de yaptığı bir konuşmadan¹⁸⁰ dolayı Büyük Millet Meclisi'ne hakaret ettiği gerekçesiyle dokunulmazlığının kaldırılması gündeme gelmiştir. Bununla birlikte Bölükbaşı'nın dokunulmazlığının kaldırılması 1961 yılında da gündeme gelmiştir.¹⁸¹

Kırşehir'in tekrar il yapılması ile ilgili kanunun görüşülmesi ardından meclis koridorunda DP Balıkesir milletvekili A. Kocabıyıkçoğlu ile Bölükbaşı arasında bir kavga çıkmıştı. TBMM İdare Amirliği olay gecesi bir tutanak düzenledi. Bu olay sırasında

¹⁷⁹ Suç sayılan sözler şunlardır: “İnönü, refikası ve Falih Rifki Atay hakkında Zafer'de çıkan bir yazı için Ankara Savcılığı re'sen harekete geçmediği için mecliste Menderes'e sordum; cevaben (gazetede çıkacağını bilseydim mani olurdu) dedi. Biz böyle demesini beklemiyorduk. Müdde-i umumilik şimdi harekete geçer demesini bekliyorduk. Affedersiniz diyerek İstanbul'daki tramvay züppeleri gibi uzaklaşıyor...” **TBMM Tutanak Dergisi**, Devre X, İctima 2, Cilt 13/1, Kırşehir Mebusu Osman Bölükbaşı'nın Teşrii Masuniyetinin Kaldırılması Hakkında Başvekalet Tezkeresi ve Teşkilat-ı Esasiye ve Adliye Encümenlerinden Mürekkep Muhtelit Encümen Mazbatasası (3/350).

¹⁸⁰ Hakaret sayılan sözler şunlardır; Kırşehir'in kaza yapılması hakkındaki kanundan bahsederken; “Müzakere devam ediyor, baktım ki, Demokrat mebusları sabırsızlanıyor, şu işi çabuk bitirelim diyor, demokrasinin kanlı bıçağı ellerinde, bir an evvel Kırşehir'in boğazına çalmak istiyorlar...” **TBMM Tutanak Dergisi**, Devre X, İctima 2, Cilt 13/1, Kırşehir Mebusu Osman Bölükbaşı'nın Teşrii Masuniyetinin kaldırılması Hakkında Başvekalet Tezkeresi ve Teşkilat-ı Esasiye ve Adliye Encümenlerinden Mürekkep Muhtelit Encümen Mazbatasası (3/348).

¹⁸¹ 1961 yılındaki infazların ardından, infazlarla ilgili beyanatların yayımlanması yasaklanmıştı. Osman Bölükbaşı'nın infazlarla ilgili beyanatlarının CKMP Genel Başkanlığı'nca çoğaltılması ve teşkilatlara gönderilmesi dolayısıyla milli menfaatlere aykırı ve halkın maneviyatını bozucu fiil ve hareketlerde bulunmak suçu işlediği gerekçesiyle dokunulmazlığının kaldırılması gündeme gelmiştir. **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem 1, Toplantı 1, Cilt 5. Ankara Milletvekili Osman Bölükbaşı'nın, Yasama Dokunulmazlığının Kaldırılması Hakkında Başbakanlık Tezkeresi ve Anayasa ve Adalet Komisyonlarından Mürekkep Karma Komisyon Raporu.

Bölükbaşı'nın sarf ettiği bazı sözler meclise hakaret sayıldı ve savcılık Bölükbaşı'nın dokunulmazlığının kaldırılması için Adalet Bakanlığı'na bir yazı gönderdi.

Mecliste, konuyu araştırmak için bir komisyon kuruldu. Komisyon, incelemesinin ardından yayınladığı raporda; Bölükbaşı'nın, Kırşehir'in yeniden yapılması ile ilgili kanun görüşmelerinde sarf ettiği "zalimlerin uşakları" sözlerinden ve koridordaki tartışmada sarf ettiği sözlerden dolayı dokunulmazlığının kaldırılmasının genel kurulda görüşülmesini onayladı.

Bölükbaşı'nın dokunulmazlığının kaldırılması isteği 24 Haziran 1957'de genel kurula getirildi. Muhalefet, bir milletvekilinin meclis kürsüsünde yaptığı bir konuşmadan dolayı adli tahkikat yapılamayacağını, bunun anayasaya aykırı olduğunu iddia ediyordu. Muhalefetin ardından Bölükbaşı kürsüye çıktı. Bölükbaşı konuşmasında şahsını değil prensipleri müdafaa ettiğini belirterek şunları söyledi:

"Muhterem arkadaşlar, teşrii masuniyetimin kaldırılmasından zerre kadar endişem olmadığını söyledim. Niçin endişem yok? Bu memlekette demokrasi ve hürriyet mücadelesine katılmış milyonlarca insan vardır. Bunların üzerinde, mebus olmanın temin ettiği imtiyazlar, zırhlar mevcut değildir. Hiçbir teminata sahip olmadığı halde bir fert olarak bu davada vazifesini yapan milyonlarca insanın arasına teşrii masuniyeti kaldırılmış bir kimse olarak karışmak benim için zül değil, bir şeref teşkil edecektir... Ben bu iftiralara, bu isnatlara ilk defa maruz kalmış bir adam değilim. Sizin sık sık bahsettiğiniz karanlık günlerde, genç 32 yaşında meçhul bir adamdım. Bu nevi suçlarla itham edildim, hapisanelere düştüm. Yalnız aradan geçen zaman bir tahavvül meydana getirdi. O zaman isnat ve iftiralar karşısında ıstırap çeken Bölükbaşı'nın ıstırabına ortak olanlarla, bu gün ortak olanlar arasında bir fark hasıl oldu...Ben o zamanlar ne teşrii masuniyete sahiptim, ne bir parti lideri olmanın temin ettiği, tanınmış insan olmanın temin ettiği manevi himayeye sahip bir insandım. O zaman bu mücadeleyi yaparken, bir davaya, bir fikre inanmış adam olarak yapıyordum. O zaman, bugün benim mutlaka mahkum olmamı isteyenler benim ıstırabımın ortakları idi...Dinleyelim arkadaşlar, insanı asmadan bile son arzun nedir derler. Ben müdafaa hakkımı kullanacağım lütfen müdahale etmeyiniz, hüküm sizindir. Hükmünüzden dolayı herhangi bir endişe taşıyorum. Ne olur teşrii masuniyetim kaldırılırsa? Aslıma rücu etmiş olurum. Halkın içinden çıkmış, meçhul

*ve kendisini himaye eden kamuni imkânlara sahip olmayan bir adamdım, yine onların arasına rücu etmek benim için bir şeref teşkil eder ...*¹⁸²

Konuşmaların ardından yapılan oylamada Bölükbaşı'nın dokunulmazlığı kaldırıldı. Karar 26 Haziran 1957'de Resmî Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girdi.¹⁸³

32003. Bölükbaşı'nın Tutuklanması ve Yargılanması

Dokunulmazlığının kaldırılmasının ardından Bölükbaşı, tutuklanmayı bekliyordu. 2 Temmuz'da ifade vermek üzere Ankara Sorgu Yargıçlığı'na çağırıldı. Bölükbaşı bu tarihten evvel 1 Temmuz günü Kırşehir'in tekrar il olması nedeniyle yapılan törenlere katıldı. Ancak törenlerde bazı olaylar çıktı. DP'li bir çok bakan törenlere katılmak için Kırşehir'e gelmişti. Halkın bakanlardan çok Bölükbaşı'ya ilgi göstermesi üzerine Emniyet Müdürü, Bölükbaşı'nı tekrar arabasına bindirmek istedi. Bunun üzerine Bölükbaşı; “*Çek elini, çek!*” diyerek tepki gösterdi. Bu defa halk emniyet müdürünün üstüne yürüdü. Bölükbaşı araya girerek emniyet müdürünün tartaklanmasını engelledi.¹⁸⁴

2 Temmuz 1957'de Üçüncü Asliye Ceza Mahkemesi Bölükbaşı'nın ifadesini almaya başladı. CMP avukatları reddi hakim talebinde bulundular. Bu talep reddedildi, ancak mahkeme hakiminin davadan çekilmesiyle dosya en yakın ağır ceza ceza mahkemesi olan Keskin Ağır Ceza Mahkemesi'ne gitti. Keskin ağır Ceza Mahkemesi, dosya incelemiş ve Bölükbaşı'nın tahliyesine karar vermiştir. Ancak bir gün sonra Bölükbaşı eşi ve çocukları ile gittiği İstanbul'da tutuklanarak, “Ankara Hilton” da denilen¹⁸⁵ Ankara Cezaevi'ne nakledilmiştir.

Bölükbaşı, 1957 seçimlerini cezaevinde geçirmiştir. Bu seçimlerde yeniden milletvekili seçilen Bölükbaşı 30 Kasım 1957'de cezaevinden çıkmış ve 3 Aralık 1957'de milletvekili yemini etmiştir. Bölükbaşı'nın yargılanma süreci ise 1959 yılına kadar devam etmiştir.

¹⁸² Bölükbaşı Konuşuyor, Ankara, 1957.

¹⁸³ T.C. Resmî Gazete, Sayı: 9643 (26 Haziran 1957), Karar No: 2083, Karar Tarihi: 24.6.1957.

¹⁸⁴ Hulusi Turgut, “Anadolu Fırtınası-5”, Sabah, 24 Ocak 2002, s.21.

¹⁸⁵ O dönemde Ankara Merkez Cezaevi'nde pek çok ünlü gazeteci de kaldığından, gazeteciler bu cezaevine “Ankara Hilton” adını takmışlardı. Ayrıntılı bilgi için bakınız: Alper Sedat Aslandaş-Baskın Bıçakçı, Popüler Siyasal Deyimler Sözlüğü, İstanbul, 1995, s.28.

3201. 1957 Milletvekili Genel Seçimleri Sonuçları

27 Ekim 1957'de yapılan seçimlerde DP yine birinci parti oldu. Ancak bu seçimlerde 1950 ve 1954 seçimlerine göre DP'nin oyları azalmıştır. Partilerin aldıkları oy oranları ile milletvekili dağılımı şöyledir:

Tablo: 3

1957 Milletvekili Genel Seçimleri Sonuçları

Partiler	Aldıkları Oylar	Oy Yüzdeleri	Milletvekili
DP	4.372.621	% 47,3	419
CHP	3.753.136	% 40,6	178
CMP	652.064	% 7,0	4
HÜRRİYET P.	350.597	% 3,8	4
BAĞIMSIZLAR	4.994	% 0,1	2

Kaynak: TEZİÇ, 1976, s.352.

Bu seçimlerde Bölükbaşı, 60.963 oydan 40.041'ini alarak üçüncü kez Kırşehir'den milletvekili seçilmiştir.¹⁸⁶

321. Bölükbaşı'nın Hapisten Çıkışı

Seçimlerden önce tutuklanan Bölükbaşı, oyunu da cezaevinde kullanmıştı. Bölükbaşı'nın tekrar seçilmesiyle dokunulmazlığını tekrar kazanıp kazanmadığı tartışılmaya başlandı. Bu tartışmalarla birlikte tahliyenin gecikmesi üzerine CMP mensupları Başbakan'a ve Cumhurbaşkanı'na protesto telgrafları çekmeye başladılar.¹⁸⁷

¹⁸⁶ Osman Bölükbaşı'na Ait Milletvekili Seçim Tutanağı. Bölükbaşı 1954 seçimlerinde 45.429 oy almıştı. 1957'de aldığı oylarda azalma görülmüştür. Ancak bu azalma seçmenin tavrından değil, Kırşehir'de oy kullanan seçmen sayısının azalmasından idi. 1954 Seçimlerinde 87.313 kayıtlı seçmen bulunurken bu sayı 1957'de 74.182'ye düşmüştür. Bu azalma; 1954'te Kırşehir'e bağlı bulunan Kozaklı ve Hacıbektaş ilçelerinin 1957'de Nevşehir'e bağlanmasından kaynaklanmıştır. Bkz. Ek-8.

¹⁸⁷ B.C.A., B.Ö.K.M.E., 30.1.0/46.276.1, C.3. CMP Genel İdare Kurulu Üyesi Sezai Eyüboğlu, 30.10.1957 tarihinde Cumhurbaşkanı Celal Bayar'a, CMP Başkanı Osman Bölükbaşı'nın tahliye edilmemesini protesto eden bir telgraf çekmiştir: Sayın Celal Bayar, Reiscumhur,

Milletin iradesi ile Kırşehir'den mebus seçilen Osman Bölükbaşı'nın tahliye edilmemesi anayasanın ruhuna aykırı bulunmaktadır. 1950 seçimlerinde Türk Milleti sizleri seçtiği günün hemen ertesi Mümtaz Faik Fenik derhal tahliye edilmişti. Bölükbaşı'nın tahliye edilmemesi Türk seçmenlerine karşı büyük bir hakarettir. Tahliyesi hususunda gereken makamlara, devlet reisi bulunmanız hasebiyle, gereken emirlerin verilmesine delalet buyurmanızı arz eder saygılarımızı sunarız. Sezai Eyüboğlu.

Bölükbaşı'nın avukatları da yoğun çaba sarf ediyorlardı. Bu arada Ahmet Tahtakılıç, CMP Kırşehir milletvekili Hayri Çopuroğlu ve Osman Canatan, Menderes'i ziyaret ederek, tekrar milletvekili seçilen Bölükbaşı'nın hapisten çıkarılması gerektiğini anlattılar. Bu olay duyulunca Bölükbaşı'nın muhalifleri bunu kullanarak; Bölükbaşı'nın Menderes'ten şefaatte bulunduğunu ve zor durumda kalınca Menderes'e sarıldığını iddia etmeye başladılar. Oysa ki, durum böyle değildi. Tahtakılıç ve diğer partililerin ziyaretinden Bölükbaşı'nın haberi yoktu. Ziyaretin amacı milli irade ile seçilmiş bir milletvekilinin tahliye edilmesinin gerekliliğini anlatmaktı.¹⁸⁸

Bölükbaşı, 30 Kasım 1957'de serbest bırakılmış, ardından 3 Aralık'ta da milletvekili yemini ederek meclis faaliyetlerine katılmıştır.

322. Cumhuriyetçi Millet Partisi ile Türkiye Köylü Partisi'nin Birleşmesi

1957 seçimlerinden sonra Beşinci Menderes Hükümeti'nin muhalefet üzerindeki baskısı sertleşti. Hükümet ilk önce meclis iç tüzüğünde bazı değişiklikler yaptı. 27 Aralık 1957'de kabul edilen yeni iç tüzüğe göre; sözlü sorular yalnız Cuma günü ve en fazla bir saat müzakere olunabilecek, bakanlar bu sorulara isterlerse cevap vermeyebileceklerdi. Bununla birlikte dokunulmazlıkların kaldırılması kolaylaştırılıyor, meclisten çıkarma cezasının üst sınırı üç oturumdan on iki oturuma yükseltilmiş bazı hallerde tüm maaşının kesilmesine gidecek kadar para cezası konulmuştu. Ayrıca kürsüde konuşan milletvekillerinin sözleri çoğunluk kararıyla tutanaklardan çıkarılabilecekti.¹⁸⁹

Hükümetin yaptığı bu ve benzeri değişiklikler yanında muhalefete karşı takındığı tavrın sertliği muhalefet partilerini birbirine yaklaştırdı. İşbirliği çabalarında ilk adımlar Hürriyet Partisi'nden ve Türkiye Köylü Partisi'nden geldi. Ancak CMP, Hürriyet Partisi'ne sıcak bakmıyordu. CMP mensupları Hürriyet Partisi mensuplarının DP'de buldukları dönemde, Millet Partisi'ne karşı tutumunu hatırlıyor işbirliği çabalarında kendilerini bu partiye çok fazla yakın görmüyordu.

¹⁸⁸ Baban, a.g.e., s.450-452.

¹⁸⁹ Eroğul, a.g.e., s.219.

Hürriyet Partisi'nin CHP ile yakınlaşması sonucu CMP ve TKP birleşme yolunda adımlar attılar. Müzakerelerin sonucunda bu iki partinin birleşmesi amacıyla ortak bir tebliğ yayınladılar. 16 Ekim 1958 günü yayınlanan tebliğe CMP adına Osman Bölükbaşı, TKP adına da Tahsin Demiray imza koymuştur.¹⁹⁰ Birleşme nedeniyle Cumhuriyetçi Millet Partisi'nin adı Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi olmuştur.¹⁹¹ Bu iki partinin birleşmesinin ardından Hürriyet Partisi de 24 Kasım 1958'de CHP'ye katılmıştır.¹⁹² Muhalefet partilerinin bu ikili birleşmelere gitmeleri ve ortak hareket etme girişimlerine DP'nin yanıtı "Vatan Cephesi"ni kurmak oldu. Ocak 1959'da kurulan "Vatan Cephesi" ile iktidar parti teşkilatları dışında geniş bir alana yayılmaya çalışılıyordu.

323. CMP'de Hizipleşme ve Bölükbaşı'ya Karşı Gelişen Hareket

CMP'deki parti içi problemler Büyük Kongre'de ortaya çıkmıştır. CMP Büyük Kongresi, Birinci Kongre'nin aksine çok sert tartışmalara sahne olmuştur. Partideki çekişme kongreye de yansımış, Bölükbaşı'na karşı bir grubun varlığı ortaya çıkmıştır. Bu grup Sadık Aldoğan, Ahmet Tahtakılıç, Abdurrahman Boyacıgiller, Alaettin Tiritoglu gibi isimlerden oluşuyordu. Buna karşılık Bölükbaşı'nın yanında Fuat Arna, Ahmet Bilgin, Nurettin Ardıçoğlu, Ahmet Oğuz, Nuri Leflef, Tahsin Demiray gibi isimler vardı.

Parti içindeki muhalif grup, Bölükbaşı'nın artık yerini bir başka kişiye bırakması gerektiğini düşünüyordu. Tartışmalar ve eleştirilerin ardından başkanlık seçimine gidildi. Bölükbaşı, 602 oydan 517'sini alarak başkan seçildi. Kongrede ayrıca Cumhuriyetçi Millet Partisi'nin adının Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi olması da karara bağlandı. Böylece CMP ile TKP'nin birleşmesi resmîleşmiş oldu.

¹⁹⁰ Yeni İstanbul, 1 Kasım 1963. CMP ile TKP'nin birleştiğine dair tebliğ: "1- Dünkü ve bugünkü iktidarları iş başında görüp deneyen ve zihniyetleri ile icraatlarını beğenmeyen vatandaşları yeni bir üçüncü kuvvet etrafında toplamak zaruretine inanan Cumhuriyetçi Millet Partisi ve Türkiye Köylü Partisi idarecileri, iki partiyi birleştirmeye karar vermişlerdir. 2- Partinin yeni adı; Cumhuriyetçi Millet Partisi'dir. 3- Bu birleşmeye ait kanuni formaliteler kısa zamanda ve süratle ikmal edilerek her iki partinin de büyük kongrelerine götürülecek ve kongrelerin tasvibinden sonra partiler birleşmiş olacaklardır. 4- Türkiye Köylü Partisi, Cumhuriyetçi Millet Partisi içinde birleşmeyi kabul etmekle beraber, Cumhuriyetçi Millet Partisi'nin de mevcut programı ilk imkânda Türkiye Köylü Partisi'nin köycülük, şahsiyetçilik ve muhitçilik gibi başlıca prensiplerini nazara almak suretiyle tekemmül ettirmeği taahhüt etmiştir. 5- Cumhuriyetçi Millet Partisi ve Türkiye Köylü Partisi'nin birleşmesi ile teşekkür eden Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi mevcut partiler arasında bir muvazene ve itidal unsuru olmağa çalışacaktır."

¹⁹¹ Teziç, a.g.e., s.277.

¹⁹² Teziç, a.g.e., s.279; Eroğul, a.g.e., s.227; Karpat, a.g.e., s.342.

Büyük Kongre’de muhalif grubun içerisinde Alaettin Tiritioğlu’nun başını çektiği ayrı bir grup daha vardı. Ankara İl İdare Kurulu’ndan Yunus Koçak, Şükrü Bıçakçı, Niyazi Ağırnaslı bu ekibin önde gelen isimleriydi. Kongreye bir teklif sunan grup, partinin bir “doktrin partisi” olmasını istiyorlardı. Bu grubun teklifine göre; CKMP, “20.Yüzyıl’ın medeni insanlık anlayışına uygun olarak, sosyal adalet ve güvenlik müesseselerinin kurucusu olmalıdır” deniliyordu. Partinin adını da bu yeni projeye uygun olarak seçmişlerdi: Türkiye Sosyalist Köylü Partisi.¹⁹³ Hazırlanan projeye Bölükbaşı ve CKMP delegeleri şiddetle karşı çıkarak, CKMP’nin “Sosyalist Parti” olmasının mümkün olmadığını belirtmişlerdir.¹⁹⁴

CKMP içerisindeki muhalif hareket, zaman zaman sesini çıkarmaya çalışmasına rağmen, 1961 yılında ikinci defa Millet Partisi’nin kurulmasına kadar başarılı olamamışlardır.

324. Bölükbaşı-Menderes Çatışması

1960 yılı içerisinde İnönü ile Menderes arasındaki uzun zamandır devam eden atışmalara Bölükbaşı da katıldı. Menderes, Kırşehir’de bir konuşma yapmıştı. Bu konuşma Kırşehirliyle bir barışmayı andırıyordu. Menderes konuşmasında; “*Araya uzun seneler girdi. Yalnız seneler değil, hadiseler, meseleler, belki alınganlıklar, belki dargınlıklar... Fakat her halde ara bozucunun marifeti, nifakçının hayırsız, zararlı gayreti aramıza uzun seneler, uzun mesafeler koydu...*” diyordu.¹⁹⁵ Bu sözlerle CMP’ye ve Bölükbaşı’na gönderme yapıyordu.

Bölükbaşı’nın, Menderes’e cevabı gecikmedi. Bölükbaşı, Kırşehir’e reva görülen muameleleri, alınganlıklar ve dargınlıklarla izaha çalışan Menderes’in, bu haliyle, devleti prensiplerin değil, iş başında bulunanların his ve öfkelerinin idare ettiğini bir kere daha itiraf ettiğini söyledi. Ayrıca Adnan Menderes tarafından İnönü’ye verilen bir cevapta “*Cumhuriyetçi Millet Partisi nerede?*” sorusuna şöyle cevap vermiştir:

¹⁹³ Hulusi Turgut, “Anadolu Fırtınası-4”, *Sabah*, 23 Ocak 2002, s.6.

¹⁹⁴ Projenin parti içinde kabul görmemesi sonucunda Alaettin Tiritioğlu, Yunus Koçak, Şükrü Bıçakçıoğlu gibi isimler bir süre sonra istifa ederek partiden ayrılmışlardır. CKMP’deki “doktrin” tartışması sosyalist grubun partiden ayrılmasıyla son bulmuştur.

¹⁹⁵ B.C.A., B.Ö.K.M.E., 030.01/21.123.21.

“Muhalefete hayat hakkı tanımak istemeyen bugünkü iktidar liderleri, betahsis Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi’ne karşı yıllardan beri baskı ve kin politikasına eksilmeyen bir hızla devam etmişlerdir. Bu politikanın tatbikçileri bir taraftan okşayarak bir taraftan da tehdit ve baskılarını idame ederek teşebbüslerini son zamanlarda parti liderine kadar uzatmak cüretini dahi göstermişlerdir. Seçimlerde partimize rey veren bir vilayetin ilgası ve seçmenlerin toptan tecziyesi, icad edilen fırsat ve bahanelerle parti idarecilerinin aylarca, yıllarca hapisanelere konması ve takibat altında bulundurulması bu kin ve baskı politikasının amme vicdanına mal olan tezahürleri olmuştur...Bütün bunlara rağmen Cumhuriyetçi Millet Partisi bugün, şerefli ve idealist insanlar topluluğu olarak vazife başında ve insan haklarının enkazı üzerinde kaba bir kuvvet saltanatı kurmak isteyen zihniyetin karşısında bulunmaktadır. Bu hakikati ve nerede olduğumuzu, elçileriyle eşiklerimizi aşındıranlar, ziyafet sahneleri hazırlayanlar ve bizleri saflarına çekmek için tatlı dil dökenler çok iyi bilirler. Kanaat ve haysiyetlerini siyaset pazarına satışa çıkarmış birkaç bedbahtın ihaneti ile vatan cephesine iltihaklar efsanesi ile bir idealistler ordusu kuvvet ve hayatiyetinden hiçbir şey kaybetmez. Vicdan ve kanatlara değil, ihtiraslara ve süfli menfaatlere hitap yoluyla siyasî partilerin bünyelerine ihanet köprübaşları kurmak politikasına ümit bağlayanlar hüsrana mahkumdurlar. Bu yol esasen her manası ile zayıf olanların ve temeli ahlak ve fazilet olan demokrasiye inanmayanların başvuracağı bir yoldur...Bu hakikati, iktidar lideri “Allah o geceyi bir daha göstermesin” dediği geçmiş seçim gecesini daha büyük bir dehşet ve hüsrana içinde yakın bir atide bir kere daha yaşadığı zaman anlayacaktır...DP lideri ne derse desin, şartlar ne kadar ağır olursa olsun, Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi, siyasette sebat, ahlâk ve idealizmin bekçiliğini fütür getirmeyen bir metanet ve cesaretle yapmağa devam edecektir.”¹⁹⁶

325. 27 Mayıs Askeri Müdahalesi

1960 yılı içerisinde DP’ye karşı tepkiler büyüyordu. Bu tepkilerin en şiddetlisi, DP’nin, CHP hakkında meclis soruşturması istemesiydi. Demokrat Parti Meclis Grubu, 12 Nisan 1960 günü yaptığı toplantı sonucu Halk Partisi hakkında meclis tahkikatı açılmasına karar verdi. Ardından DP Milletvekili Baha Akşit ile Mazlum Kayalar konu ile ilgili bir önerge verdiler. Bu önergede özetle, CHP’nin seçim dışı yollarla iktidara gelmek için hücre örgütü kurduğu, silahlandığı, isyan hazırladığı gibi iddialar ileri sürülüyor ve bu hususların

¹⁹⁶ Bölükbaşı’nın Menderes’e Cevapları, Ankara, 1960.

soruşturulması için on beş kişilik bir komisyonun kurulması öngörülüyordu.¹⁹⁷ Önergenin kabul edilmesinin ardından bir “Tahkikat Komisyonu” oluşturuldu.

Tahkikat Komisyonu’nun oluşturulmasının ardından kurul ilk olarak üç yasak kararı verdi. Yasaklar şunlardı: Partilerin kongreleri, toplantıları, bütün siyasal faaliyetleri, yeni örgüt kurmaları; Komisyon’un faaliyetleri ile ilgili bütün yayınlar; Büyük Millet Meclisi’nin tahkikat kararı ile ilgili müzakerelerinin yayımı.¹⁹⁸

Başta CHP olmak üzere muhalefet partileri Tahkikat Komisyonu’nun oluşturulmasıyla DP’nin dikta rejimine doğru gittiğini söylüyor ve şiddetle karşı çıkıyordu. Bu tepkilerin en büyüğü Tahkikat Komisyonu’nun görev ve etkileri ile ilgili kanunun kabulünden sonra gerçekleşti. Kanunun kabulünün ertesi günü İstanbul’da ilk büyük öğrenci gösterisi oldu. Olayların büyümesi üzerine 28 Nisan 1960’ta hükümet sıkıyönetim ilan etti.¹⁹⁹

3 Mayıs’ta Kara Kuvvetleri Komutanı Cemal Gürsel, Milli Savunma Bakanı’na anlamlı bir mektup gönderdi. Bu mektupta, Cumhurbaşkanının istifa etmesi, hükümetin değişmesi, antidemokratik kanunların derhal kaldırılması, siyasal suçluların affi isteniyordu. Gürsel mektubunu şöyle bitiriyordu:

*“Sayın Vekilim, maruzatım muhakkak ki çok mühim ve hatta çok cüretkaranedir. Fakat memleket için, memleketin selameti için hükümet hatta partinizin kurtarılması için dikkate alınması lazımdır. Ve hatta çok lazımdır.”*²⁰⁰

5 Mayıs 1960’ta ise Ankara’da “555 K”²⁰¹ parolası ile toplanan kalabalık büyük bir gösteri yaptı. 11 Mayıs’ta meclis, hiçbir gerekçe gösterilmeden on bir günlük bir tatile sokuldu ardından Başbakan, Ege gezisine çıktı. Bu arada seçimlere gidileceği haberleri

¹⁹⁷ Eroğul, a.g.e., s.241.

¹⁹⁸ Eroğul, a.g.e., s.243.

¹⁹⁹ Eroğul, a.g.e., s.245.

²⁰⁰ Aydemir, a.g.e., s.391-393; Eroğul, a.g.e., s.247.

²⁰¹ 555 K Parolası: 28-29 Nisan olaylarından sonra, DP yönetimi 5 Mayıs’ta Ankara’da bir gösteri planlamıştı. DP’li gençler saat 5’te Atatürk Bulvarı’nda toplanacak ve o sırada meclisten çıkıp Çankaya’ya gidecek olan Celal Bayar ve Adnan Menderes’i alkışlayacaktı. Bunu öğrenen muhalif öğrenciler aynı yerde ve aynı saatte bir karşı gösteri düzenlemeye karar verdiler. Karşı gösteri “5. ayın 5’inde, saat 5’te Kızılay’da, “555 K” parolasıyla dilden dile dolaştı. Sonuçta 5 Mayıs tarihinde DP’liler, muhaliflerin yanında küçük bir grup olarak kaldılar. Ayrıntılı bilgi için bakınız: Arslan-Bıçakçı, a.g.e., s.44-45.

çıktı. Bu haberler üzerine Bölükbaşı, ülkenin huzura kavuşması için seçimin gerekli olduğunu söyledi.

23 Mayıs'ta Osman Bölükbaşı ile Avni Doğan, meclise bir önerge vererek hükümet hakkında meclis soruşturması açılmasını istediler. Önergede; meydana gelen olaylara TBMM tarafından dur denilmesi gerektiği belirtiliyordu. Ayrıca İstanbul Üniversitesi'ndeki olaylara da değiniliyordu. Bölükbaşı ve Doğan, olaylarda hükümeti sorumlu tutuyor, 6-7 Eylül olaylarına müdahale edilmediği halde, İstanbul ve Ankara'daki olaylarda zor kullanılmasının tezat olduğunu belirtiyorlardı.²⁰² 25 Mayıs'ta meclisin tekrar bir ay süreyle tatile girmesi gündeme gelince, Bölükbaşı kürsüye gelerek; iki gün önce açılan meclisin tekrar tatile girmesini gerektirecek makul sebeplerin açıklanmasını istedi. Bölükbaşı sözlerini şöyle tamamladı:

*"Bu memlekette gece uykularınızı kaçıran hadiseler bir gün vukubulursa bunun mesulleri sizler olacaksınız. Zulmünüz olmazsa ayaklanma olmaz."*²⁰³

Yapılan oylamanın ardından meclis tekrar tatile girdi. 25 Mayıs'ta Menderes uçakla Eskişehir'e gitti. Başbakan, Eskişehir'de subayların protestosuyla karşılandı.²⁰⁴ Menderes Eskişehirliilere hitaben bir konuşma yapacaktı. Ancak hoparlörün kablolarının kesilmesi nedeniyle konuşma yapamadı. Menderes 26 Mayıs'ta Konya'ya gitmek üzere yola çıktı, ancak Kütahya'da yakalandı. Celal Bayar Çankaya'da teslim alındı. DP'nin diğer ileri gelenleri teker teker yakalanıp Harp Okulu'nda muhafaza altına alındılar. Böylece 14 Mayıs 1950'de başlayan, DP'nin iktidar dönemi 27 Mayıs 1960'ta fiilen sona eriyordu.

326. 27 Mayıs Askeri Müdahalesi Sonrası Durum

27 Mayıs 1960'da Milli Birlik Komitesi'nin iktidara fiilen el koymasından sonra, 28 Mayıs günü meclisin feshedildiği, partilerin siyasî faaliyetlerinin tatil edildiği açıklandı. 12 Haziran'da yürürlüğe giren geçici anayasa ile siyasî partilerin faaliyete geçişleri hakkında Milli Birlik Komitesi'nin yetkili olduğu belirtiliyordu.

²⁰² TBMM Tutanak Dergisi, Devre XI, Toplantı 3, Cilt 18, Oturum 68, Celse 2, 23.5.1960, s.495-497.

²⁰³ TBMM Tutanak Dergisi, Devre XI, Toplantı 3, Cilt 18, Oturum 68, Celse 2, 23.5.1960, s.577-578.

²⁰⁴ Menderes, Eskişehir Havaalanı'na indiğinde kendisini karşılamaya gelen hava subayları arkalarını dönerek Başbakan'ı protesto etmişlerdir.

MBK, 12 Haziran 1960'da "Teşkilatı Esasiye Kanunu'nun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında" geçici bir kanun yayınlamıştır. Kabul edilen bu kanunla 27 Mayıs hareketi anayasal bir temele oturtulmuştur.²⁰⁵ Bu kanuna göre MBK Başkanı; Devlet Başkanı, Silahlı Kuvvetler Başkomutanı, kurulan ilk hükümetin Başbakanı ve Milli Savunma Bakanı unvanlarına sahip oluyordu.²⁰⁶

7 Aralık 1960'ta Milli Birlik Komitesi'nde kabul edilen yasaya göre Kurucu Meclis iki bölümden oluşuyordu: MBK ve Temsilciler Meclisi. Oluşturulan Kurucu Meclis'te CKMP'ye 25 üyelik verildi. Kurucu Meclis 6 Ocak 1961 tarihinde toplanacaktı. Kurucu Meclis'in toplantısından bir gün önce hükümet istifa etti. Devlet Başkanı Cemal Gürsel, yeni hükümet oluşturmak için çalışmalara başladı. Bu arada kabineye CHP ve CKMP'den yeni bakanlar alma girişimleri vardı. Bölükbaşı, hükümete üye vermek istemiyor, CHP'ye karşı muhalefet görevi üstlenmek istiyordu. Ancak Bölükbaşı'nın muhalefetine rağmen CKMP'li Ahmet Tahtakılıç Çalışma Bakanı olarak görevlendirildi. Kurucu Meclis, 6 Ocak'ta toplandı. Yeni üyeler yemin ederek milletvekili statüsü kazandılar.

Yeni anayasanın hazırlıkları sürerken, Ekim 1961'de yapılacak genel seçimlere katılabilmek için 13 Şubat 1961 tarihine kadar başvuru yapılması gerektiği açıklandı. 1 Nisan'da da siyasî faaliyetler tekrar serbest bırakıldı. Bu çerçevede CHP ve CKMP tekrar faaliyete başladı. Ayrıca Adalet Partisi (AP)²⁰⁷, Yeni Türkiye Partisi (YTP) ve Türkiye İşçi Partisi (TİP)²⁰⁸ kuruldu. Partilerin kurulmasından sonra Kurucu Meclis tarafından hazırlanan yeni anayasa 9 Temmuz 1961'de halk oyuna sunuldu ve oylamaya katılanların %60.4'ü tarafından kabul edildi.²⁰⁹ 1961 Anayasası'na göre siyasî partiler anayasal güvenceye alınmıştır.

31 Ağustos'ta Devlet Başkanı Cemal Gürsel siyasî parti temsilcilerini Çankaya'da Yuvarlak Masa Toplantıları'na davet etti.²¹⁰ Toplantılar sonunda parti liderleri 5 Eylül

²⁰⁵ Teziç, a.g.e., s.288.

²⁰⁶ Hikmet Özdemir, "Siyasal Tarih (1960-1980)", Türkiye Tarihi, Cilt 4 (1997), s.197.

²⁰⁷ Tanel Demirel, Adalet Partisi, İstanbul, 2004, s.28-29. Adalet Partisi, siyasî parti kurulması için verilen sürenin dolmasına iki gün kala 11 Şubat 1961'de, Emekli general Ragıp Gümüşpala tarafından kurulmuştur.

²⁰⁸ 12 Şubat 1961'de Ekrem Alican tarafından kurulan Yeni Türkiye Partisi'nin kurucuları, 27 Mayıs'ta kapatılan Hürriyet Partisi'nin mensuplarıydı. Türkiye İşçi Partisi ise 13 Şubat tarihinde Avni Erakalın tarafından kurulmuştur. Teziç, a.g.e., s.308-309.

²⁰⁹ Özdemir, a.g.m., s.204.

²¹⁰ Feroz Ahmad, Demokrasi Sürecinde Türkiye, İstanbul, 1996, s.173.

1961 günü ortak bir beyanname yayınladılar. Bu beyanname ile parti liderleri; 27 Mayıs'ın meşruluğunu tartışmamaya, Atatürk devrimlerini korumaya, Yassıada'da faaliyet gösteren "Yüksek Adalet Divanı"nın kararlarının siyasal tartışmalar dışında tutulmasına, idarenin tarafsızlığının korunmasına, orman sorununun hiçbir biçimde politik amaçlarla istismar edilmemesine, dış politikada zararlı tartışmalar açılmamasına söz verdiler. Yuvarlak Masa Toplantıları'na CHP, AP, YTP, CKMP katılmıştı. Toplantı sonrası yayınlanan beyannameye CHP adına İsmet İnönü, AP adına Ragıp Gümüşpala, YTP adına Ekrem Alican, CKMP adına (Osman Bölükbaşı toplantıya katılmadığı için) Ahmet Oğuz imza koydular.

Bölükbaşı, Yuvarlak Masa Toplantılarına katılmamıştı. Ayrıca toplantılar sonrası hazırlanan beyannameye de imza koymamıştır. Bölükbaşı, toplantılarda hazırlanan metinde, inanışlarına ve hukuk anlayışına uymayan önemli noktaların yer aldığını bu sebepten bu beyannameyi tasvip edip imzalamayacağını bildirmiştir. Bölükbaşı'nın karşı çıktığı noktalar Yuvarlak Masa Toplantıları'nda açıklanmış ve zapta geçirilmiştir. Bölükbaşı'nın, Yuvarlak Masa Alt Kademe Toplantısı'na katılan CKMP'liler tarafından sunulan, itirazları şunlardı;

"1- Yassıada mahkemelerinin henüz karara bağlanmadığı bir sırada mahkemenin hükmüne açıkça tesir edecek bir ithamnameyi kabul etmeyi hukuk anlayışıyla kabili te'lif görmüyorum. Sayın Milli Birlik Komitesi'nin de benimle aynı görüşte olacağını ümit etmekteydim. Mahkeme hükmüne müteveccih olmayan, sadece siyasî bir organ olan Milli Birlik Komitesi'nin takdir ve atfetine müteveccih "kansız başlayan ihtilalin kansız bitmesi kanaatimizce memleket için hayırlı olacaktır" şeklindeki bir temennim karşısında hükmün tefhimine kadar bu mevzuda her türlü neşriyat ve konuşmayı Komite bir kararla yasak etmiştir. Şimdi o yasağın dışına çıkılmak istendiğini müşahade etmekteyim. Bu mevzuda bazı partilerin girişecekleri anlaşılabilir taahhülle fiiliyatın birbirine uyacağına da kani değilim.

2- Yassıada'dan çıkacak kararın adalete uygun olmasını temenni ederim. Ancak beyanname metninde "Türk adaletine inanıyoruz" demekle bu mahkemenin vereceği hükmü adeta peşinen tasdik eder bir mevkie asla düşmem. Sadece, bu hükmün seçimlerde münakaşa mevzuu yapılmamasını kabul edebilirim

3- Milli Birlik Komitesi'nin, seçimlerin dürüst cereyan edeceği hususundaki teminatını yalnız kendisi bakımından kabul edebilirim. Bünyesine muhtarları dahi alan bugünkü idari mekanizmanın seçimlerde nasıl davranacağı hakkında peşin bir hüküm veremem. Bu mevzuda manevi bir taahhüde giremem."²¹¹

327. 1961 Milletvekili Genel Seçimleri ve Sonrası Gelişmeler

3270. CKMP'nin Seçim Propagandası

15 Ekim'de yapılacak seçimler öncesi gündemi meşgul eden konu Yassıada duruşmaları idi. Bölükbaşı, 20 Ağustos 1961'de basına verdiği bir beyanatta Yüksek Adalet Divanı'nda idam kararları çıkması durumunda, Milli Birlik Komitesi'nin bu kararları tasdik etmemesini temenni ettiğini belirtiyordu. 15 Eylül'de mahkeme kararları açıklandı. DP'nin 15 yöneticisi için idam kararı çıktı. MBK, bu idamlardan sadece Menderes, Zorlu ve Polatkan'ın idamlarını onayladı.²¹² Zorlu ve Polatkan 16 Eylül'de, Menderes ertesi gün idam edilmiştir.²¹³

İdamlar gerçekleştirildiğinde seçimlere bir aydan az bir zaman kalmıştı. Partilerin seçim kampanyası bir hafta sonra başladı. Bölükbaşı'nın seçim propagandasında hedefi CHP ve yeni kurulan Adalet Partisi idi. Bölükbaşı; Demokrat Parti'nin büyük kitlesinin, CHP'nin kadrosunu, zihniyetini, fikirlerini ve icraatlarını beğenmeyenlerden oluştuğunu, 1950'den beri geçen on yıl içerisinde Halk Partisi zihniyetinde bir değişiklik olmadığını belirterek eski Demokrat Parti'lileri kendi saflarına çağırıyordu. Bölükbaşı ayrıca yeni partilerin kurulmasının ve teşvik edilmesinin başlıca sebebinin, CKMP'ye gelecek Demokrat Parti oylarının bölünmesi amacını taşıdığını iddia ediyordu.

Bölükbaşı'nın diğer bir hedefi de Adalet Partisi ve onun Genel Başkanı Gümüşpala idi. Yeni partilerin ciddi bir ihtiyacın karşılığı olmadığını belirten Bölükbaşı, bu partilerin siyasî hayatın çile ve sabır imtihanından geçmiş, güvenilir liderlere sahip olmadıklarını ifade ediyordu.

²¹¹ CKMP Tamim, 5.10.1961, Samsun.

²¹² Bölükbaşı, 15 Eylül günü, CKMP Genel İdare Kurulu kararıyla yazdığı mektubu Milli Birlik Komitesi'ne yollamış ve idam kararlarının onaylanmaması yönündeki temennisini tekrar etmiştir.

²¹³ Aydemir, a.g.e., s.504; Ahmad, a.g.e., s.173; Özdemir, a.g.m., s.198-199.

1961 seçimlerinde CKMP'nin yöneldiği kesim DP kitlesi olmuştur. Bu amaçla, 5 Kasım 1961 tarihinde yayınladığı tamimle; Bölükbaşı, eski DP'lileri CKMP'ye davet etmiştir. Bu tamimde; *“Demokrat Parti'nin büyük ve samimi kitlesiyle aramızda unutulması imkânsız bir acı hatıra mevcut olmadığı gibi niyet ve görüşlerimiz arasında da bir fark bulunmadığı kanaatindeyiz”* deniliyordu.²¹⁴

3271. 1961 Milletvekili Genel Seçimleri Sonuçları

15 Ekim 1961'de yapılan seçimlerin sonucuna göre, oyların % 62'sini CHP'ye karşı olan AP, CKMP ve YTP almışlardır. Bu sonuç “Menderes'in zaferi” olarak değerlendirilmiş 27 Mayıs'a tepki olarak yorumlanmıştır. Kayıtlı seçmenlerin %81.41'inin oy kullandığı seçimlerde alınan sonuçlar şöyledir:

Tablo: 4
1961 Milletvekili Genel Seçimleri Sonuçları

Milletvekili Seçimleri			Senato Seçimleri	
Parti Adı	Oy Oranı	Milletvekili	Oy Oranı	Senatörlük
CHP	%36,7	173	37,2	36
AP	%34,7	158	35,4	70
CKMP	%13,9	65	13,4	16
YTP	%13,7	54	13,9	28

Kaynak: AHMAD-AHMAD, 1976, s.239.

Seçimler sonucunda dördüncü defa milletvekili seçilen Bölükbaşı, Ankara milletvekili olarak meclise girmiştir. CKMP ise Millet Partisi döneminden beri ilk defa büyük bir çoğunluk (65 milletvekili, 16 senatör) ile mecliste temsil edilme hakkı kazanıyordu.

Seçimlerin ardından, 25 Ekim 1961'de meclisin açılması kararlaştırıldı. Ancak ordunun içerisinde yönetimin sivillere devredilmesinden ve seçim sonuçlarından memnun olmayan bir grup vardı. Anayasanın kabulü, genel seçimlerin yapılması ve parlamentonun açılması

²¹⁴ CKMP Tamimi, 5.10.1961. Bu tamim ilk defa CKMP Samsun İl İdare Heyeti tarafından 24.9.1959 tarihinde vatandaşlara duyurulmuştur.

ile MBK askeri yönetimi hukuki anlamda sona ermişti, ancak Silahlı Kuvvetlere mensup subayların siyasi faaliyetleri devam ediyordu.²¹⁵

3272. Cumhurbaşkanlığı Seçimi

25 Ekim 1961’de meclis açıldı. Fakat yemin töreninin ardından Cumhurbaşkanlığı seçimi dolayısıyla yeni bir bunalım çıktı. AP’nin bir kanadı Cumhurbaşkanlığı’na Prof. Dr. Ali Fuat Başgil’i aday göstermek ve CHP ile bir koalisyona girmek istemiyordu. Başgil’in aday olmasıyla durum daha karmaşık hale geldi. CKMP lideri Bölükbaşı da Cemal Gürsel’in Cumhurbaşkanlığı’na karşı çıkıyordu. CHP lideri İnönü ile AP lideri Gümüşpala Bölükbaşı’yı ikna etmek için büyük çaba sarfediyordu. Sonuçta Bölükbaşı, “*hayatımın en büyük fedakârlığını yapıyorum*” diyerek Gürsel’in Cumhurbaşkanlığı’nı kabul ettiğini açıkladı.²¹⁶ Sonunda Silahlı Kuvvetler’in baskısı ve emekli bir orgeneral olan AP Genel Başkanı Ragıp Gümüşpala’nın yardımı ile seçime katılan tek aday Cemal Gürsel 607 oyun 434’ünü alarak 4. Cumhurbaşkanı seçildi.²¹⁷ Aynı gün Suat Hayri Ürgüplü Senato Başkanlığı’na, Fuat Sirmen de Meclis Başkanlığı’na seçildiler. Bir aya yakın devam eden pazarlıkların ardından İnönü başkanlığında CHP-AP koalisyonu kurulmuştur.²¹⁸

3273. Birinci İnönü Koalisyonu’nun Kurulması

Seçimlerin ardından MBK, dört partinin katılacağı bir milli koalisyon kurulması için girişimlerde bulundu. Ancak bunun gerçekleşmeyeceği ortaya çıktı. AP, CKMP ve YTP İnönü’nün Başkanlığı’na karşı çıkıyordu. Gürsel, 10 Kasım 1961’de İnönü’ye hükümeti kurma görevi verdi. Yapılan görüşmeler sonucu AP, CHP ile koalisyona razı oldu.²¹⁹ Birinci İnönü Koalisyonu 20 Kasım 1961’de güvenoyu alarak görevine başladı.²²⁰ Ancak bu hükümet pek fazla uzun ömürlü olmadı. Koalisyon 1 Haziran 1962’de dağılmıştır.

²¹⁵ Özdemir, a.g.m., s.208-209.

²¹⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Devre 1, İctima 2, Cilt 10, Birleşim 21, Oturum 1, 24.12.1962, s.405.

²¹⁷ Özdemir, a.g.m., s.209; Ahmad-Ahmad, a.g.e., s.240.

²¹⁸ Ahmad -Ahmad, a.g.e., s.241.

²¹⁹ Ahmad-Ahmad, a.g.e., s.239-241.

²²⁰ Teziç, a.g.e., s.290-291.

3274. 22 Şubat 1962 Darbe Girişimi

27 Mayıs'tan sonra yaşanan askeri yönetimden sivil yönetime geçiş sürecinin en önemli sorunu 1961 seçimlerinde oluşan parlamentoyu dağıtarak iktidarı ele geçirmek isteyen subayların eylemleri olmuştur. Bu eylemlerden ilki 22 Şubat 1962'de, Harp okulu Komutanı Talat Aydemir'in gerçekleştirdiği girişimdir. 22 Şubat 'ta Ankara'da Aydemir başkanlığında Kara Harp Okulu öğrencileri harekete geçtiler. Bu arada Aydemir'i destekleyen Binbaşı Fethi Gürcan muhafız alayının komutasını ele geçirmişti. Cumhurbaşkanı Gürsel, Başbakan İnönü ile parti liderleri de Çankaya'da toplantı halinde idi. Bölükbaşı da Çankaya'da bulunuyordu. Kudret Gazetesi 25 Şubat 1962 tarihli sayısında; Çankaya'da liderlerin toplantı halinde bulunduğu sırada Bölükbaşı'nın İnönü'ye meclise gitme teklifi yaptığını yazmaktadır. Bölükbaşı, İnönü'ye şöyle demektedir: *"Hiçbir ümit kalmadığı zaman topluca meclise gidelim, bizi oradan alsınlar veya öldürsünler. Biz ölebiliriz fakat şereflerimiz yaşasın"*. Aynı toplantıda meclisin feshine dair teklifler yapılması üzerine, Bölükbaşı'nın *"meclis kapanacağı yerde, bizim dört günlük defterimiz kapansın"* dediği ifade edilmektedir.²²¹

Çankaya'da bekleyiş sürerken Aydemir, liderlerin bırakılmasını emretti. Daha sonra yapılan pazarlıklar sonucu; harekate katılanlar hakkında cezai tahkikat yapılmayacağı sözü verildi. Harekate katılan subaylardan 12 Albay, 5 Yarbay ve 4 Binbaşı emekliye sevk edildi.²²²

22-23 Şubat olaylarını CKMP Meclis Grubu'nda değerlendiren Bölükbaşı, olaylarla ilgili olarak İnönü'yü daha önceden uyardığını ve Türk Ordusu'nu siyasete çeken sebeplerin ortadan kaldırılması gerektiğini ifade etmiştir.²²³

Darbe girişiminin başarısız olmasının ardından hükümet ve partiler arası ortak bir bildiri yayınlanarak, 27 Mayıs ve anayasal düzen karşısında bir birlik kurulduğu açıklandı. Ardından da parti liderleri, 27 Mayıs'ı ve onu getirdiği rejimi eleştiren ya da ona saldırıda bulunan kimseler aleyhinde alınan kararları destekleyen bir protokolü imzaladılar. Bu

²²¹ Kudret, 25 Şubat 1962.

²²² Emekliye sevk edilen Talat Aydemir, 20-21 Mayıs gecesi ikinci defa darbe girişiminde bulunmuş ve yine başarısız olmuştur. Bu defa hareketin ileri gelenleri ölüm cezasına çarptırılmış harekate katılan Harbiye öğrencileri topluca okuldan çıkarılmıştır.

²²³ Kudret, 25 Şubat 1962.

protokol çerçevesinde hükümet Tedbirler Kanunu'nu meclise getirdi.²²⁴ Tasarı 3 Mart 1962'de kabul edildi. Bölükbaşı da tahriklerin devam etmesi halinde memleketin iktisaden mahvolacağını belirtmiş, “*önce vatan, sonra parti gelir*” diyerek tasarıyı desteklemiştir.²²⁵

3275. Osman Bölükbaşı'nın CKMP'den İstifası

15 Ekim 1961 seçimlerinden sonra kurulan CHP-AP koalisyonu içerisinde, “DP'lilerin affı” konusu nedeniyle tartışmalar devam ederken 30 Mart tarihinde Bölükbaşı ile Genel Başkan Vekili Ahmet Oğuz CKMP'den istifa ettiğini açıkladı.²²⁶ Bölükbaşı, 4 ay önceki istifasında verilen teminatın sözde kaldığını ve şikayetçi olduğu şartlar değişmediği için istifa ettiğini belirtiyordu.²²⁷ Ancak bu istifalar CKMP Genel İdare Kurulu tarafından kabul edilmedi. Genel Başkanın kongreye kadar görevinde kalması kararlaştırıldı.²²⁸

Bu arada CHP-AP koalisyonu bozulmuş, İnönü yeniden hükümeti kurmakla görevlendirilmişti. Bölükbaşı, hükümete katılmak istemiyordu. Ancak CKMP yönetiminden koalisyona katılmak isteyenler çoğunlukta idi. Bunun üzerine Bölükbaşı taraftarı 18 milletvekili ile 7 senatör, 1 Haziran 1962'de CKMP'den istifa ettiklerini açıkladılar.²²⁹ Bu sırada hükümeti kurma görevi alan İnönü, Bölükbaşı'nın ne düşündüğünü öğrenmek istiyordu. İnönü, Başbakanlık Özel Kalem Müdürü Necdet Calp vasıtasıyla Bölükbaşı'yla görüşmek istediğini belirtti. Bölükbaşı, Calp'a, CKMP'den istifa ettiğini, sadece Ankara milletvekili olduğunu, Başbakan'ın kendisiyle görüşecek neyi olabileceğini sordu. İnönü ise buna karşılık şu mesajı ilettili; “*Sayın Bölükbaşı, siyasetten ayrılıp köyüne çekilse bile, memleketin buhranlı bir anında kendisiyle konuşmak ve fikirlerini almak ihtiyacını hissederim.*” Bu mesajların ardından Bölükbaşı ve İnönü Başbakanlıkta görüştü. Bölükbaşı arkadaşlarıyla birlikte yeni hükümete katılmayacaklarını ancak kırmızı oy vermeyeceklerini ifade etti.²³⁰ İnönü, 25 Haziran 1962'de CHP-YTP-

²²⁴ Ahmad-Ahmad, a.g.e., s.246.

²²⁵ Kudret, 4 Mart 1962.

²²⁶ Bölükbaşı, daha önceden Kasım 1961'de istifa etmiş, ancak partililerin çabaları ve Bölükbaşı'nın parti içinde eleştirdiği konuların düzeltileceği sözü ile istifasını geri almıştı.

²²⁷ Kudret, 31 Mart 1962.

²²⁸ Kudret, 1 Nisan 1962.

²²⁹ Kudret, 2 Haziran 1962.

²³⁰ Hulusi Turgut, “Anadolu Fırtınası-7”, Sabah, 25 Ocak 2002, s.6.

CKMP ve bağımsızlardan oluşan ikinci koalisyon hükümetini kurdu.²³¹ Güvenoylamasında Bölükbaşı ve arkadaşları kırmızı oy vermemiştir.

Bölükbaşı'nın istifasının ardından, CKMP yönetimi bir açıklama yaparak, Bölükbaşı'nın partiye önemli hizmetleri olduğunu ancak bunun yanında “*mantıklarının hislerini kontrol edememesinden doğan şüphelikleri, yersiz ve lüzumsuz vehimleri, tahammül ve müsamahadan nasipsizlikleri kendilerine toplayıcı olmaktan çok dağıtıcı bir vasıf kazandırmakta idi*” deniliyordu.²³²

CKMP Genel İdare Kurulu'nun yayınladığı açıklamaya Bölükbaşı'nın cevabı gecikmedi. Bölükbaşı açıklamasında, yakın zamana kadar kendisini övenlerin şimdi kötülediklerini belirterek, meselelerin başında siyasi ahlakın geldiğini bu sebepten istifa ettiklerini ifade etmiştir.²³³

²³¹ Ahmad-Ahmad, a.g.e., s.249.

²³² Osman Bölükbaşı'nın CKMP'den İstifası Hakkında Zaruri Bir Açıklama, Ankara, 1962, s.4.

²³³ Osman Bölükbaşı, Zaruri Bir Açıklama, Ankara, 1962, s.7-8.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. İKİNCİ MİLLET PARTİSİ VE OSMAN BÖLÜKBAŞI

40. İkinci Millet Partisi'nin Kuruluşu

31.5.1962'de AP-CHP Birinci İnönü Koalisyonu'nun sona ermesi karşısında, CKMP içerisinde İnönü ile birlikte İkinci koalisyona katılmak isteyenler olmuş, aksi fikirde olanlar arasında çıkan anlaşmazlık 3.6.1961'de Osman Bölükbaşı ve 28 üyenin CKMP'den istifa etmesi sonucunu doğurmuştur. Bölükbaşı, 5.7.1963'te toplanan Konya Kongresi'nde bu karara gerekçe olarak *"Koalisyon ortakları CHP'nin şubesi oldular"* iddiasını ileri sürmüştür. Ayrıca şu açıklamada bulunmuştur: *"Bölükbaşı, vazife için hayatını verir amma İnönü'nün koltuğu altında haysiyetini asla!"*²³⁴

CKMP'den ayrılan bu grup hemen yeni bir siyasî parti kurma girişimlerini başlattılar. 13 Haziran 1962'de yayınlanan tebliğde yeni kurulacak partinin kurulmasını zaruri kılan esaslar şöyle özetlenmiştir:

*"CKMP'nin bugüne kadar temsil ettiği vatansever ruh ve davayı kendisine bayrak yapacak "Millet" adlı bir siyasî parti kurmak ve samimi dava arkadaşlarımızı ve vatandaşlarımızı bu partinin çatısı altında toplanarak, CKMP'nin ideallerine sadakatin zaruri kaldığı bir hal tarzı olmuştur."*²³⁵

Hazırlıkların tamamlanmasının ardından 14 Haziran 1962'de Millet Partisi ikinci defa kuruldu.²³⁶ 16 Haziran tarihinde de Bölükbaşı Genel Başkan seçildi.²³⁷

²³⁴ Nermin Abadan, Anayasa Hukuku Açısından 1965 Seçimlerinin Tahlili, Ankara, 1966, s.184, Dipnot 3.

²³⁵ Bölükbaşı, a.g.e., s.16-17.

²³⁶ Kudret, 15 Ekim 1962; Ahmad-Ahmad, a.g.e., s.249.

²³⁷ Abadan, a.g.e., s.185.

41. 1965 Milletvekili Genel Seçimlerine Kadar Millet Partisi ve Bölükbaşı

410. Üçüncü İnönü Hükümeti'nin Düşürülmesi

Millet Partisi'nin kurulmasından birkaç gün sonra, 25 Haziran 1962'de İnönü, ikinci koalisyon hükümetini kurdu.²³⁸ CHP, YTP, CKMP tarafından kurulan bu hükümet, 17 Aralık 1963'e kadar görevini sürdürdü. Bu tarihlerde yapılan mahalli seçimlerde, AP'nin büyük ilerleme kaydetmesi üzerine YTP ve CKMP, Başbakan İnönü'nün Amerika'da bulunduğu bir sırada hükümetten çekildi. İnönü de 2 Aralık tarihinde istifa etti. Bölükbaşı milli bir koalisyon kurulmasını istiyordu. Hükümeti kurma görevi, Cumhurbaşkanı'nca üçüncü kez İnönü'ye verildi. 25 Aralık 1963'te İnönü, CHP ve bağımsızlardan oluşan bir hükümet oluşturdu. Bu hükümet Türkiye'de kurulan ilk azınlık hükümeti idi. Hükümet meclisten güvenoyu aldı. Ancak muhalefet bu azınlık hükümetini düşürmek istiyordu. Demirel, "226 oy temin edersek hükümeti düşürürüz" diyor, Bölükbaşı da destek veriyordu. 5 Şubat 1965'te Bölükbaşı'nın hükümeti düşürmede AP'nin yanında olduğunu belirten mektubu açıklandı. AP ve MP, bütçe görüşmelerinde aleyhte oy kullanmaya karar verdi.²³⁹ Bütçe 197 beyaz oya karşı 225 kırmızı oyla reddedilince üçüncü İnönü hükümeti istifa etti.²⁴⁰

411. Ürgüplü Koalisyonu'nda Millet Partisi ve Bölükbaşı

Üçüncü İnönü Hükümeti'nin istifasının ardından yeni hükümeti kurma çalışmaları başladı. Seçimlere 8 ay kalmıştı. CHP dışındaki partiler, senatör Hayri Ürgüplü Başbakanlığında bir koalisyon üzerinde anlaştilar. Demirel de dışarıdan Başbakan yardımcısı olacaktı. 20 Şubat 1965'te kurulan yeni hükümette AP 10, YTP, CKMP ve MP'de 4'er bakanlık alacaklardı.²⁴¹ Bölükbaşı bu ortaklık ile 1946'da başladığı siyasi hayatında ilk defa -kendisi görev almasa da- bir hükümette yer alıyordu. Yaklaşık 8 ay sürecek bu ilk iktidar aynı zamanda Bölükbaşı'nın son iktidarı olacaktır. Bölükbaşı bu 8 ay süresince partisinin de dahil olduğu hükümeti eleştirmekten geri kalmamıştır.

²³⁸ Ahmad-Ahmad, a.g.e., s.249.

²³⁹ Ahmad-Ahmad, a.g.e., s.284-285.

²⁴⁰ Teziç, a.g.e., s.291; Ahmad-Ahmad, a.g.e., s.285.

²⁴¹ Ahmad-Ahmad, a.g.e., s.285.

Koalisyonun kurulmasının ardından mecliste hükümet programı üzerinde söz alan Bölükbaşı, yeni hükümeti kurmakta mutabık kalan partilerin, imzaladıkları protokolde yer alan ve hükümet programına geçen hususlar hakkında hiçbir itirazın bulunmayacağını tabii olduğunu ifade etmekle beraber programa eleştiriler de getiriyordu. Bölükbaşı'nın temas ettiği noktalardan biri hükümet programında "aşırı sağ ve sol cereyanlarla tesirli bir şekilde mücadele edileceği"nin bildirilmesine rağmen bunun ne şekilde yapılacağı, alınacak yeni tedbirlerin ne olacağına dair herhangi bir açıklayıcı nokta bulunmamasıydı. Diğer eleştirdiği nokta; koalisyon protokolünde bir toprak reformu yapılmasının bulunmasına rağmen, meclisteki toprak reformu tasarısı hakkında hükümetin görüşlerini açık şekilde açıklamamasıydı. Bölükbaşı konuşmasında dış politika konusuna da değinmiş, dış politika meselelerinin, her türlü günlük endişelerin dışında bir milli dava olarak anlaşılması temennisinde bulunmuştur.²⁴²

4110. TRT Meselesi

Ürgüplü koalisyonu kurulurken, Bölükbaşı ısrarla Turizm ve Tanıtma Bakanlığı'nın kendisine verilmesini istemiş ve bu isteğinde başarılı olmuştu. Bölükbaşı'nın bu ısrarının nedeni; eskiden beri tarafsız olmadığını iddia ettiği radyonun kendi kontrolü altında denetlenmesini sağlamaktı. TRT, 1 Mayıs 1964'te kurulmuş ve ilk genel müdürü Adnan Öztrak yapılmıştı.

8 aylık koalisyon müddetince Bölükbaşı, kendi partisinin de dahil olduğu koalisyon hükümetine pek çok eleştiri getirmiştir. Bu eleştirilerin büyük çoğunluğunu TRT oluşturuyordu. Bölükbaşı, TRT'nin tarafsızlık kisvesi altında tahrifçi ve tahrikçi bir partizan organ olduğunu iddia ederek, TRT Kanunu'nun değiştirilerek Genel Müdür Adnan Öztrak'ın görevinden alınması için yoğun çaba sarfetmiştir.

Bölükbaşı, yasayla özerk hüviyet kazandırılan TRT'nin aslında İnönü'nün emrinde olduğuna inanıyor, konu ile ilgili olarak Emirdağ'da yaptığı bir konuşmada şöyle diyordu:

²⁴² TBMM Tutanak Dergisi, Devre 1, İctima 4, Cilt 37, Oturum 1, Birleşim 66, 01.03.1965, s.4-11.

*“TRT Müdürü, yedi göbek Halk Partilidir. Önünü, eline bir düdüğü almış vermem de vermem diyor. Bu milletin radyosu değil, Halk Partisi hesabına ve milletin aleyhinde çalışan bir müessesedir.”*²⁴³

Bölükbaşı'nın eskiden beri ve özellikle Ürgüplü Hükümeti döneminde sürekli olarak TRT'yi eleştirmesi ve hemen her konuşmasında bu konudan bahsetmesi sonucu kendisine “Tırt Osman” lakabı takılmıştır.²⁴⁴ Sekiz aylık koalisyon müddetince Bölükbaşı, konuşmalarının çoğunda TRT'den bahsetmiştir. Hükümetin ilanından hemen sonra MP'li iki senatör Bölükbaşı'ya itham eden demeçler vererek partiden istifa etmişler, Bölükbaşı bunlara birer cevap hazırlayarak radyodan yayınlanmasını istemişti. TRT'nin istifalara bağlı demeçlerin yayınlanamayacağını bildirmesi üzerine, mesele Turizm ve Tanıtma Bakanı Zekai Dorman'a aksettirilmiş, konuyu inceleyen bakanın, kanunda Bölükbaşı'nın emrini uygulayacak hükümleri bulamaması üzerine, Bölükbaşı, TRT Kanunu'nun değiştirilmesini amaçlayan bir kanun tasarısını meclise sunmuştur. Bölükbaşı, koalisyon hükümetinin ortaklarıyla bir anlaşmaya varamamış durumu şiddetle eleştirmiştir.²⁴⁵ Bu konu ile bağlantılı olarak, Zonguldak'ta gerçekleşen grev olayı ile ilgili mecliste şu demeçte bulunmuştur; *“Radyo, Zonguldak olayları sırasında hükümet aleyhine devamlı yayınlar yapmış, adeta halkı ayaklanmaya teşvik etmiştir. Memlekette bir komünist ihtilali zemini hazırlarcasına yayın yapan radyonun karşısında nasıl susuyorsunuz.”*²⁴⁶

Bölükbaşı, partisi adına hazırlamış olduğu kanun tasarısının koalisyon hükümetine giren partilerden birer temsilci almak suretiyle kurulan Dörtlülük Komite'de incelenmeksizin kırk gün sonra Bakanlar Kurulu'na geri verilmesini şiddetle eleştirmiş, koalisyon ortaklarına şu sözlerle açıkça cephe almıştır; *“Ortaklarımız, şayet söze ve imzaya sadakat düsturuna bağlı kalmak istemiyorlarsa, gerçek niyetlerini millete açıklamalıdır. Asgari dürüstlük bunu emreder.”* Eskişehir'in Seyitgazi ilçesinde yaptığı bir konuşmada da; *“Yeni hükümetin bir idare-i maslahat ve meseleleri uyutma hükümeti olmasına razı olmayacağız. Koalisyona girmekle idrak ve vicdanımızı kimseye ipotek etmedik”* demiştir.²⁴⁷

²⁴³ Abadan, a.g.e., s.190.

²⁴⁴ Aslandaş - Bıçakçı, a.g.e., s.214. Bölükbaşı yıllar sonra bu konuya değinerek, “Tırt Osman” lakabı ile ilgili olarak kendine has üslubuyla şöyle demiştir; *“TRT'nin partizanlığını anlatırken adımızı “Tırt Osman” a çıkardılar. Hırtı çok olan memlekette varsın bir de tırt olsun.”* Yener Gürsoy, *Hürriyet*, 8 Şubat 2002,

²⁴⁵ Orhan Tokatlı, *Kaybolan Yıllar*, İstanbul, 2000, s.197-203.

²⁴⁶ Abadan, a.g.e., s.189.

²⁴⁷ Abadan, a.g.e., s.189-190.

Bölükbaşı'nın TRT konusundaki ısrarı; Turizm ve Tanıtma Bakanı Zekai Dorman ile arasında anlaşmazlık çıkmasına sebep olmuştur. Dorman, TRT ile ilgili iki buçuk aylık bantları Bölükbaşı'na teslim etmemesi yüzünden MP Meclis Grubu'nun da tepkisini çekmiş, sonuçta hem bakanlıktan hem de partisinden ayrılmak zorunda kalmıştır.²⁴⁸ Ayrıca Bölükbaşı, 1965 yılında "TRT'nin partizanca yayın yaptığı" iddiaları konusunda Meclis araştırması açılması önergesinin öngörüşmesinde, iki oturumda 5 saat konuşarak bir rekor kırmıştır.²⁴⁹

42. 1965 Milletvekili Genel Seçimleri

420. MP'nin Seçim Propagandası

1965 seçimleri öncesinde, "önce vatan sonra parti" düsturu çerçevesindeki MP'nin seçim propagandası; CHP ve İnönü karşıtlığı, AP'ye eleştiri ve Türk-Sovyet Kültür Anlaşmasını eleştirme temeline oturtulmuştu.. Seçim propagandası süreci içinde Bölükbaşı, komünizm aleyhtarı konuşmalarına ek olarak, TİP'e (Türkiye İşçi Partisi) de şiddetle hücum etmiştir. Erzurum'da yaptığı bir konuşmada şu ifadeleri kullanmıştır:

*"Sizlere yoksullar, ırgatlar, emekçiler, topraksız köylüler diye hitap eden ve böylece Türkiye'de bir komünist ihtilalinin şartlarını hazırlamak isteyenlerin hocaları, Lenin ve Stalin gibi maazallah muvaffak olurlarsa, her birisi bir Rus çarının saltanatına kavuşacaklar ve sizlerde tavuğunun yumurtasını yiyemeyen, ölüsünü gömecek bir toprağa sahip olmayan, sözde komünist cennetinin köleleri olacaksınız."*²⁵⁰

Seçim propagandası sürecince AP'ye fazla yüklenmeyen Bölükbaşı, Demirel'in çok cömert olduğunu, ceplerine fabrika doldurduğunu, planı programı bir tarafa bırakıp, gittiği her yerde dinleyicilere cebinden fabrika dağıttığını söylemiştir.²⁵¹

²⁴⁸ Abadan, a.g.e., s.187.

²⁴⁹ Rauf Bozkurt-Şeref İba, 100 Soruda Parlamento, Ankara, 2004, s.65-66. Kitapta yasama dilinde kullanılan ve engelleme anlamına gelen "obstrüksiyon" örneği olarak Bölükbaşı'nın bu konuşması verilmiştir.

²⁵⁰ Abadan, a.g.e., s.195.

²⁵¹ Abadan, a.g.e., s.196.

421. 1965 Milletvekili Genel Seçimleri Sonuçları

AP'nin büyük zaferi ile sonuçlanan 1965 seçimlerinde partilerin aldıkları oylar ve milletvekili dağılımı şöyleydi:

Tablo: 5

1965 Milletvekili Genel Seçimleri Sonuçları

Parti Adı	Aldığı Oy	Oy Oranı	Milletvekilliği
AP	4.921.235	(%52,87)	240
CHP	2.675.785	(%28,75)	134
MP	582.704	(%6,16)	31
CKMP	208.696	(%2,24)	11
YTP	346.504	(%3,72)	19
TİP	276.101	(%2,97)	15

Kaynak: AHMAD-AHMAD, 1976, s.299.

Bölkbaşı, 1965 seçimlerinde yeniden Ankara milletvekili seçilmiştir. Bu seçimlerde Millet Partisi, Orta Anadolu'da %20'nin, Kırşehir'de ise %50'nin üzerinde oy toplamıştır.²⁵²

43. 1965-1969 Döneminde Millet Partisi

1965 seçimlerinde AP'nin %52.87 oy ile 240 milletvekilliği kazanması tek başına hükümet kurmasına yetiyordu. Gürsel'in hükümeti kurmak için Demirel'e yetki vermesinin ardından dört yıl sürecek Birinci Demirel hükümeti 27 Ekim 1965'te kuruldu.²⁵³

430. Cevdet Sunay'ın Cumhurbaşkanı Seçilmesi

Hükümetin kurulmasından birkaç ay sonra birkaç yıldır hasta olan Cemal Gürsel, tedavi için Amerika'ya gönderildi. Gürsel, Amerika'ya gittikten iki gün sonra komaya girdi. Gürsel'in durumunun umutsuz olduğu anlaşılınca yurda getirilmesi kararı alındı ve

²⁵² Özdemir, a.g.m., s.217.

²⁵³ Ahmad-Ahmad, a.g.e., s.299-300.

26 Mart 1966 tarihinde Türkiye'ye getirildi. Aynı gün kendisini muayene eden 38 uzman doktorun raporuyla Gürsel'in Cumhurbaşkanlığı görevine devam edemeyeceği hükümete bildirildi.²⁵⁴ Gürsel'in görevine devam edemeyeceğinin anlaşılmasının ardından yeni Cumhurbaşkanının seçilmesi gündeme geldi. Partiler, Cevdet Sunay'ı seçme konusunda anlaşılabilir. Ancak Bölükbaşı, Gürsel'e gösterdiği direnci bu defa da Sunay'a gösteriyordu. Bölükbaşı eleştirilerini *"Bu memlekette Cumhurbaşkanı olmak için Harp Okulu mezunu olmak gerekir"* diyerek özetliyordu.²⁵⁵ Sunay, 14 Mart'ta ordudan istifa etti ve senatoya atandı. Ertesi gün Cemal Tural, Genelkurmay Başkanı olarak Sunay'ın yerine geçti. Sunay, 28 Mart'ta 461 oyla Cumhurbaşkanı seçilmiştir.²⁵⁶

Sunay'ın seçilmesinden bir süre sonra Bölükbaşı, Cumhurbaşkanı eleştiren açıklamalar yapmaya başladı. Bölükbaşı, Sunay'ın seçilme tarzı yanında, AP'yi de orduyu avucuna almakla suçluyordu. Kısmi Senato seçimleri öncesindeki bir radyo konuşmasında şöyle diyordu:

*"Gerçek demokrasi ile idare edilen, milli iradenin saygı gördüğü hiçbir memlekette, ordunun başında bulunan bir zatın, bizde sayın Cevdet Sunay'ın geçtiği yollardan geçerek Cumhurbaşkanı olduğu görülmemiştir. Böyle bir şeyi o memleketlerde düşünecek hayali geniş bir tek insan bile bulmak mümkün değildir... Milli irade ile seçilmiş bir Büyük Millet Meclisi dururken, bunun içinden bir üye Cumhurbaşkanı seçilmiyor, Genelkurmay Başkanı bu mevkie getiriliyor. Ya bu yol olur da her Genelkurmay Başkanı kendisini müstakbel Cumhurbaşkanı görmeye başlarsa, böyle bir nevi veliahtlık müessesesi kurulursa, demokrasimizin ve dolayısıyla memleketin yarını ne olur? Dünya bu manzara karşısında Türkiye'de demokrasinin bulunduğu nasıl inanır? Şimdi millet önünde Demirel'e soruyoruz? Türkiye'de her şey normal, demokrasi yerleşmiş dediğine göre sayın Cevdet Sunay'ı Cumhurbaşkanı yapmalarının ve bu hadise ile demokrasi tarihine garip bir seçim örneği kazandırmalarının ve vatandaşları endişelere sevk etmelerinin sebebi nedir, izahı nedir?"*²⁵⁷

²⁵⁴ Birand-Dündar-Çaplı, 12 Mart, Ankara, 1994, s.133; Ahmad-Ahmad, a.g.e., s.309.

²⁵⁵ Hulusi Turgut, "Anadolu Fırtınası", *Sabah*, 24 Ocak 2002, s.6.

²⁵⁶ Ahmad-Ahmad, a.g.e., s.309; Ahmad, a.g.e., s.193; Birand ve diğerleri, a.g.e., s.136.

²⁵⁷ Osman Bölükbaşı'nın Radyo Konuşmaları, Ankara, 1966, s.17-21.

431. Bölükbaşı'nın AP'nin Politikalarına Eleştirileri

4310. Ekonomi Politikalarına Eleştiriler

Bölükbaşı'nın Demirel başkanlığındaki AP hükümetini eleştirdiği noktaların başında iktisadî politikalar geliyordu. Bölükbaşı, AP'nin muhalefette iken en çok iktisadî meselelerde iddialı olduğunu, yıllar boyu devam eden vaat enflasyonu ve aldatma edebiyatı ile iktidara geldiklerini söylemekteydi. Bölükbaşı, AP'nin iktisadî politikasını şöyle özetliyordu:

“Para, kredi, yatırım ve ithalat politikasını iktisadî gerçeklere göre ayarlaması ve Adalet Partisi'nin uyandırdığı aşırı ve tatlı kâr ümitlerine son vermesi icap eden hükümet, gerekli tedbirleri almadığı için fiyatlar da Kır at gibi başını almış gidiyor. Fiyatlardaki bu artışlar kalkınma hızının, gelirlerin adaletli dağıtılmasının ve diğer plân hedeflerinin gerçekleştirilmesine de mani olacaktır. Adalet Partisi'nin iktisadî politikası işte budur...”²⁵⁸

AP hükümetinin Temel Hak ve Hürriyetleri Koruma Yasası'nı çıkarmak istemesi üzerine, Bölükbaşı yine AP'yi eleştiriyor ve şöyle diyordu:

“Komünizmi düşünen Başbakana sormak istiyoruz. Mevcut sefalet ve huzursuzluğu ortadan kaldırdınız mı? Sosyal adalet ve sosyal güvenlik mevzuunda alınmış tedbirleriniz var mıdır? “Biri yer biri bakar kıyamet ondan kopar” diyen atasözündeki hikmete uygun hangi tedbirleri aldınız? Bir çığ gibi getirdiğiniz zamlarla, fukaranın gömleğini soyaktan, pahalılığın eliyle onun lokmalarını alıp haksız peşinde kârlar peşinde koşanların kesesinde istif etmekten başka ne yaptınız? Anayasa'nın emrettiği sosyal reformlardan hangisini ele aldınız? Vergi reformu nerede? Toprak reformu nerede? Refah vaadiyle aldattığınız yoksul kitlelerin şimdi kulaklarınızı tırmalayan feryadı karşısında, Ankara gecekondualarında yaşayan vatandaşlara, vaktiyle Fransa'da ekmek isteyen aç insanlara “Ekmeğiniz yoksa bugün de pasta yiyiniz” deyişiyle meşhur olan Fransa

²⁵⁸ Osman Bölükbaşı'nın Radyo Konuşmaları, s.33.

Kraliçesi Marie Antoinette'i hatırlatan bir kayıtsızlıkla "pahalılık yok, fakaralık var" vecizesiyle mukabele etmeniz mi tedbirdir?"²⁵⁹

4311. Komünizm Tehlikesi

Bölükbaşı'nın, Menderes hükümetleri döneminden beri hükümete yaptığı eleştirileri ve ikazların içerisinde komünizm tehlikesi önemli yer tutmuştur. Gerek MP iktidarda iken gerekse sonraki dönemde, Bölükbaşı, komünizm tehlikesine karşı ciddi önlemler alınmadığını iddia ediyordu. Bu çerçevede Bölükbaşı'nın hedefi TİP ve AP idi. TİP'i Türkiye'de komünist ihtilalin temelini oluşturmakla suçlayan Bölükbaşı, AP'yi de bu faaliyetlere karşı yeterli önlem almamasından dolayı eleştiriyordu. Bölükbaşı'ya göre AP ve Demirel, her sahada olduğu gibi komünizmle mücadele konusunda da bilgisiz, kifayetsiz ve samimiysiz idi. Bunun en açık örneği AP hükümetinin imzaladığı Türk Sovyet-Kültür anlaşması idi. Bu anlaşma ile Türkiye'nin kapılarını komünist tehlikesine ardına kadar açabileceğini ifade eden Bölükbaşı, anlaşmanın yürürlüğe girmesinin Millet Partisi tarafından engellendiğini söylemekteydi.²⁶⁰

Millet Partisi, 1965 seçim propagandasında da Türk-Sovyet Kültür Anlaşması ile Başbakan Ürgüplü'nün Sovyet Rusya'ya yaptığı yolculuğu şiddetle eleştiriyor ve yayınlanan bir broşürde şöyle deniliyordu:

"Her vesileden istifade etmesini bilen Rus komşularımızın kültür mübadelelerinin gölgesinde Türkiye'deki azıtmış yoldaşlarıyla birlikte komünizm propagandasına hız vermekten geri kalmayacaklarını herkesin kavrayabileceği bir gerçektir. Kararımızın solcu çevrelerde yarattığı infial de, vatandaşlar için uyarıcı olmak icap eder. Komünizm propagandasına kapıları açabilecek hareketlerle Rusya'nın teveccühünü kazanmak politikasını MP hiçbir zaman kabul etmeyecektir."²⁶¹

²⁵⁹ Tokatlı, a.g.e., s.333-334.

²⁶⁰ Türk-Sovyet Kültür anlaşması MP'li iki bakanın anlaşmayı imza etmemesi sonucu yürürlüğe girmemişti. Osman Bölükbaşı'nın Radyo Konuşmaları, s.36.

²⁶¹ Abadan, a.g.e., s.195.

4312. Dış Politika Eleştirileri

Bölükbaşı, milliyetçi görüşü çerçevesinde dış politika konusunda oldukça hassastı ve hükümeti çok sert bir şekilde eleştiriyordu. Kıbrıs meselesindeki hassasiyeti çerçevesinde, Başbakan Demirel'in 9-10 Eylül tarihlerinde Yunanistan Başbakanı ile yaptığı görüşmeler hakkında görüş ve endişelerini bir mektupla Demirel'e bildirmiştir. Demirel de cevabında; bu görüşmelerde Enosis tezinin asla kabul edilemeyeceğinin açıkça ifade edildiğini ve Bölükbaşı'nın hassasiyetini takdirle karşıladığını belirtiyordu.²⁶²

Kıbrıs meselesinde Yunanistan'ı eleştiren Bölükbaşı, Kıbrıs facialarının gerçek sorumlusunun Yunanistan olduğunu belirterek şöyle diyordu:

*"Bu devlet kurulduğu günden beri Türkiye aleyhine sinsi bir genişleme politikası takip etmiş ve maalesef çok zaman başarı da sağlamıştır."*²⁶³

Bölükbaşı bu düşünceleri çerçevesinde Yunanistan'la bütün münasebetlerin kesilmesini istiyor²⁶⁴ ve Yunanistan'ın emellerini şu şekilde özetliyordu: *"Yunanistan, Türk toprakları üzerinde Bizans İmparatorluğu'nu ihya etmek ve Ayasofya'ya çan takmak hayalinden vazgeçmiş değildir. Gençlerini bu hayal ile yetiştirmekte ve topraklarımızda gözü olduğunu her vesile ile tekrar etmektedir... Bu düşmanlığın en son tezahürü Ege sahillerimize yakın olan ve Lozan Antlaşması'yla askerlikten tecrit edilmiş bulunan Yunan adalarına bir gün Türkiye aleyhine kullanılmak üzere jet üsleri inşa etmeye başlamasıdır... Türkiye anlaşmaların kendisine verdiği hakkı kullanarak bir gün Kıbrıs'a askeri müdahale de bulunmak zorunda kaldığı veya haklı bir sebeple Yunanistan'la çatıştığı takdirde sahillerimizin burnu dibinde kurulan Yunan jet üslerinden kalkacak uçaklar İzmir, İstanbul, Ankara gibi Türk şehirlerini kolaylıkla bombardıman edebileceklerdir. Hükümetimiz bu hainane ve gayri meşru hazırlıkları derhal durdurmak için harekete geçmediği takdirde bir gün İsrail hava taarruzuna uğrayan Araplar durumuna benzer bir duruma düşmemizden haklı olarak korkulur. Anlaşmaları devamlı olarak çiğneyen*

²⁶² B.C.A., B.Ö.K.M.E., 30.01./10.61.22, D: A5.

²⁶³ Vatan, 25.1.1969.

²⁶⁴ Akşam, 25.1.1969; Haber, 25.1.1969; Bugün, 25.1.1969.

Yunanistan'la olan bütün meseleleri Lozan Antlaşması'ndan evvelki hale irca ederek yeniden ele almalıyız...»²⁶⁵

Bölükbaşı, mevcut dostluk ve ittifaklar çerçevesinde müstakil ve şahsiyetli bir dış politika takip edilmesini savunuyordu. Bu çerçevede Rusya ile münasebetlerde özel bir dikkat gösterilmesi, temkinli ve ölçülü olunması gerektiği düşüncesindeydi. Bununla birlikte Türkiye'nin NATO ittifakında bulunmasının Rusya'ya karşı bir güvence olduğunu belirtiyordu. Bölükbaşı'nın NATO ve Türkiye'deki Amerikan üsleri hakkında görüşleri şöyleydi:

“Millet Partisi, Türkiye'nin NATO içindeki durumunun, Amerika ile olan münasebetlerinin kendi güvenliğinin ve milli menfaatlerinin emrettiği istikamette düzeltilmesi yollarının süratle bulunması fikrindedir. Bilhassa Türkiye'yi bölgesel nükleer bir harp felaketine sürükleyebilecek şartlar mutlaka ortadan kaldırılmalıdır. Bu yapılmadığı takdirde Türkiye kendi güvenliğini sağlamak için girdiği NATO ittifakı ve toprakları üzerinde askeri üsler verdiği Amerika yüzünden Türk Milletini yok edebilecek bir duruma rıza göstermiş olur. Türkiye'yi 32 milyonluk bir mezar haline getirebilecek bir tehlike kaynağı olduğunu yıllardan beri belirttiğimiz Türkiye'deki Amerikan askeri üslerinin durumunu düzeltecek bir anlaşmayı bütün uyarılarımıza rağmen hükümetin bugüne kadar yapmamış olmasını büyük bir üzüntü ile karşıladığımızı belirtmek isteriz. Kıbrıs davası gibi Amerikan üsleri davasını da halledemeyen hükümete bir kere daha sorumluluğunu hatırlatır ve kendisini göreve davet ederiz.”²⁶⁶

4313. Af Kanunu

Birinci Demirel hükümeti döneminde gündemi meşgul eden konulardan biri de Af Kanunu idi. Af konusu Ürgüplü hükümeti zamanında da gündeme gelmiş ancak gerçekleşmemişti. Ekim 1965'teki kısmi senato seçimlerinden sonra Af Kanunu yeniden gündeme geldi. Af Kanunu 1963 darbe girişimine katılanları kapsadığı gibi DP'lileri de kapsıyordu. Temmuz 1966'da AP, Genel Af Yasası'nı hazırladı. Affa ilk karşı çıkan

²⁶⁵ Tercüman, 25.1.1969.

²⁶⁶ Milliyet, 18.1.1969; Vatan, 21.1.1969; Cumhuriyet, 21.1.1969.

Genelkurmay Başkanı Cemal Tural oldu.²⁶⁷ Bölükbaşı da Af Kanunu'nun 27 Mayıs'ın tasfiyesi olduğunu belirterek karşı çıkıyordu. Genel affın ilk işareti, 8 Temmuz'da Celal Bayar'ın bağışlanması oldu.²⁶⁸ Af tasarısı ile 21 Mayısçılara kısmi bir af getirilecek ve cezalarının yalnızca üçte biri affedilecekti. DP'liler ise serbest bırakılacaklar ama siyaset yapamayacaklardı.²⁶⁹

Af Kanunu 3 Ağustos'ta meclisten geçti. Kanunun meclisten geçmesi üzerine Bölükbaşı, Cumhurbaşkanı'na bir muhtıra yollayarak Af Kanunu'nun veto edilmesini istedi. Bölükbaşı, Af Kanunu'nun milli menfaatlerle, anayasa ve hukuk prensipleriyle bağdaşmadığını belirtiyor, kanunun anayasanın meşru temelini yıkma amacı güttüğünü söylüyordu.²⁷⁰ Ancak Cumhurbaşkanı yasayı veto etmemiş ve yasa 9 Ağustos'ta yürürlüğe girmiştir.

432. Bölükbaşı'nın Almanya Seyahatleri

Altmışlı yılların başından sonra Türkiye'den özellikle Batı Avrupa'ya işçi göçü önemli bir mesele haline gelmişti. Millet Partisi, Bölükbaşı başkanlığında bu konuya el atmış çeşitli defalar Almanya'ya heyetler yollamış ve 1968 yılında da mecliste bu konu ile ilgili olarak Başbakan hakkında gensoru açılmasını istemiştir.

Bölükbaşı 5.4.1968 tarihinde meclise bir önerge vererek, Avrupa'da çalışan Türk işçileri konusunda, izlenen politikanın kifayetsiz olduğu iddiasıyla Başbakan hakkında gensoru açılmasını istemiştir. Bölükbaşı, milli ihtiyaçlar düşünülmeden, karşılaşılabilecek güçlükler öngörülmeden yurtdışına işçi gönderildiğini, *"hele işçi gönderelim, gerisini sonra düşünürüz"* zihniyetinin hakim olduğunu ifade ediyordu.²⁷¹

Yurtdışındaki işçiler konusundaki hassasiyetini daha sonrada sürdüren Bölükbaşı, 20.7.1970 tarihinde Almanya'ya bir gezi daha yaparak iki buçuk ay süreyle incelemelerde

²⁶⁷ Birand ve diğerleri, a.g.e., s.138.

²⁶⁸ Ahmad-Ahmad, a.g.e., s.196.

²⁶⁹ Birand ve diğerleri, a.g.e., s.138.

²⁷⁰ Millet Partisi TBMM Grubu Adına Genel Başkan Osman Bölükbaşı'nın, Af Kanununun Veto Edilmesi İçin Sayın Cumhurbaşkanı'na Sunduğu Muhtıra, Ankara, 1966, s.16.

²⁷¹ TBMM Tutanak Dergisi, Devre 2, İctima 3, Cilt 27, Oturum 1, Birleşim 69, 05.04.1968, s.522-542.

bulunmuştur.²⁷² Bölükbaşı, Almanya'da işçi yurtlarını teker teker gezerek Türk işçilerinin sorunlarını dinlemiştir. Frankfurt'ta yaptığı bir konuşmada şöyle demiştir:

*“Bölükbaşı gelmeden Almanya'daki işçi vatandaşlarımız kendi hallerinde bırakılmışlardı. Ben onlara sahip çıkarak, Allah rızası için Türk işçisinin hakkını korumak üzere tekrar buralara kadar geldim. Bu işle benden başka meşgul olan yok gibi, Allah benim uyanıklığımı başkalarına da verse bu hallere düşmeyiz.”*²⁷³

Almanya'da iken iç politika konularına değinmeyen Bölükbaşı, iki buçuk ay sonra yurda dönmüş ve yurtdışındaki Türk işçilerinin sorunlarını hükümete iletmiştir.²⁷⁴

44. Bölükbaşı'nın Siyasetten Çekilmesi

16 Haziran 1962'de parti kurucuları tarafından Osman Bölükbaşı ikinci Millet Partisi'nin ilk Genel Başkanı seçilmişti. MP'nin ilk Büyük Kongresi üç büyük ilde (Ankara, İstanbul, İzmir) sıkıyönetimin devam etmesi nedeniyle 5 Temmuz 1963'te Konya'da yapıldı.²⁷⁵ Bu kongrede oy çokluğu ile yeniden seçilen Bölükbaşı, 16.7.1965'te Ankara'da yapılan İkinci Büyük Kongre'de de geçerli 1943 oyun tamamını alarak üçüncü defa Genel Başkan seçilmiştir.²⁷⁶

16 Kasım 1966'da MP Başkanlığı'ndan istifa eden Bölükbaşı, MP'nin bir çıkmazda olduğunu belirterek istifasını geri aldı ve yeniden parti liderliğine seçildi.²⁷⁷ Ancak parti içerisinde ufak problemler baş göstermişti. Nisan 1967'de MP içerisindeki anlaşmazlıklar 8 milletvekilinin istifasına yol açtı.²⁷⁸ Aslında parti içerisinde bölünmeye yol açacak büyük bir anlaşmazlık yoktu. En önemli istifa TRT konusunda partisiyle ters düşen Turizm ve Tanıtma Bakanı Zekai Dorman'ın istifasıydı.

²⁷² Zafer, 21.7.1970.

²⁷³ Hürriyet, 17.9.1970.

²⁷⁴ Akşam, 20.9.1970.

²⁷⁵ Teziç, a.g.e., s.317.

²⁷⁶ Abadan, a.g.e., s.185.

²⁷⁷ Ahmad-Ahmad, a.g.e., s.325.

²⁷⁸ Ahmad-Ahmad, a.g.e., s.327.

Mart 1967'de gazeteler Bölükbaşı'nın yine Genel Başkanlık görevinden istifa ettiğini yazıyordu. Ancak MP Genel İdare Kurulu ve Meclis Grubunun ısrarları üzerine Bölükbaşı görevine geri döndü. Bu arada 1969 yılına gelindiğinde, MP'nin görüşüne yakın partilerin kurulmasından dolayı, 1969 seçimlerinde, MP umduğunu bulamamış ve oyları yarı yarıya azalmıştı.²⁷⁹ Bölükbaşı, Mayıs 1970'te yapılacak kongre öncesi bir kez daha istifa ettiğini açıkladı. 2 Mayıs'ta toplanacak kongre öncesi, uzun süredir rahatsız bulunan MP lideri Başkanlık Divanı'na gönderdiği istifa mektubunda; rahatsızlığı sebebiyle Genel Başkanlık görevini bırakmak mecburiyetinde olduğunu ancak ölünceye kadar partinin bir neferi olarak çalışacağını belirtiyordu.²⁸⁰ Kongre öncesi parti içerisinde kendisini eleştirenler olmuşsa da²⁸¹ 2-3 Mayıs 1970'de yapılan MP Büyük Kongresi'nde Bölükbaşı adaylığını koymamasına rağmen 534 delegenin katıldığı kongrede 488 oy alarak²⁸² Genel Başkan seçilmiştir.²⁸³ Aslında Bölükbaşı'nın tekrar eden istifaları hastalığına bağlıydı. Bu sebeple meclisten de izinli olarak sık sık evinde istirahat ediyordu. Parti Başkanlığını da bu sebepten bırakmak istiyordu. Ancak her defasında partililerin ısrarlarıyla görevine geri dönmek zorunda kalıyordu.

Bölükbaşı son olarak 1972'de Millet Partisi Genel Başkanlığı'nı kesin olarak bırakmıştır. Yerine Cemal Tural²⁸⁴ seçilmiştir. Osman Bölükbaşı, 9 Eylül 1973 günü, 14 Ekim'deki seçimleri beklemeden milletvekilliğinden ve partisinden istifa ederek siyaseti bıraktığını açıklamıştır.

²⁷⁹ 1969 seçimleri de 1965'teki gibi AP'nin zaferi ile sonuçlanmıştı. Partilerin aldıkları oylar ve meclisteki sandalye dağılımı şöyleydi;

Tablo: 6
1969 Milletvekili Genel Seçimleri Sonuçları

Parti Adı	Aldığı Oy	Milletvekilliği
AP	4.229.712	256
CHP	2.487.006	143
GP (Güven Partisi)	597.818	15
BP(Birlik Partisi)	254.695	8
MP	292.961	6
MHP (Milliyetçi Hareket Partisi)	275.091	1
TİP	243.631	2
YTP	197.929	6

Kaynak: AHMAD-AHMAD, 1976, s.376-377

²⁸⁰ Yeni İstanbul, 16.4.1970.

²⁸¹ 2 Mayıs 1970'te yapılacak MP Büyük Kongresi öncesi Genel Başkan Yardımcısı Sami Binicioğlu, Bölükbaşı'yı diktayla suçlamış, Genel Başkanın yıllardır Türk seçmeni ve MP sempatanları ile alay ettiğini iddia etmiştir. Milliyet, 30.4.1970.

²⁸² Hürriyet, 4.5.1970.

²⁸³ Ahmad-Ahmad, a.g.e., s.387.

²⁸⁴ Cemal Tural eski Genelkurmay Başkanı idi. 1969 yılında emekliye ayrılmış ve Millet Partisi'ne girmiştir.

45. Bölükbaşı'nın Vefatı

Bölükbaşı siyasetten çekildikten sonra siyasî hayatındaki yoğunluğun aksine sessiz bir dönem geçirmiştir. Bu dönem içerisinde eski partisinden ve Adalet Partisi'den teklifler gelmesine rağmen bu teklifleri geri çevirmiştir.

2001 yılının sonlarına doğru Bölükbaşı'nın sağlık durumu kötüleşti. Bu dönemde siyasî rakibi ve yakın dostu 9.Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel, Bölükbaşı'nın sağlık sorunlarıyla yakından ilgilendi. Bölükbaşı son iki ayını İbn-i Sina Hastanesi'nde geçirdi. Ancak yoğun tedavilere rağmen, 6 Şubat 2002'de hayatını kaybetti. Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Tümer Çorapçioğlu; Bölükbaşı'nın vefat nedenini septik şok ve buna bağlı kalp-akciğer yetmezliği olarak açıklamıştır.²⁸⁵

Bölükbaşı için ilk tören TBMM'de yapıldı. Meclisteki törenin ardından cenazesi Kocatepe Camii'ne getirildi. Cenazeye eski ve yeni pek çok siyasetçi ve vatandaşlar katıldı. Bölükbaşı'nın cenazesi daha sonra Cebeci Asrı Mezarlığı'na götürülerek toprağa verilmiştir.²⁸⁶

²⁸⁵ Akşam, 7 Şubat 2002.

²⁸⁶ Sabah, 8 Şubat 2002.

5. SONUÇ

Türk siyasetinin duayeni ve renkli siması; Osman Bölükbaşı, 91 yıllık yaşamının 24 yılını aktif politikada geçirmiştir. Bu 24 yıl içerisinde; Demokrat Parti, Millet Partisi, Cumhuriyetçi (Köylü) Millet Partisi, İkinci Millet Partisi'nde bulunmuştur. Bu partilerden Demokrat Parti'de "Parti Müfettişi"; Millet Partisi'nde "Kurucu Üye"; Cumhuriyetçi (Köylü) Millet Partisi'nde "Kurucu Üye", "Genel Başkan"; İkinci Millet Partisi'nde "Kurucu Üye", "Genel Başkan" sıfatlarıyla görev yapmıştır. Ayrıca 1950'den itibaren sırasıyla; 1950, 1954, 1957 seçimlerinde Kırşehir Milletvekili; 1960'da Kurucu Meclis Üyesi; 1961, 1965, 1969 seçimlerinde de Ankara Milletvekili olarak seçilmiştir.

Bölükbaşı siyasî hayatı boyunca yaptığı konuşmalardan dolayı birçok kez tutuklanmış, cezaevine girmiştir. Yaptığı konuşmalardan dolayı; 1953'te 1 defa, 1956 da 3 defa, 1957'de 2 defa ve 1961'de de 1 defa olmak üzere 7 defa dokunulmazlığının kaldırılması amacıyla hakkında soruşturma açılmış, bu soruşturmalardan birinde 1957'de dokunulmazlığı kaldırılmış ve mahkum olmuştur.

Osman Bölükbaşı'nın siyasî ve meslekî kişiliğinin oluşmasında iki dönemin ele alınmasında yarar vardır. Kırşehir'de geçen birinci dönem; Bölükbaşı'nın siyasî üslup ve konuşma kabiliyeti gibi yönlerden kişilik temellerinin oluşmasını sağlamıştır. Orta Anadolu'nun yüzyıllardır süren "âşıklık" geleneğinin tezahürleri; Bölükbaşı'nın hazırcıevaplılığı ile konuşmalarındaki özdeyişler ve kıssalarla tespit edilebilir. Bölükbaşı'nın siyasî ve meslekî kişiliğinin oluşmasında diğer bir dönemde Fransa'daki eğitim dönemidir. Bölükbaşı'daki "hürriyet düşkünlüğü"nü, demokratik anlayışın dünyaya yayıldığı yer olarak kabul edilen Fransa'da yerleştiği söylenebilir. Bununla birlikte siyasetteki söz ustalığı ve kendisindeki hitabet sanatı; matematikteki sayılar arasındaki muhteşem uyumun ve bağın siyasete yansması olarak görülebilir.

1946-1970 yılları arasında kesintisiz olarak siyaset içerisinde bulunan Bölükbaşı, bu süre içerisinde kendisine biçtiği muhalefet rolünü üstlenmiştir. İçerisinde bulunduğu

partiler sadece bir defa hükümette yer almış, ancak o zaman bile kendisi görev almayarak eleştirilerini esirgememiştir.

Bölükbaşı'nın siyasal düşüncesi; milliyetçilik temelinde, siyasette ahlâk ve doğruluk ilkelerinin hakim olduğu anlayışa dayalı idi. Siyasî yaşamını bu anlayışa dayalı olarak sürdüren Bölükbaşı, 1946 başlayan siyasî çizgisini 1970'de aynı doğrultuda tamamlamıştır. Bu özelliğiyle Osman Bölükbaşı, Türkiye'nin siyasî yaşamının çok partili yaşama geçiş sürecinde muhalefet olgusunun yerleşmesinde önemli bir görev üstlenmiş, siyasetinin siyah-beyaz görüntüsünde farklı bir renk olarak yerini almıştır...

YARARLANILAN KAYNAKLAR

a. Arşiv Belgeleri

BAŞBAKANLIK CUMHURİYET ARŞİVİ*

Cumhuriyet Halk Partisi Evrakı

Muamelat Genel Müdürlüğü Evrakı

Özel Kalem Müdürlüğü Evrakı

b. Resmî Belgeler

TBMM Tutanak Dergisi (1950-1972),

Osman Bölükbaşı'ya Ait Nüfus Kayıt Örneği, Kırşehir Nüfus Müdürlüğü

TBMM Arşivi:

Milletvekili Seçilmiş Olanlara Ait Tutanak ve Tercümei Hal Kağıdı, 1950.

Milletvekili Seçilmiş Olanlara Ait Tutanak ve Tercümei Hal Kağıdı, 1954.

Milletvekili Seçilmiş Olanlara Ait Tutanak ve Tercümei Hal Kağıdı, 1957.

Milletvekili Seçilmiş Olanlara Ait Tutanak ve Tercümei Hal Kağıdı, 1965.

T.C. Resmî Gazete, Sayı: 9637, 19 Haziran 1957.

T.C. Resmî Gazete, Sayı: 9643, 26 Haziran 1957.

T.C. Resmî Gazete, Sayı: 8448, 7 temmuz 1954.

c. Kitaplar

ABADAN, Nermin

: Anayasa Hukuku ve Siyasî Bilimler Açısından
1965 Seçimlerinin Tahlili, Siyasal Bilimler
Fakültesi Yayını, Ankara, 1966.

* Belgelerin ayrıntılı numaraları eserin içerisinde dipnotlarda verildiği için burada verilmemiştir.

- AĞAOĞLU, Samet : Siyasî Günlük, İletişim Yayınları, 2. Baskı, Haz.: Cemil KOÇAK, İstanbul, 1993.
- AHMAD, Feroz : Demokrasi Sürecinde Türkiye (1945-1980), 2.Baskı, Türkçesi: Ahmet FETHİ, Hil Yayın, İstanbul, 1996.
- AHMAD, Feroz
AHMAD, Bedia Turgay : Türkiye’de Çok Partili Politikanın Açıklamalı Kronolojisi (1945 - 1971), 7. Baskı, Bilgi Yayınevi, İstanbul, 1976.
- ARCAYÜREK, Cüneyt : Demokrasinin İlk Yılları (1947 - 1951), 2. Baskı, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1985.
- AYDEMİR, Şevket Süreyya : Menderes’in Dramı, 3.Baskı, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1970.
- ASLANDAŞ, Alper Sedat
BIÇAKÇI, Baskın : Popüler Siyasî Bilimler Sözlüğü, 1. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, 1995.
- BABAN, Cihad : Politika Galerisi (Büstler ve Portreler), Remzi Kitabevi, İstanbul, 1970.
- LEWIS, Bernard : Modern Türkiye’nin Doğuşu, 7. Baskı, Çev.:Metin KIRATLI, TTK Yayını, Ankara, 1998.
- BİRAND, Mehmet Ali
DÜNDAR, Can
ÇAPLI, Bülent : 12 Mart, 2. Baskı, İmge Kitabevi, Ankara, 1994.

- BOZKURT, Rauf
İBA, Şeref : 100 Soruda Parlamento; Parlamento Hukukuna Giriş, Nobel Yay., Ankara, 2004.
- BÖLÜKBAŞI, Osman : Zarurî Bir Açıklama, Millet Partisi Yayını, Sayı:1, Ankara, 1962.
- DEMİREL, Tanel : Adalet Partisi, 1. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, 2004.
- EROĞUL, Cem : Demokrat Parti, 4. Baskı, İmge Yayınevi, Ankara, 2003.
- KARPAT, H. Kemal : Türk Demokrasi Tarihi, Afa Yayınları, İstanbul, 1996.
- HALICI, Feyzi : Parlamenter Şairler, TBMM Vakfı Yayını, Yayın No: 46, Ankara, 1990.
- ÖZTÜRK, Kâzım : Türk Parlamento Tarihi; TBMM-IX. Dönem (1950-1954), Cilt 1, TBMM Vakfı Yayını, Yayın No: 19, Ankara, 1999.
- ŞENŞEKERCİ, Erkan : Celal Bayar (1918-1960), 1. Baskı, Alfa Yay. İstanbul, 2000.
- TEZİÇ, Erdoğan : 100 Soruda Siyasî Partiler, 1.Baskı, Gerçek Yayınevi, İstanbul, 1976.
- TOKATLI, Orhan : Kaybolan Yıllar (1961-1973), 1.Baskı, Doğan Kitap, İstanbul, 2000.

TOKER, Metin : Demokrasimizin İsmet Paşa'lı Yılları: DP'nin Altın Yılları (1950 - 1954), 1. Baskı, Bilgi Yayınevi, İstanbul, 1990.

YEŞİL, Ahmet : Türkiye'de Çok Partili Hayata Geçiş, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayını, Yay. No. 897, Ankara, 1988.

ç. Makaleler

ALTUĞ, Kurtul : "Osman Bölükbaşı...", **Yeni İstanbul**, 21.1.1969, s.1.

ERER, Tekin : "Bölükbaşı Cevap Ver!", **Son Havadis**, 16.4.1969, s.3.

HAYTOĞLU, Ercan : "Geçmişte Kapatılan Bir Parti ve Düşündürdükleri", **Cumhuriyet, Yeni Türkiye Yayınları**, Cilt 2 (1998), ss.1005-1012.

KOÇAK, Cemil : "Siyasal Tarih (1923-1950)", **Türkiye Tarihi**, Cem Yayınevi, Cilt 4 (1997), ss.85-173.

ÖZDEK, Refik : "Osman Bölükbaşı", **Bugün**, 17.4.1970, s.1.

ÖZDEMİR, Hikmet : "Siyasal Tarih (1960-1980)", **Türkiye Tarihi**, Cem Yayınevi, Cilt 4 (1997), ss.191-261.

ŞİMŞEK, Seda : "Anadolu Fırtınasının Çileli Yılları" (Yazı Dizisi)", **Akşam**, 8-11 Şubat 2002.

TUNÇAY, Mete : "Siyasal Tarih (1950-1960)", **Türkiye Tarihi**, Cilt 4 (1997), ss.177-187.

TURGUT, Hulusi

: “Anadolu Fırtınası (Yazı Dizisi)”, **Sabah**,
20-26 Ocak 2002.

d. Gazeteler

Akşam

Bugün

Cumhuriyet

Haber

Hürriyet

Kudret

Millet

Milliyet

Resmî Gazete

Sabah

Son Havadis

Tercüman

Ulus

Yeni Gazete

Yeni İstanbul

Yeni Tanin

Zafer

Akis Dergisi

e. Mülakâtlar ve diğerleri

21.08.2003 Tarihinde Hacıbey Bölükbaşı ile Yapılan Mülakat.

29.08.2003 Tarihinde Mustafa Karagüllü ile Yapılan Mülakat.

BÖLÜKBAŞI KONUŞUYOR

: Emek Basımevi, Ankara, 1957.

BÖLÜKBAŞI'NIN MENDERES'E CEVAPLARI: Emek Basım-Yayınevi, Ankara, 1960

BÖLÜKBAŞI'NIN TARİHİ AÇIKLAMASI: CKMP Tamimi: Samsun, 1961.

MİLLET PARTİSİ TBMM GRUBU ADINA GENEL BAŞKAN OSMAN BÖLÜKBAŞI'NIN, AF KANUNUNUN VETO EDİLMESİ İÇİN SAYIN CUMHURBAŞKANI'NA SUNDUĞU MUHTIRA: Millet Partisi Yayınları, Sayı: 20, Ankara, 1966.

OSMAN BÖLÜKBAŞI'NIN CKMP'DEN İSTİFASI HAKKINDA ZARURİ BİR AÇIKLAMA : CKMP Genel Başkanlığı Yayını, Sayı:90, Ankara, 1962.

OSMAN BÖLÜKBAŞI'NIN RADYO KONUŞMALARI: Millet Partisi Yayınları, Sayı: 19, Ankara, 1966.

EKLER

EK-1/a

Osman Bölükbaşı'ya Ait Nüfus Kayıt Örneği

NÜFUS KAYIT ÖRNEĞİ			İLİ		İLÇESİ		MAHALLESİ / KÖYÜ		CİLT NO		HANE NO	
NEVŞEHİR			NEVŞEHİR		HACIBEKTAŞ (1374)		HASANLAR KÖYÜ		14		1	
SIRA	BSN C. YAKINLIK	T.C.NO	ADI	SOYADI	BABA ADI	ANA ADI	DOĞUM YERİ VE TARİHİ	MED. HALİ VE DİNİ	TESCİL TARİHİ	OLAYLAR VE TARİHLER		
1	28 E Kendisi	22532501640	HACI OSMAN	BÖLÜKBAŞI	AHMET	FATMA	KIRŞEHİR 01/03/1329	BOŞANMIŞ İSLAM	01/05/1330	Ölüm: 06/02/2002 Evlennme: 27/12/1948 Boşanma: 02/07/1992		
2	4 E Babası	22589499716	AHMET	BÖLÜKBAŞI	HACI İBRAHİM	ZELİHA	KIRŞEHİR 1298	EVLİ İSLAM		Ölüm: 23/05/1950 Evlennme: _____ Boşanma: _____		
3	13 K Annesi	22565500566	FATMA		HACI HÜSEYİN	HACI HATUN	AVANOS 1291	EVLİ İSLAM	03/02/1332	Ölüm: 15/06/1334 Evlennme: _____ Boşanma: _____		
4	16 K Kardeşi	22562500620	ELMAS	BÖLÜKBAŞI	AHMET	FATMA	KIRŞEHİR 1320	BOŞANMIŞ İSLAM	03/02/1332	Ölüm: 11/09/1971 Evlennme: _____ Boşanma: _____		
5	19 K Kardeşi	46327233516	NAZLIK		AHMET	FATMA	KIRŞEHİR 29/08/1323	EVLİ İSLAM	1323	Ölüm: KAPALI KAYIT Evlennme: _____ Boşanma: _____		
6	25 K Kardeşi	22538501422	DÖNDO	TÜRMENOĞLU	AHMET	FATMA	KIRŞEHİR 01/03/1328	EVLİ İSLAM	1330	Ölüm: 31/08/1981 Evlennme: _____ Boşanma: _____		
7	28 K Kardeşi	43702586038	ZELİHA	TÜRMENOĞLU	AHMET	FATMA	KIRŞEHİR 01/03/1326	EVLİ İSLAM	01/05/1330	Ölüm: KAPALI KAYIT Evlennme: 24/09/1928 Boşanma: _____		
8	30 K Kardeşi	38198171806	ARİFE	TÜRMENOĞLU	ALİBEY	FATMA	KIRŞEHİR 22/02/1335	EVLİ İSLAM	01/08/1335	Ölüm: KAPALI KAYIT Evlennme: 07/06/1926 Boşanma: _____		
9	32 K Kardeşi	35363070568	CANFİDAN	BÖLÜKBAŞI	AHMET	FATMA	KIRŞEHİR 11/03/1330	EVLİ İSLAM	01/01/1339	Ölüm: KAPALI KAYIT Evlennme: 26/08/1949 Boşanma: _____		
10	34 E Kardeşi	22526501878	RIZA	BÖLÜKBAŞI	AHMET	ZEYNEP	KIRŞEHİR 15/04/1336	EVLİ İSLAM	30/09/1926	Ölüm: 14/01/1979 Evlennme: 25/12/1957 Boşanma: _____		
11	35 E Kardeşi	44101569370	HACI BEY	BÖLÜKBAŞI	AHMET	FATİ	KIRŞEHİR 05/03/1338	EVLİ İSLAM	30/09/1926	Ölüm: KAPALI KAYIT Evlennme: 05/05/1952 Boşanma: _____		
12	52 K Eski Eşi	21731318332	AYŞE İKBAL	BÖLÜKBAŞI	İSMAIL HAKKI	FATMA	MEDİHA 1329	BOŞANMIŞ İSLAM	1341	Ölüm: KAPALI KAYIT Evlennme: 16/07/1936 Boşanma: 20/12/1948		
13	80 K Eski Eşi	12385037830	MEDİHA	BÖLÜKBAŞI	MUSTAFA	ULFET	ANKARA 12/02/1339	BOŞANMIŞ İSLAM	28/12/1926	Ölüm: KAPALI KAYIT Evlennme: 27/12/1948 Boşanma: 02/07/1992		

Osman Bölükbaşı
Savunma Bakanlığı

Osman Bölükbaşı
Savunma Bakanlığı

NÜFUS KAYIT ÖRNEĞİ		İLİ	İLÇESİ	MAHALLESİ / KÖYÜ	CİLT NO	HANE NO													
SIRA	BSN	C. YAKINLIK	T.C.NO	ADI	NEYŞEHİR	HACİBEKTAŞ (1374)	HASANLAR KÖYÜ	14	1										
14	81	E	Oğlu	22448504414	ARİMET DENİZ	BÖLÜKBAŞI	HACİ OSMAN	MEDİHA	ANKARA 25/10/1949	DOĞUM YERİ VE TARİHİ	ANA ADI	BABA ADI	SOYADI	BÖLÜKBAŞI	DOĞUM YERİ VE TARİHİ	MED. HALİ VE DİNİ	TESCİL TARİHİ	OLAYLAR VE TARİHLER	
15	82	K	Kızı	14729446704	FATMA GÜL	BÖLÜKBAŞI	HACİ OSMAN	MEDİHA	ANKARA 17/02/1953	ANKARA 17/02/1953	MEDİHA	HACİ OSMAN	BÖLÜKBAŞI	ANKARA 09/09/1957	ANKARA 09/09/1957	EVLİ İSLAM	08/12/1954	08/12/1954	Ölüm: SAĞ Evlenme: 17/05/1992 Boşanma:
16	102	K	Kızı	22424505206	GÖNDÜL HÜRRIYET	BÖLÜKBAŞI	HACİ OSMAN	MEDİHA	ANKARA 09/09/1957	ANKARA 09/09/1957	MEDİHA	HACİ OSMAN	BÖLÜKBAŞI	ANKARA 09/09/1957	ANKARA 09/09/1957	BEKAR İSLAM	02/07/1963	02/07/1963	Ölüm: SAĞ Evlenme: Boşanma:
KİŞİLERİN OLAYLARI																			
BSN	ADI	DÜŞÜNCELER																	
29	HACİ OSMAN	00/00/1992-İDR.KAYIT	DOZEİTME : EMINÖNÜ NÜFUS MÜDÜRLÜĞÜNÜN 29.06.1992 TARİHLİ YAZISI İLE AÇIK KAYIT OLMUŞTUR.																
29	HACİ OSMAN	00/00/1940-NAKİL:	NAKLEN GELDİĞİ YER : EMINÖNÜ İLÇESİ KOCAPAŞA DERVİŞLER MAH. 40.CİLT 76.HANE																
29	HACİ OSMAN	SOSYAL GÜVENLİK:	T.C. EMEKLİ SANDIĞI KURUNUNUN MAŞ ALMAKTADIR.																
29	HACİ OSMAN	ÖLÜM:	ALTINDAĞ A.Ü.BEN'Lİ SİNA HAST.NİN 06.02.2002 TARİHLİ ÖLÜM TUTANAĞINA GÖRE ÖLÜM YERİ ALTINDAĞ ÖLÜM NEDENİ C.P.A. DİR.																
13	FATMA	EVLENME:	EVLENEREK GELDİĞİ YER : BİLİNMEYEN İLÇESİ																
16	ELMAS	BOŞANMA:	BOŞANMAK GELDİĞİ YER : KIRŞEHİR MERKEZ İLÇESİ GÜLDİĞEN MAH. 7.CİLT 65.HANE 8.SIRA																
16	ELMAS	EVLENME:	EVLENEREK GİTTİĞİ YER : KIRŞEHİR MERKEZ İLÇESİ GÜLDİĞEN MAH. 7.CİLT 65.HANE 8.SIRA																
19	NAZİK	EVLENME:	EVLENEREK GİTTİĞİ YER : KOZAKLI İLÇESİ BÜYÜKVAĞLI KÖYÜ 11.CİLT 1.HANE 17.SIRA																
25	DÖNDÜ	EVLENME:	EVLENEREK GELDİĞİ YER : BİLİNMEYEN İLÇESİ																
25	DÖNDÜ	00/00/1926-NAKİL:	NAKLEN GİTTİĞİ YER : KIRŞEHİR MERKEZ İLÇESİ GÜLDİĞEN MAH. 173.HANE																
25	DÖNDÜ	00/00/1932-NAKİL:	NAKLEN GELDİĞİ YER : KIRŞEHİR MERKEZ İLÇESİ GÜLDİĞEN MAH. 173.HANE																
28	ZELİHA	24/09/1928-EVLENME:	EVLENEREK GİTTİĞİ YER : MUCUR İLÇESİ KÜÇÜK YENİCE MAH. 7.CİLT 1.HANE 25.SIRA																
30	ARİFE	01/06/1926-EVLENME:	EVLENEREK GİTTİĞİ YER : YOĞAT MERKEZ İLÇESİ ÇATAK MAH.29.CİLT 60.HANE 15.SIRA																
32	CANFİDAN	29/08/1949-EVLENME:	EVLENEREK GİTTİĞİ YER : AVANOS İLÇESİ ORTA MAH. 5.CİLT 164.HANE 12.SIRA																
34	RIZA	18/07/1957-BOŞANMA:	12MİR ASLIYE HUKUK MAH.18/07/1957 GÜN 1957/556-621 SKR İLE BOŞANDI.																
35	HACİ BEY	00/00/1960-NAKİL:	NAKLEN GİTTİĞİ YER : KIRŞEHİR MERKEZ İLÇESİ KAYAŞEYHİ 352.HANE																
52	AYŞE İRBAL	20/12/1948-BOŞANMA:	BOŞANMAK GİTTİĞİ YER : MUCUR İLÇESİ BÜYÜKYENİCE MAH. 3.CİLT 231.HANE 3.SIRA																

KIRŞEHİR NÜFUS MÜDÜRLÜĞÜ

13.05.2024 10:00:00

ÖZEL GÜLİN
Sayfa 1/1

Sayfa 1/1

Ek-2

Osman Bölükbaşı'nın Kendi El Yazısıyla Yazılmış Özgeçmişi

Olumluk (Kısaca)

İlk tahsili Kırşehirde, lise tahsilini İstanbul esker lisesinde
ihmal ederek Fransanın Nancy üniversitesine girdim burada
Rijerje tahsil ederek 1937 senesinde "Licencie. es sciences" dipl
omasını alarak mezun oldum. Türkiye'ye döndüğümde Kandıllı
savaş bölgesinde asistanlık ve Haydarpaşa lisesinde matem
tik öğretmenliği yaptım askerlik hizmetimin ifadesinde
sonra öğretmenlikten ayrılarak ticaret hayatına atıldım.
Çok partili hayat başlayınca Demokratik partiye girdim ve
parti müfettişi olarak çalıştım. bilahere bu partiden
istifa ederek Millet partisini teşkil edenler arasında
bulundum. hâlen bu partinin genel yürütme Kurulu
üyeliyim ve Çiftçiğim

O. Bölükbaşı

EK-3/a

1946 Seçimlerinde Yozgat'ta Demokrat Parti Tarafından
Milletvekilliğine Aday Gösterilenlerin
İsimleri

C. H. P.
YOZGAT
Vilâyet İdare Heyeti
Reisliği
Sayı 74-229

DEMİT ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

71811946

Kaydedildi

C. H. P. Genel Sekreterliği	
52736	18 Ağustos 1946
Eki: /	

C.H.P.Genel Sekreterliğine

Ankara

1/8/946 tarih ve 1/2833 sayılı emirleri karşılığıdır .

Milletvekili seçiminde yozgatda Demokrat Parti tarafından gösterilen adayların adları ve işlemlerini gösterir bir cedvelin ilişik olarak sunulduğunu saygılarımla arz ederim .

C.H.P.

İl İdare Kurulu Başkanı A.

e. f. Gökçeoğlu

Cevdet Gökçeoğlu

12. VIII. 1946

İsruhan
Doğru
15.8.1946 B.1
X. E.

16 Ağustos 1946

NOT ALINDI

EK-3/b

C. H. P.
YOZGAT

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ / / 194
CUMHURİYET ARŞİVİ

İdare Kurul Başkanlığı
Sayı

19-229

Yozgat Demokrat Parti tarafından gösterilen
Milletvekilleri adaylarının listesidir

Adı ve soyadı	İşi	Memleketi
X Osman Bölükbaşı	Doçent	Kırşehirli
X Haşim Tatlı	Çifci	Akdağmadeni
X Ömer evci	Tuğcar	Yozgatlı
X Mümtaz Nizamoglu	Çifci	= =
X Memduh Çapan	Dava vekili	Bogazlıyan
X Hasan Karaarslan	Arzuhalci	Akdağmadeni
X Azmi Özgen	Ankara ziraat Bank Memuru	Bogazlıyanlı

Aslının aynıdır .

EK-4/a

Cumhurbaşkanına Hakarettten Dokunulmazlığının Kaldırılması İstenen
Osman Bölükbaşı Hakkındaki Tezkere

T. C. BAŞBAKANLIK YAZI İŞLERİ VE SİCİL MÜDÜRLÜĞÜ		ÖZETİ :
Gelen evrakın Tarihi	27/6/1950	<p>7</p> <p>C* BAŞBAKANLIK CUMHURİYET ARŞIVI 87</p> <p>Büyük Millet Meclisi Yüksek Başkanlığına</p> <p>Cumhurbaşkanının gıyebinde lisenen teca- vüzde bulunmaktan sanık Kırşehir Milletvekili Osman Bölükbaşı hakkında Anayasanın 17 nci maddesi hüküm- leri dairesinde gereken karar verilmek üzere Adalet Bakanlığından alınan 27/6/1950 tarih ve 27-258 sayı- lı tezkere örneği ile eklerinin bağlı olarak sunul- duğunu saygılarımla arz ederim.</p> <p>my.ö. Başbakan 30.6.1950 30.6.1950</p>
Gelen evrakın No.	87/258	
Yazan Memur	3. "	
Yazı tarihi	29/6/1950	
Beyaz eden	B. Bölükbaşı	
Beyaz tarihi	30.6.1950	
Karşılaştıranlar		
Dosya No.	6/2	
Gidiş No.	2378	
Ekleri	12	
Sevk tarihi	30.6.1950	
Kaydeden	14990	
Not :		

2 - 030 10 9 53/10

[No. 8]

Başbakanlık Devlet Matbaası

EK-4/b

T. C. T. C. BAŞBAKANLIK CUMHURİYET ARŞIVI

Adalet Bakanlığı

Ceza İşleri Umum Müdürlüğü

U. No.

M. No.

87/206

ek
11

27-6-95

Özü: Kırşehir Milletvekili Osman

Bölükbaşı hakkındaki kâğıtların sunulduğuna dair.

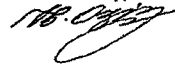
Yüksek Başbakanlığa

Kırşehir C.savcılığından alınan 12/5/950 gün ve 649 sayılı yazıda;

Cumhurbaşkanının gıyabında lisenen tecavüzde bulunmaktan sanık Osman Bölükbaşı hakkında Kırşehir sorğu yargıçlığına ilk soruşturma yapılmakta iken mumailayhin 14/5/950 tarihinde Kırşehirden Milletvekili seçildiği anlaşıldığından, hakkındaki soruşturmaya devam edilebilmek için Milletvekilliği dokunulmazlığının kaldırılmasına lüzum hasıl olduğu bildirilmiştir.

Adı geçen savcılıktan gönderilen mezkûr olaya ait dava dosyası Anayasasının 17 inci maddesi hükmü dairesinde gereken işlem yapılmak üzere bağlı olarak Yüksek huzurlarına sunulmuştur.

Adalet Bakanı

y. i. eld.
28.6.1950

YAZI İŞLERİ
29.6.1950 | 2378 | 11

030 | 10 | 9 | 53 | 10

F.A.

28-6-1950 $\frac{5}{5363}$ 11

2

B.C.A., M.G.M.E., 030.10/9.53.10.

EK-5

Osman Bölükbaşı'nın 1950 Milletvekili Genel Seçimlerinde
Kırşehir Milletvekilliğine Seçildiğine Dair Tutanak

Deniz 14

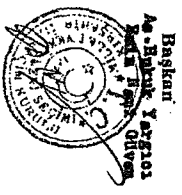
Kırşehir ili

Milletvekili Seçilmiş Olanlara Ait
TUTANAK

Ornak No. : VI
Mad. 66-8 117/son. EK

Adı ve Soyadı	Doğum yeri ve tarihi	Meslek veya Sanatı	ALDIĞI DİYAR		Seçmenlerin Sayısı	Oylarını kullananların sayısı	Seçimi hakkında itiraz ve şikâyet olup olmadı	Düşünceler
			Rakamla	Harflerle				
Osman Bölükbaşı	Ekim 1929	Millet Partisi Genel Kurul Üyesi	28034	Yıllık seçilmiş	76520	69759	Taktir	

Milletvekili seçimi hakkında herhangi bir itiraz yapılmamıştır. Bu tutanak kurulmuş ve kendisine verilmiştir. Osman Bölükbaşı 17/5/50

Başkan
M. Kemal Atatürk

Deputelerden
Tahir Köpçer

İl Genel Meclisi
Abdül Yücesan

İl Genel Meclisi
Akif Kaya

G.R.P. Den
Genel Ağca

Üye
G.R.P. Den
Hasan Yurdugül

Üye
Demokratik P.
Mehmet Çelebi

Üye
Demokratik P.
Mehmet Salmas

Üye
Millet P. den
Osman Ağca

Üye
Millet P. den
Seydi Akdoğan

Kemal'in 5.VI.1950 tarihli altınok Bülteni'nde okunmuştur.

NOT: Başkan ve üyelerin imza edecekleri yerlerin hatırlanması için ayrı ayrı adlarıyla sayıtları yazılmıştır.

Doğru Naklen - Ankara

EK-6

Osman Bölükbaşı'nın 1954 Milletvekili Genel Seçimlerinde Kırşehir Milletvekilliğine Seçildiğine Dair Tutanak

1954

Kırşehir

Milletvekili Seçim Önerilerine Ait TUTANAK

Adı ve Soyadı	Doğum yeri ve tarihi	Meslek veya sınav adı	ADLİ İHTİSAPLAR		Seymenlerin Sayısı	Oyların kullanılmama sayısı	Señil kullanma tutarı ve şüpheliliği	Dışlanmalar
			İhtisaplar	Yeni İhtisaplar				
Osman Bölükbaşı	1329	Kırşehir 5. sınıf devlet imdadı vekili	4529	82363	78319	götürül		

Milletvekili seçimi sonucu geyikçe illerinde yapılan seçim sonuçları ile ilgili olarak...

Önek No : VI
Mud. 56 - 8 117/sem. F.K.

Başkan : D. P. Özoğlu
Başbakan : R. Ş. Özdemir

D. P. Özoğlu
Başbakan : R. Ş. Özdemir

E. H. Halıçoğlu
Başbakan : R. Ş. Özdemir

NOT : Başkan ve üyelerin ismi edebiyatı yerleştirmek için yazılmıştır.

Yazıcı : P. Özoğlu
Başbakan : R. Ş. Özdemir
Başbakan : R. Ş. Özdemir
Başbakan : R. Ş. Özdemir

EK-7

Kırşehir Vilayeti'nin Kaldırılmasına ve Nevşehir Kazası'nda (Nevşehir) Adıyla Yeniden Bir Vilayet Kurulması Hakkında Kanun

7 TEMMUZ 1954

(Resmî Gazete)

Sayı: 9835

Madde 119 — Belli aday sayısından daha az sayıda isim ihtiva eden ey pusulaları olduğu gibi kabul edilir.
Pusulada yazılı isimlerden kurulca okunmayan isimler hesaba katılmaz.

Aynı isim bir kaç defa yazılmış ise tek oy sayılır.
Pusulada, seçilecek aday sayısından fazla isim bulunduğu takdirde, sondan başlanarak fazla adlar hesaba katılmaz.

Seçime iştirak eden partilerin alamet ve işaretlerini müteveli olan matbu oy pusulalarında yazılı adaylardan bir veya bir kısmını iptal halinde bu isimler iptal edilmiş addolunacağı gibi bunların yerine ilave edilmiş isim bulunduğu takdirde bu isimler de hesaba katılmaz ve mezkur matbu oy pusulası olduğu gibi kullanılmış sayılır.

Madde 125 — Bu kanunun 45 inci maddesinde yazılı memnuniyetlere aykırı hareket edenlerden (808) liradan aşağı olmamak üzere ağır para cezası alınmakla beraber tartılarına da kurar verilir.

123 ve 124 üncü maddelerdeki haller dışında seçim propagandasına dair bu kanunda yazılı sınırlamalara aykırı hareket edenlerin Türk Ceza Kanununun 526 ncı maddesinin birinci fıkrasında yazılı cezalarla cezalandırılır.

Madde 166 — Seçim giderleri genel bütçeden ödenir. Eumun için gerekli ödemek Adliye Vekâleti bütçesindeki özel bölüme konur.

Seçim kurulları başkanı ve üyeleri, seçim işleriyle ilgili vekâletlerin merkezlerinde teşkil edilcek seçim bürolarının başkanı ve üyeleri ile diğer memur ve hizmetlilere ve seçim işleri için bu kanun gereğince vasıflandırılmış ve bu işlerde mesai saatleri dışında çalışacak memur ve hizmetlilere verilcek ücretler ve harçtan alınarak karşılanacakların gündelikleri İcra Vekilleri Heyetince belirlenecek esas ve miktarlara göre ödenir.

Bulunduğu yerin haricinde bir mahale gönderileceklerin yol masrafları Harcırah Kanunu hükümlerine göre alınır.

Adliye Vekâleti bu madde hükümlerine göre harcayacak seçim giderleri bütçesinden yeter miktarda il ve ilçe seçim kurulları başkanları emrinde gönderir.

Seçim işleri için mahallerinde yapılması lâzımgelen her türlü masraflarına ila kadar il ve ilçe seçim kurulları başkanları olup tahakkuk işlemleri Cumhuriyet Müddetuumunları tarafından yapılır.

Madde 2 — 5345 sayılı Milletvekîlleri Seçimi Kanununun 47 ve 48 inci maddeleri kaldırılmıştır.

Madde 3 — Bu kanun nesri tarihinde mer'iyete girer.

Madde 4 — Bu kanunun incamını İcra Vekilleri Heyeti memurudur.

2/7/1954

No	Tarih	Özellik	Kitap	Sahife	Resmî Gazete
1548	21/2/1954	İlgili Kanunlar	2	31	842
6272	25/2/1954	Milletvekîlleri Seçimi Kanunu kanun maddelerinin değiştirilmesi ve bun maddeler ektisindeki diğer Kanunlar	—	—	—

Kırşehir Vilâyetinin kaldırılmasına ve Nevşehir Kazasında (Nevşehir) adıyla yeniden bir vilâyet kurulmasına dair Kanun

Kanun No : 6429

Kabul tarihi : 30/6/1954

Madde 1 — Kırşehir Vilâyeti kaldırılmıştır.

Madde 2 — Niğde Vilâyetine bağlı Nevşehir Kazası merkez olmak ve (Nevşehir) adıyla anılmak üzere yeniden bir vilâyet kurulmuştur.

Madde 3 — İlgili cetvelde gösterildiği ve hâle Nevşehir Kazasının ihtiva eden nahîye, kasaba ve köyler Nevşehir Vilâyetinin Merkez Kazasına bağlanmış ve bugünkü Kırşehir Merkez Kazasının ihtiva eden nahîye, kasaba ve köylerden tahakkuk etmek üzere Kırşehir adıyla yeniden bir kaza kurulmak bu kaza ile eski Kırşehir Vilâyetinin Avanos, Kozaklı, Mucur, Haçbelktaş ve Niğde Vilâyetinin Gülşehir ve Kayseri Vilâyetinin Ürgüp kazaları Nevşehir Vilâyetine, Karaman Kazası Ankara ve Çiğdemli Kazası da Yozgat Vilâyetine bağlanmıştır.

Muvakkat madde 1 — Nevşehir Vilâyetinin Umumi Meclisi, bu vilâyete bağlanan Kırşehir, Avanos, Kozaklı, Mucur, Haçbelktaş, Gülşehir ve Ürgüp kazalarıyla Nevşehir Merkez Kazasının mevcut umumi meclis üyelerinden teşekkül eder.

Karaman Kazasının Umumi Meclis üyeleri Ankara ve Çiğdemli Kazasının üyeleri de Yozgat Vilâyeti Umumi Meclis üyeleri olacaktır.

Muvakkat madde 2 — Bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren Umumi Meclis bir hafta içinde adı toplantılarına bağlanarak Dahilî Emrihmen üyelerini seçer. Bölge ile kadroyu tanımlar eder ve İdareî Hususî Vilâyat Kanunu ile mer'î kanunların verdiği diğer vazifeleri ifa ve salâhiyetleri istimal eder.

Muvakkat madde 3 — Nevşehir Vilâyetine bağlanan kazaların Ankara ve Yozgat Vilâyetlerine bağlanan kazalar özel idarelerinin bütümüne nakil, varidat, tahakkuk, tahsilât ve bakayât muamele ve hesapları ve bu kazalarda mevcut menkul ve gayrimenkul mal, hak, alacak ve borçları ve bunları ihtiva eden defter, dosya ve evrak bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren Nevşehir Vilâyeti ile Ankara ve Yozgat Vilâyetleri özel idarelerine devir ve teslim olmur.

Adı geçen kazalarda bulunan her çeşit gayrimenkullerin tapu kayıtları bu kazaların bağlandıkları vilâyetler hükümlerine göre idare edilmez.

Muvakkat madde 4 — Bu kanunun mer'iyeti tarihinden itibaren Nevşehir Vilâyetine bağlanan kazaların özel idarelerinde tahakkuk ettirilip tahsil olunan paralar bu kazalar özel idarelerinde veya vilâyet özel idaresi merkez muhasebesinde açılacak muvakkat hesaplarda toplanır ve mer'î mevzuat hükümlerine müsteniden sarf ve tediyeye olmur.

Muvakkat madde 5 — Bu kanunla kaldırılan Kırşehir Vilâyetinin özel idare kadrosunda bulunup Nevşehir, Ankara ve Yozgat vilâyetlerine bağlanan kazalarda ve merkezde çalışan özel idare memur ve müstahkemleri bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren mesaf ve kadrolarıyla birlikte Nevşehir, Ankara ve Yozgat vilâyetleri özel idarelerine geçerler. Niğde Vilâyetinin özel idare kadrosunda bulunup Nevşehir Vilâyetine bağlanan Nevşehir Merkez Kazası ile Gülşehir ve Kayseri Vilâyetinin Ürgüp kazalarında çalışan özel idare memur ve müstahkemleri de bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren mesaf ve kadrolarıyla birlikte Nevşehir Vilâyeti özel idaresine intikal ederler. Nevşehir Vilâyetini teşkil eden kazaların özel idarelerinde çalışan memur ve müstahkemler de vilâga Kırşehir Vilâyeti özel idare merkez teşkilâtında çalışan bütümüne müdür, memur ve müstahkemlerin kadroları Nevşehir Vilâyetinin özel idare teşkilât kadrosuna teşkil eder.

Bunların mesaf ve ücretleri ve diğer alacakları bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren bu kazaların bağlandıkları vilâyetlerin özel idarelerine tediyeye olmur.

Madde 4 — Bu kanun 20 Temmuz 1954 tarihinden itibaren mer'idir.

Madde 5 — Bu kanun hükümlerini İcra Vekilleri Heyeti memurudur.

2/7/1954

CETVEL

Nevşehir Vilâyeti

Kazalar Aded	Nahiyeler Aded	Köyler Aded	Nüfusu Aded	Yüzölçümü Kİm²
8	5	276	212.739	6.342

Nevşehir Vilâyetine bağlanan kaza, nahîye ve köyler

Atıldığı Vilâyet	Bağlandığı vilâyet	Kurum adı	Nahiyenin adı	1945 nüfus sayımına göre nüfus	1950 nüfus sayımına göre nüfus
------------------	--------------------	-----------	---------------	--------------------------------	--------------------------------

(Merkez Kazası)

Niğde	Nevşehir	Nevşehir Merkez		11	
			Acıgöl	13	
			Derinkuyu	3	
Yekûn				32	52.359

(Kırşehir Kazası)

Kırşehir	Nevşehir	Kırşehir Merkez		41	
			Çoğun	26	
Yekûn				67	35.147

EK-8

Osman Bölükbaşı'nın 1957 Milletvekili Genel Seçimlerinde
Kırşehir Milletvekili Olarak Seçildiğine Dair Tutanak

Şişirli

Milletvekili Seçilmiş Olanlara Ait
TUTANAK

Osman No. : VI
Mad. 65 - 8 117/son. EK

Adı ve Soyadı	Doğum yeri ve tarihi	Meslek veya sınıfı	AĞIRLI OYLAR		Seymenlerin sayısı	Oyların kaldırılması saya	Seçim hakkında ilhar ve şikâyeti olup olmadığı	Dijitörler
			Referans	Yeni İle				
Osman Bölükbaşı	Osman köyü 1929	10. no sınıfa kaydolmuş Dükkancı	4004	1004	24182	60925		

Milletvekili seçimi hakkında herhangi bir itirazın yapıldığı görülmemiştir. İhtar ve tebligat yapılmıştır. İhtar ve tebligat yapılmıştır. İhtar ve tebligat yapılmıştır.

18.11.1957

[Signature]
Osman Bölükbaşı

[Signature]
Osman Bölükbaşı

[Signature]
Osman Bölükbaşı

[Signature]
Osman Bölükbaşı

[Signature]
Osman Bölükbaşı

[Signature]
Osman Bölükbaşı

[Signature]
Osman Bölükbaşı

[Signature]
Osman Bölükbaşı

[Signature]
Osman Bölükbaşı

[Signature]
Osman Bölükbaşı

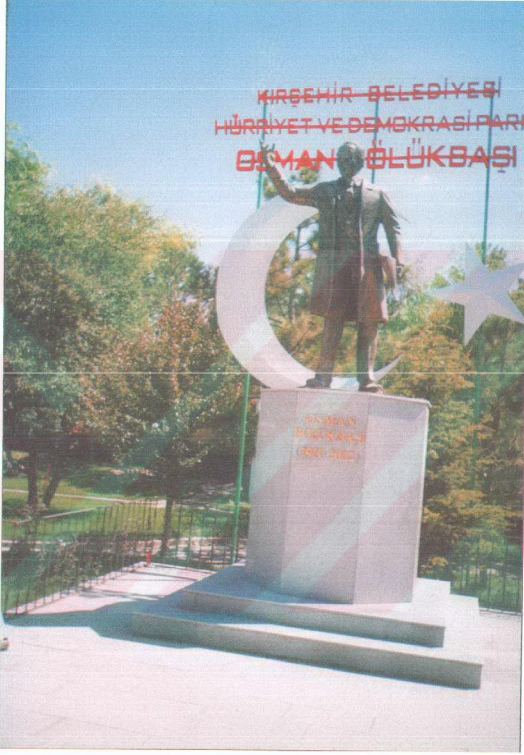
NOT : Başka ve başka ilhar edilecekleri yerlerin listesi ayrı ayrı
adlarıyla ayrı ayrı yapılmıştır.

Osman BÖLÜKBAŞI

Osman Bölükbaşı ve Ailesi

Kırşehir'de Osman Bölükbaşı adına yapılan anıt.

Osman Bölükbaşı'nın kardeşi Hacıbey BÖLÜKBAŞI

**Osman Bülükbashi'nın yakın dostu, Kırşehir Etnaf Kefeler Kooperatifi Başkanı Mustafa Karagülli
(29.08.2003 tarihinde yapılan mülakat)**

**Osman Bölükbaşı'nın zaman zaman parti toplantılarını yaptığı,
kardeşi Hacıbey Bölükbaşı'ya ait ev.**

ÖZGEÇMİŞ

Ahmet KÖKSAL, 18.09.1978 yılında Almanya'nın Düsseldorf şehrinde doğdu. İlk öğrenimini Kırşehir'in Mucur ilçesinde, orta ve lise öğrenimini Ankara Mimar Sinan Lisesi'nde tamamladı. 1995 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü'nü kazandı. Bu programdan 1999 yılında mezun olan KÖKSAL, aynı yılın Eylül ayında Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Tarih Yüksek Lisans Programı'na girdi. 2000 yılında Ordu'nun Korgan ilçesinde göreve başlayan KÖKSAL, halen Vakfıkebir Çavuşlu İlköğretim Okulu'nda görevini sürdürmektedir.

KÖKSAL, evli olup yabancı dili İngilizce'dir.